

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täno manbiḡam ḡo kudän täḡkuk

Jesu täno oraniye wäpi tawan

Luk 3:23-38

¹ * Man pätkaḡ ḡowä Jesu Kristo oraniye täno wäpi tawan. Tänpän Jesu täno orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täno yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täno yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk.

² Eruk Jesu täno oraniye tawan ahän yäpmän äbuḡo unitäḡo manbiḡam u ḡode;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyaḡkuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bäyaḡkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyaḡ yepmaḡkuk.

³ * Judatä Peres-kät Sera bäyaḡkuk. Yarä unitäḡo miḡi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Ebron bäyaḡkuk.

Esrontä Ram bäyaḡkuk.

⁴ Ramtä Aminadap bäyaḡkuk.

Tänpän Aminadaptä Nason bäyaḡkuk.

Nasontä Salmon bäyaḡkuk.

* **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18

* **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22

5 * Salmontä Boas bäyaŋkuk. Boas täŋo miŋi Rahap.

Täŋpäŋ Boastä nanaki Obet bäyaŋkuk. Obet täŋo miŋi u Rut.

Obettä Jesi bäyaŋkuk.

6 * Jesitä Devit bäyaŋkuk. Devit u Juda täŋo intäjukun äma itkuk.

Täŋpäŋ Devit täŋo nanaki Solomon. Solomon u miŋi Devittä Üria webeni yomäгатkuko unitä bäyaŋkuk.

7 Täŋpäŋ Solomontä Rehoboam bäyaŋkuk.

Rehoboamtä Abiya bäyaŋkuk.

Abiyatä Asa bäyaŋkuk.

8 Täŋpäŋ Asatä Jehosofat bäyaŋkuk.

Jehosofattä Jehoram bäyaŋkuk.

Jehoramtä Usia bäyaŋkuk.

9 Täŋpäŋ Usiatä Jotam bäyaŋkuk.

Jotamtä Ahas bäyaŋkuk.

Ahastä Hesekia bäyaŋkuk.

10 Täŋpäŋ Hesekiatä Manase bäyaŋkuk.

Manasetä Emon bäyaŋkuk.

Emontä Josaia bäyaŋkuk.

11 * Täŋpäŋ Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyaŋ yepmaŋkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päŋku Babilon komeken yepmaŋpäŋ komi epänken yepmaŋkuŋo kadäni uken ahäŋkuŋ.

12 * Täŋpäŋ komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyaŋkuk.

Sealtieltä Serubabel bäyaŋkuk.

* **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24 * **1:11:** 2Kin 24:14-15;

2Sto 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2

13 Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.

Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.

Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.

14 Täŋpäŋ Asotä Sadok bäyaŋkuk.

Sadoktä Akim bäyaŋkuk.

Akimtä Eliut bäyaŋkuk.

15 Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.

Eleasatä Matan bäyaŋkuk.

Matantä Jekop bäyaŋkuk.

16 Jekoptä Josep bäyaŋkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.

Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.

17 Node ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

18* Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebäri node pätak; Miŋi Maria u Josepta

* **1:18:** Luk 1:27,35

biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok irirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.

19 Ude ahäŋirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpäŋ kaŋ pewa yänkaŋ ŋode nadäŋkuk; Kwawak yänahäwapäŋ mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk.

20 Josep ude täŋpayäŋ nadäŋpäŋ kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäktä nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätäk.

21 * Nanak bäyawayäŋ täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋirän wäpi Jesu yän kaŋ iwet. Täŋpäkaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketärenpäŋ api yepmaŋpek yäk.

22 Täŋkaŋ imaka kudup ahäŋkuŋo u Ekänitä nadäŋirän man profet biani kubätä ŋode yänkuko u bureni ahäŋkuk;

23 * Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayäŋ täko unitäŋo wäpi “Immanuel” yän api iwetneŋ. Täŋkaŋ wäpi “Immanuel” unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak.

24 Täŋpäkaŋ Joseptä man u nadäŋpäŋ kikuŋutpäŋ aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpäŋ Maria webenita yäpuk.

25 * Webenita yäpukopäŋ bok nämo pat yäpmäŋ

* 1:21: Luk 1:31, 2:21 * 1:23: Ais 7:14 * 1:25: Luk 2:7,21

kuñirän nanak u ahänjuk. Nanak u ahänjirän Joseptä wäpi “Jesu” yän iwetkuk.

2

Guñ äbotken nanik ätu Jesu känäyän äbuñ

¹ Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyañkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabän yäwat täñkuko kadäni ugän bäyañkuk. Bäyawänkañ ätu itpäñ äma guk täño kuñat-kuñat yabäñpäñ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuñ.

² * Äbä ämawebe ñode yäwet yabänkuñ; Nanak paki Juda ämawebe yabän yäwarayän täyak u de? Nin komenin-ken udu itkañ nanak paki u ahänjirän guk tañi ahänjuk u kañpäñ nadäñpäñ akumañ iwat yäpmän äbäkamän. Nanak paki u kañpäñ inin oretnayän äbäkamän yäk.

³ Ude yänjirä Herottä nadänkañ kikñutpäñ nadäwätäk pähap täñkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiñam u nadäñpäñ nadäwätäk udegän täñkuñ.

⁴ Herottä nadäwätäk täñpäñ Juda ämawebe täño bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma kumän-tagän yän-päbä yepmañpäñ yäwet yabänjuk; E, Anutu täño iwoyäwani Kristo yän yäk täkañ u kome de ahäktä yäwani?

⁵ Ude yäwet yabänjirän iwetkuñ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yän yäk täkamän yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yän yänjuk u profet kubätä ñode kudän täñkuk;

* 2:2: Nam 24:17

6 * *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ñode nämo nadäneñ; Nin kome jopi-ken itkamäj. Bämopnin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yäj nämo nadäneñ.*

*Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahäñpäñ näñaken äbot, Isrel ämawebe u api yabäj yäwarek. **Mai 5:2***

7 Täjpäñ Herottä man u nadäjpäñ nadäwätäk täñpäñ äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeno yäj-päbä inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Guk tañi kañkañ äbäkamäj yäj näwetkuño ukeno kadäni jidegän ahäjirän kañkuñ?

8 Ude yäwänä kowata iwerä nadäjpäñä jop ñode yäwetpäñ peñ yäwetkuk; In päñku ehutpäñ yäj-wäyäkñeñpäñ nanak paki u kañ-ahäjpäñä äneñi päbä kañ näwerä nadäwa. Ude täñpäkañ näk imaka, päñku api iniñ oreret yäk.

9-10 Ude yäweränkañ kuñkuñ. Kumañ päñku guk tañi ini komeken kañkuño u äneñi kañkuñ. Kañpäñ oretoret pähap nadäjkuñ. Täñpäkañ guk u intäjukun kuñirän kañtäñ iwatkuñ. Kañtäñ iwarirä guk uwä yot nanak yaminjitä patkumäno u punin terak itkuk.

11 * Täñpäkañ yot gänañ äronpäñ Maria nanakikät irirän yabäjpäñ gukut imäpmok täñpäñ nanaki u iniñ oretkuñ. Ude täñpäñ tuñum tägatäga, gol ba imaka käbäñi tägatäga gwäki ärowani peñpäñ yäpmäj äbuño upäj peñ imiñkuñ.

* **2:6:** Mai 5:2; Jon 7:42 * **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6

12 Ude tãjkaŋ parirã Ekãnitã dãpmonken yãwerãnkaŋ yãñewãnä Herot irepmitpeŋ kãbop kukŋi kãdagãn kumaŋ ini komeken kuŋkuŋ.

Jesu nãdamiŋi nani Isip komeken kuŋkuŋ

13 Eruk äma nadãk-nadãk ikek ukeŋo äyãñutpeŋ ini komeken kuŋirã Ekãni tãŋo aŋero kubãtã Josep dãpmonken ahãŋ imiŋpãŋ iwetkuk; Josep, gãk ŋo irentawã. Akuŋkaŋ nanak yamiŋi yãŋ-yãkŋat yãpmãŋ metãŋpeŋ pãŋku Isip komeken ahãŋpãŋ itkaŋ nãkŋo manta juku pãram kaŋ tãŋpun yãk. Nadãtan? Herottã nanak paki ŋo utta nadãŋkaŋ kãdetta wãyãkŋetak.

14 Aŋerotã ude iwerãnã akuŋpãŋã nanak yamiŋi yãŋ-yãkŋat yãpmãŋ bipanigãn Isip komeken metãŋpeŋ kuŋkuk.

15 * Pãŋku uken ittãŋ kuŋirãn Herot kumbuk. Tãŋpãkaŋ imaka ahãŋkuko unita profet kubãtã bian, Anutu tãŋo meni jinom yãpmãŋpãŋ ñode kudãn tãŋkuk; Nanakna Isip komeken irirãn gera yãŋira äneŋi äyãñutpeŋ äbuk.

Profettã man kudãn tãŋkuko u kãmi ude bureni api ahãwek yãŋ nadãŋpãŋ yãŋkuk.

Herottã nanak paki ämani kudup dãpuk

16 Tãŋpãkaŋ äma nadãk-nadãk ikek ukeŋo Herot tãŋikŋatpeŋ kuŋirã nadãŋpãŋ kokwawak pãhap nadãŋkuk. Kokwawak nadãŋkuko unita komi ämaniye peŋ yãwet-pewãn Betlehem ba kome gãgãni gãgãni uken nanik nanak ämani obaŋ yarã nãmo tãrewani kudup kumãŋ-kumãŋ dãpmãŋ

* 2:15: Hos 11:1

moreŋkuŋ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeŋonitä guk taŋi u kadäni uken ahänkuk yän iwetkuŋo kadäni u nadän iwatpäŋ nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani ugänpäŋ kumän-kumän däpuŋ.

¹⁷ Herottä ude täŋkuko unita man profet Jeremaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahänkuk;

¹⁸ * *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yänirän nadänkuŋ.*

Nanakiye kumbuŋo unita konäm kähän yänirän iniŋ bitnäna yänkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Jer 31:15

Jesu nädamiŋi nani äneŋi ini komeken äbuŋ

¹⁹ Täŋpäkaŋ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täŋo aŋero kubätä dämpmonken ahän imiŋpäŋ iwetkuk;

²⁰ * Josep, äma nanak ŋo urayän yänkuko ukeŋo kumbuk. Unita gäk akuŋkaŋ nanak yamiŋi ŋo yän-yäknjat yäpmän Isrel komeken ku yäk.

²¹ Ude iweränä Josep ironi yamiŋi yämagurän yäpmän Isrel komeken kuŋkuŋ.

²²⁻²³ * Kuŋpäŋä nadänkuk; Herottä kumbänkaŋ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun täŋpäŋ itkuko unita Josep uken kwayän umuntaŋkuk. Täŋpäŋ Anututä dämpmonken jukuman ätukät iweränä kukŋi kädagän kumaŋ Galili komeken kuŋkaŋ Nasaret yotpärare-ken yot täŋpäŋ itkuŋ. Täŋpäŋ Jesuta profet ätutä bian yänkuŋo u bureni ahänkuk. Ŋode yänkuŋ; Äma ŋo Nasaret nanik yän api iwetneŋ.

* **2:18:** Jer 31:15; Stt 35:19
2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46

* **2:20:** Kis 4:19

* **2:22-23:** Luk

3

*Jontä Anutu täño manbiñam yäñahäñjukuk
Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28*

¹ Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täño kome bämopi-ken u päñku itkuk. Itkañ manbiñam yäñahäk-ahäk epän täñ itkuk.

² * Täñpäñ manbiñam ñode yäñahäk täñjuk; Kadäni ño Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat epän bureni täñ yämayäñ täko u keräp täyak unita bänepjin sukurenpäñ kädet wakiwaki täk täkañ u kumän peñ morewut! yäk.

³ * Täñpäkañ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmäñpäñ Jontä yäñpäñ man ñode kudän täñjuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päñku itkañ gera ñode yäñ itak;

Ekänitä äbäkta kädet täwirut!

Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwoñ tawut! Ais 40:3

Aisaiatä man ude kudän täñjuk.

⁴ * Täñpäkañ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipäñ täñpani upäñ täñkañä piontawä but gupipäñ täñpani upäñ yamäñ täpänenpäñ kuñat täñkukonik. Täñkañ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäñ nak täñkukonik.

⁵ Ude täñkañ manbiñam u yäñahäñirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba Jodan

* **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3:** Ais 40:3 * **3:4:** 2Kin 1:8

ume kukņi kukņi uken naniktä bumta äbä ahäņ imiņpäņ manbiņam nadäņkuņ.

6 Manbiņam nadäņpäņ wakini yäņahäņirä Jontä Jodan ume gänaņ yäņ-yäkņat päpmo ärut yämik täņkuk.

7 * Ude täņkaņ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän yäņkaņ uken äbäņirä yabäņkuk. Yabäņpäņ Jontä yäwetkuk; Wa! In bänepjın nämo sukurenkaņ äbäkaņ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäņo momita kokwawak nadäņkaņ tadäpayäņ täko unita umuntaņkaņ gupjin-tägän äbäkaņ?

8 Inä bänepjın bureni-inik sukurenpäņ äma bänepi sukurewani täņo kudän kaņ pewä ahäwut!

9 * Node nämo nadäneņ; Bänepnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biņam itkamäņ yäņ nämo nadäneņ. Nämo! Anututä Abraham täņo äboriye ätu ahäwut yäņ nadäņpäņä mobä jopi ņopäņ täga täņpewän ahäneņ! yäk.

10 * Upäņkaņ man ņode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoņ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaņ u kudup madäņpäņ ureņ täņpän kädäpta biņam api kuneņ yäk.

11 * Näkä ume ärut tamik täyat unitäņo mebäri ņode; In wakiwaki täk täkaņ u kumän peņ moreņpäņ bänepjın sukurenpäņ irit kuņat-kuņat siwoņi täņpeņ kuņatta ume ärut tamik täyat.

* **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12

* **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Apos 1:5

Tänpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

12 * Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik epän täkta äbayäŋ täyak. Yäpmäŋ danik epän u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita yot kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmoner yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

13 Tänpäŋ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän yäŋkaŋ Galili komeken naniktä abämaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbäŋpäŋ Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk.

14 Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämo! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yäŋ näwetan?

15 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upäŋkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayäŋ. Nek Anututä nadäŋpäŋ kädet peŋkuko ugänpäŋ iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpäŋ ume ärut imiŋkuk.

16 * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpäŋ uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo

* 3:12: Mat 13:30 * 3:16: Jon 1:32

Munapiktä kånaräm ude äpäñkañ gwäki terak manjirayäj täñkuk.

17* Täñjirän Anutu kunum gānañ gera kubä ñode yāñkuk; Ñowä näkñaken bānepna gāmāni yäk. U kañpāj gāripi pähap nadäk täyat. Man ude yāñkuk.

4

Satantä Jesu yāñ-ikñatkuk *Mak 1:12-13; Luk 4:1-13*

1* Jontä Jesu ume ärut imän täreñjirän Satantä Jesu täñyabäkta Munapiktä yāñikñat yāpmāj kome jopi-ken päñku teñkuk.

2* Kome jopi-ken tewänkañ ketem kubä nämo nañkañ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo nañkañ it yāpmāj kuñtäyon nakta wakiinik kubä iñkuñ.

3 Ude täñjirän Satantä ahāñ imiñpājä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpäwä mobä itkañ ño yāweri ketem äworewäkañ nañ yäk.

4* Yāwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täñpayāj. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täño man kumän nadāñpāj bānepi-ken peñpāj kuñareko uyaku täga yäk.

5-6 Ude yāwänä Satantä yāñikñat yāpmāj Jerusalem kuñpāj kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

* **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35
2:18, 4:15 * **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7 * **4:4:** Lo 8:3 * **4:1:** Hib

*Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko
unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ.
Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ
tädoren. Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanak bureni-
inik täŋpawä man u nadäŋpäŋ punin ŋonitä komen
umu tubäpe! yäk.

7 * Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Näk ude nämo
täŋpayäŋ. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä
ŋode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak
pewi ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iweren yäk.

8 Yäwänä Satantä Jesu pom käreŋi kubäken
yänikŋat yäpmäŋ päro itkaŋ komeni komeni äma
äbori äbori u ba unitäŋo tuŋum pähap gäripi mebäri
mebäri u iwönärenkaŋ ŋode iwetkuk;

9 Gäk gukut imäpmok täŋ naminpäŋ naniŋ
oreriri imaka päke yabätan ŋowä täga ganiŋ
kirewet yäk.

10* Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä
kätäŋpeŋ ku! Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;
Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän
watä epän täŋ imineŋ. Man ude pätak.

11 * Eruk Jesutä Satan ude iweränä tenpeŋ
kuŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä äbä täŋkentäŋ
imiŋkuŋ.

*Jesu Galili komeken epän yäput peŋpäŋ täŋkuk
Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11*

* 4:7: Lo 6:16 * 4:10: Lo 6:13 * 4:11: Hib 1:6,14

12 * Tənpəkaŋ Jon komi yot gənaŋ tewä irirän Jesutä biŋam nadənpəŋ äyənütpeŋ Galili komeken kuŋkuk.

13 * Pəŋku ini yotpärare Nasaret u ittəŋgən eruk peŋpeŋ Kapeneam kuŋkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye təŋo kome. Ukäda pəŋku itkuk.

14 Jesutä kome u kuŋatkuko unita bian profet Aisaiatä man ŋode kudän təŋkuko u bureni ahəŋkuk;

15 *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jodan ume udude käda Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guŋ äbotken nanik.*

16 *Upəŋkaŋ bipməŋ urani-ken it təkaŋ u in peŋyəŋek pəhap api käneŋ.*

Kumbani komeken bumik it təkaŋ, nadək-nadəkjin nämo pirärewani, inta peŋyəŋek pəhap kubä ahəŋ tamayəŋ təyak. *Ais 9:1,2*

Aisaiatä man ude kudän təŋkuko u bureni ahəŋkuk.

17 * Tənpəŋ Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuko kadäni uken manbiŋam yəŋahäk epän yəput peŋpəŋ ŋode yəŋahənpəŋ yəwetkuk; Bənepjin sukurenəpəŋ siwonigən kuŋarut. Anututä intəjukun itkaŋ äboriye yabəŋ yəwatinik təŋpayəŋ təyak u kerəp təyak yək.

Jesutä iwarəntäkiye ätu yəmagutkuk

Mak 1:16-20

18 Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuŋattəŋgən yabəŋkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wəpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu

* 4:12: Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:13: Jon 2:12 * 4:17: Mat 3:2

tom yäpdayän tom wädäwani yäk mañpän äpmonjirä yabänjuk. Äma yarä uwä monen epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik.

19 * Yäk mañpän äpmonj irirän Jesutä yabänpän yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk.

20 * Yäweränä uterakgän epäni u peñpen iwatkumän.

21 Eruk, ätukät kuñpänä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkañ yäk tañi gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabänjuk.

22 Yabänpänä näk näwarun yän yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän tenpen Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägañkuñ

23 * Täñpän Jesutä kome Galili dubini-ken itkuño u kudup kuñat moreñpän ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägañit, käbeyä yot gänañ äronpän man yäwerit täñ yäpmän kuñkuk. Man-biñam Täga ñode yäñahäñtän kuñatkuk; Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatinik täñpayän täyak u ahätak yäk.

24 * Ude yäwerirän biñami Siria komeken kuñat moreñirän nadänkuñ. Nadänpänä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneñ täñpani, kumän-däpurek täñpani ba käyäm mebäri mebäri täñpani u

* **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 * **4:20:** Mat 19:27 * **4:23:** Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 * **4:24:** Mak 6:55

kudup noriyetä yäj-yäkñat yäpmäj äbäjirä Jesutä yäpän täğakñ.

25 * Täñpänkañ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täñkuñ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

5

*Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk
Luk 6:20-26*

1-2 Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuño u yabänpäj pom keräpi kubä terak äro mañitpäñ irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk;

3 * Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäj nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yäwat täyak.

4 * Täñpäkañ äma iniken mominita nadäwä waki täñpäpäñ konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä ini bänepi api täñpidäm tañ yämek.

5 * Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ño inita biñam api yäniñ kirewek.

* 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rev 7:17

* 5:5: Sam 37:11

6 * Tänpäj äma irit kuŋat-kuŋat siwoŋi u iwatta gäripi-inik nadänpäj ehutpäŋ täk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Anututä äma udewani täŋo gäripini uwä api dämpäj täreŋ yämek.

7 * Tänpäkaŋ äma noriyeta butewaki nadäj yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäj yämek.

8 * Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaŋ-ahäneŋ.

9 * Tänpäj äma ämik ba duŋwekwek dämpäj täkŋek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Anututä äma udewani Näkŋo ironinaye yäj api yäwerek.

10 * Ba äma Anutu täŋo kädet siwoŋi iwarirä äma ätutä iwan täŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yawat täyak.

11-12 * * Tänpäkaŋ intä näk nadäj namiklinik täŋirä ämawebetä man jop yäj-täkŋatpäŋ, man wakiwaki täwetpäŋ täwat kireŋit api täneŋ. Upäŋkaŋ ude täŋirä nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, in säkgämän itkaŋ. Nadäkaŋ? Bäräpi udewani intagän nämo täŋ tamik täkaŋ. Profet biani itkuŋo

* 5:6: Ais 55:1-2 * 5:7: Jem 2:13 * 5:8: Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 * 5:9: 1Jo 3:2-3 * 5:10: Hib 12:4; 1Pi 3:14 * 5:11-12: 1Pi 4:14; Jem 1:2 * 5:11-12: 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10

unita udegän täñ yämiñkuñ. Täñpäkañ in kunum gänañ kowata täga api yäpneño unita bänep täga nadäñpäñ oretoret terak kuñat täkot!

Inä ämawebe täño pañ kenta topän ude itkañ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

¹³ Täñpäkañ Anutu täño ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut. Täñpäkañ gäripi paoreko uwä jide täñpena äneñi gäripi ahäwek? Nämo, pañ gäripi nitek nämo uwä mañpä kuñirä ämawebetä yeñ awähutneñ. Unita pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut!

¹⁴⁻¹⁵ * * Ba kubä pen ñode; Topäntä tañi ijinpäñ ägoni säkgämän penyänek täkañ. In-täño irit kuñat-kuñatjin udegän. Äma kubätä topän ijinpäñ käbop imata pewek? Ude nämo, ijinpäñ kwawak peñirän ägonitä kädet-ken peñ-yänenirän ämawebetä kwawakgän kañtäñ kuñatneñ. Ba yotpärare tañi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneñ.

¹⁶ * Täñpäñ in, irit kuñat-kuñatjin udegän. Anutu täño penyänek kudän bänepjin-ken itak u täñpewä kwawak irirän kädet siwoñi kuñarirä ämawebetä tabäñpäñ oretoret täñpäñ Anutujin kunum gänañ nanik u iniñoret täneñ.

Jesu Anutu täño man biani wärämutta nämo äpuk

¹⁷ * Jesutä ude yänpäñä äneñi ñode yänkuk; In Anutu täño baga man ba profet biani täño yäwetpäñ yäwoñärek man täñpani u näkä däpmäñ

* **5:14-15:** Jon 8:12, 9:5

* **5:14-15:** Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33

* **5:16:** Efe 5:8-9; 1Pi 2:12

* **5:17:** Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4

täkŋekta äpuk yäj nämo nadäneŋ. Näk u däpmäj täkŋekta nämo äput. Nämo, u täŋkehärom taŋpewa bureni kwawak kaŋ ahäwän yäŋpäŋ äput.

18 * Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräneŋ nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täŋo man terak kudän täŋkuŋo u bureni ahäwäkaŋ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

19 * Unita äma kubätä бага man täpuri-inik kubä irepmitpäŋ ätu kädet udegän kaŋ iwarut yäj yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä nämo api irek. Täŋ, äma kubätä бага man u buramiŋpäŋ ätu kädet udegän kaŋ iwarut yäj yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä api irek.

20 Unita ŋode täwera nadäwut; Baga man yäwoŋärewani äma ba Parisi ämatä ŋode yäk täkaŋ; Bureni, nin Anutu täŋo Baga man iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkamäj yäk. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ in u yärepmitpäŋ Anutu täŋo gärip ugän kaŋ iwarut. Ude nämo tänaŋäŋ täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api äroneŋ.

Kokwawak nadäŋpeŋ kuŋat-kuŋatta man

Luk 12:57-59

21 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubä kumäj-kumäj nämo uren. Äma kubä kumäj-kumäj urayäŋ täyan uwä manken api iren yäk.

* 5:18: Luk 16:17, 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17

22 * Man ude yäwetkuko upänkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadänpeŋ kuŋarayän täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayän täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadänpäŋ iniŋ wärät man iwerayän täyak uwä geŋi kädäp mebet ikek unita biŋam api täŋpek.

23-24 * Unita ket ŋode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täŋ ima yänpäŋä ŋode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täŋkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadänpäŋä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneŋi äyänutpeŋ päŋku notkapak kokwawak nadän gameko uwä yänhäŋpäŋ yänpak taŋkaŋ eruk äneŋi äyänut päŋku imaka u Anututa täga imen.

25 * Ba notkapak kubätä iwan täŋ gamiŋpäŋ manken gepmanpayän yänjirän nadänpäŋä manken nämo ahänkaŋ päŋku notkapak-kät yänpäŋ-nadänpäŋ bänep kubägän tädeŋ. Ude nämo täŋkaŋ notkapaktä jukun päŋku gäkŋo mebärika yänhäwänkaŋ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniŋ kireŋpewän gepmäŋit päŋku komi yotken gepmaneŋ.

26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täŋ imeno u nämo täreŋjirän gäk jop täga nämo ganiŋ kirewä äpämaŋ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täŋ imeno u suwawi tärewänkaŋ uyaku ganiŋ kireŋpewä äpämaŋ kwen! Upänkaŋ jide täŋpäŋ moner yäpmänkaŋ suwawi tärewäpäŋ

* 5:22: 1Jo 3:15 * 5:23-24: Mak 11:25 * 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35

äpämaŋ kwen?

27 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneŋ yäk.

28 * Man ude yäwetkuko upänkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webe kubä kaŋgärip täŋpäŋ ukät pätdede yäŋ bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba.

29 * Unita dapunka kubätä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä dapunka u dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok yäpmäŋ kuŋatkaŋ geŋi-ken äpmonpenta.

30 * Ba ketka kubätä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä ketka u madäŋ täkŋeŋpäŋ maŋpi kuneŋ! Gupka kumän nitek yäpmäŋ kuŋatpäŋ waŋpäŋ geŋi-ken äpmonpenta.

Nädapitä duŋwek täkaŋ unitäŋo man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi pen ŋode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayäŋ nadäŋpäŋä webena peyat yäŋ man kudän kwawak ude täŋpäŋ imeko uyaku täga yäŋiwat-pewän kwek yäk.

32 In man ude nadäk täkaŋ upänkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopäŋ jop nadäŋ yäŋiwat-pewän päŋku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret

* 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 * 5:28: 2Pi 2:14 * 5:29: Mat 18:9;
 Mak 9:47; Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Lo 24:1-4;
 Mak 10:4; 1Ko 7:10-11

tänpek. Tängkanj äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret tänpek.

Yän-kehäromtak man yäkta man

33 * Jesutä ude yäwetpänj äneñi man kubä pen ñode yänghänpänj yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkanj; Gäk yänkehäromtak man jop nämo yäwen. Yän-kehäromtak man u Anutu injamiken yäwani unita udegän bureni tänpen yäk.

34 * In-tänjo бага man terak ude itak upänkanjä apiño näkä ñode täwetat; In yänkehäromtak man yäna yänpänjä imaka kubä wäpi terak utpänj nämo yäneñ. Kunum wäpi terak utpänj yänkehäromtak man nämo yäneñ. Kunum uwä Anutu tänjo irit bägup unita.

35 * Ba kome wäpi terak utpänj yänkehäromtak man nämo yäneñ. Kome u imaka, Anutu tänjogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpänj yänkehäromtak man nämo yäneñ. U Kanjihat Äma intäjukun tänjpani, Anutu tänjo yotpärare unita.

36 Ba gwäkjin kujat terak wohutpänj nämo yäneñ. Imata, manjin u kehäromi nitek nämo. Jide? In gwäkjin pujiñ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiñ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän!

37 * Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämo yän nadäkta gäwet yabänjirän gäk “Bureni” yän yänpänjä “Ei”-gän iweren. Ba “Bureni nämo” yän yänpänjä “Nämo”-gän iweren. Man

* 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1

* 5:37: Jem 5:12

keräpi yarä ugän yäwen. Upänkañ gäk imaka kubä täño wäpi terak wohutpäñ yäweno uwä Satantä pewän ahänirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämo täneñ

Luk 6:27-36

³⁸ * Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täñ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäñ tokäränä kowata udegän däpmäñ tokät imen yäk.

³⁹ * In man ude nadäk täkañ upänkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki täñ gamänä kowata waki nämo täñ imen. Unita äma kubätä bumumka kukñi käda guränä kukñi iniñ kirewen.

⁴⁰ * Ba äma kubätä gäka kokwawak nadäñpäñ manken gepmanpäñ gäkño tek punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok iniñ kirewi yäpek.

⁴¹ Ba äma kubätä täñkentäñ päñku tuän uduken nepmankañ äbi yäñ gäweränä täñkentäñ päñku ban uduken tenkañ äben.

⁴² Ba äma kubätä imaka kubäta yänapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkño imaka kubä yäpmäñ päñku täñkañ api gamet yäñ gäweränä iniñ kirewen.

⁴³ * Jesutä ude yänpäñ man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Man kubä ñode yäwani u nadäkinik täkañ; Notjiyeta bänep iron täñ yämiñkañ äma iwan täñ tamik täkañ unita mäde ut yämineñ.

* **5:38:** Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * **5:39:** Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * **5:40:** 1Ko 6:7 * **5:43:** Wkp 19:18

44 * Man ude nadäkañ upäñkañ näkä apiño ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänep iron täñ yämineñ. Ba äma nadäkinikjinta yäñpäñ komi tamik täkañ unita Anututä täñkentäñ yämikta Anutu-ken yäñapineñ.

45 * In ude täneño uyaku Nanjin kunum gänañ nanik täño nanakiye bureni-inik api itneñ. Täñpäkañ mebäri imata äma waki ba äma täga bok iron täñ yämineñ? Uwä ñode; Nanjin unitä yäñpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peñyäneñ yämik täyak. Ba Anututä nadäñ yämiñirän äma siwoñi-ken ba äma goret kuñarani-ken iwän tak täyak.

46 Täñpäkañ äma gäka bänep iron kowata täñ gamik täkañ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäñ nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täñ yämik täkañ.

47 Ba guñ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkañ unitagän bänep iron täga täñ yämik täkañ. Täñ, inä kädet ude nämo täneñ. In notjiye-tagän iron täñ yämineño uwä injinta nadäwä täga nämo täneñ. Äma kowata nämo täñ tamanita iron täñ yämineño uyaku!

48 * In nadäkañ? Kunum gänañ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kañ täk täñput!

6

Äma jäwäri täñkentäñ yämikta man

* 5:44: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 * 5:45: Efe 5:1 * 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13

1 * Jesutä ude yänpäj ñode yäwetkuk; In ket nadänkañ kuñat täkot. Imaka täga kubä tänpa yänpänä ñode nämo nadänpäñ tänpän; Kwawak täñira ämawebetä nabänpäñ wäpna yäpmäj akut yäj nadänkañ nämo tänpän. In ude tänayäj täkañ uwä kunum gänañ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek.

2 Unita gäk äma kubä täñkentäj ima yänpänä eruk ämawebetä nabäwut yäj nadänkañ inamiken kwawak nämo tänpän. Äma yäj-yäkñaranitä kudupi yot gänañ ba kädet miñin täk täkañ ude nämo tänpän. Äma udewaniwä ämawebetä nibänpäñ wäpnin biñam yäpmäj akut yäj nadänkañ täk täkañ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäjirä täretak ubayäj!

3 * Unita gäk äma kubä täñkentäj ima yänpänä käböpinik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabänpäñ-nadänjirän nämo.

4 Ude täñiri Nanka, imaka käböpin täñiri kañpäñ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäñapik man yäkyäk täño käderi

Luk 11:2-4

5 * Jesutä man ude yänpäj man kubä pen ñode yäkgän täñkuk; In Anutu-ken yäñapina yänpänä äma yäj-yäkñaranitä täk täkañ ude nämo täneñ. Yäj-yäkñarani äma uwä kudupi yot gänañ ba kädet miñin itkañ Anutu-ken yäñapik man käronji boham yäkta gäripi nadäk täkañ. Ämawebetä nibäwut yänkañ udewä täk täkañ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabänjirä gwäki yäpä täretak ubayäj!

* 6:1: Mat 23:5

* 6:3: Mat 25:37-40

* 6:5: Mat 23:5; Luk

18:10-14

6* Unita Anutu-ken yäñapiwa yäñpäñä gäkña yot gänañ päro yäma yäputpäñ itkañ Nanka käböp it täyak ukät man yäñpäñ-nadäk tädeñ. Ude täñiri Nanka imaka käböp kañpäñ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

7* Ba in Anutu-ken yäñapina yäñpäñä guñ ämatä täk täkañ ude nämo täneñ. Guñ äma uwä anutu-nita man käroñi, mebärini nämo yäñiwat yäpmäñ kuk täkañ. Käroñi ude yäñ yäpmäñ kuñitna uyaku anutunintä käwep nadäñ nimek yäñ nadäk täkañ.

8* Upäñkañ inä ude nämo täneñ. In imaka imakata wäyäkñeñpäñ Anutu Nanjinken yäñapinayäñ nadäñirä Nanjin uku tabäñpäñ-nadäk täyak. Unita imata man käroñi mebärini nämo yäñiwat yäpmäñ kuneñ? Nanjin uwä täñkentäñ tamikta gäripi nadäk täyak.

9* Unita Anutu-ken yäñapinayäñ nadäñpäñä man siwoñi ñode yäneñ;

Kunum gänañ Nanin tañi,

Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

10* Äbäñpäñ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

Kunum gänañ gäkken man buramik pätak, kome terak ninken udegän man buramik pat täyon.

11 Kadäni ñonitäño ketem nimisi.

12* Nin notniye täño momi pek täkamäñ, gäk udegän mominin peñ nimisi.

* 6:6: 2Kin 4:33 * 6:7: Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * 6:8: Mat 6:32

* 6:9: Jon 17:6 * 6:10: Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 * 6:12: Mat 6:14-15; Mat 18:21-35

13 * Tänyabäk-ken nämo nipmanpen.
Wakiken nanik wädəŋ tädotpəŋ nipmanŋsi.

14 * Ude yəŋpəŋ yəŋkuk; Äma kubätä waki təŋ gaminjirən, waki təŋ gameko u pen iminŋan nəmo yəpməŋ kuŋariwä Nanka kunum gənanəŋ naniktä udegən gəkŋo wakika api pen gamek.

15 Upəŋkanəŋ äma kubätä waki təŋ gaminjirən waki təŋ gameko u nəmo pen iminŋan yəpməŋ kuŋariwä Nankatä udegən gəkŋo waki nəmo api pen gamek.

Nakta jop iritta man

16 * In kadäni ätu Anutu inin oretta nakta jop itna yəŋpəŋä butewaki inam dapun nəmo ijinŋan kuŋatneŋ, yəŋ-yəkŋarani ämatä tək təkəŋ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibəŋpəŋ in äma kädət təga tənpani yəŋ nadawut yəŋkanəŋ inam dapun butewaki ijinŋan kuŋat təkəŋ. Nək bureni täwetət. Äma udewani gwäki yəpməŋirä täretak ubayəŋ!

17 Upəŋkanəŋ inä, Anutu inin oretta nakta jop itna yəŋpəŋä ume ärutpəŋ gwəkjin pujiŋ tənket utkan kuŋatneŋ.

18 Ude tənirä ämawebetä in Anutu inin oretta nakta jop kuŋatkanəŋ yəŋ tabəŋpəŋ nəmo nadänenəŋ. Nanjin kəbop it täyak unitägən tabəŋpəŋ-nadək tənpek. Nanjin uwä imaka kəbop tənirä tabəŋpəŋ-nadək täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuŋum burenita man

Luk 12:33-34

19 * Jesutä man ude yəŋpəŋ äneni kubä pen ɲode yəkgən tənŋkuk; In kome terak ɲo imaka təgatäga

* **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9 * **6:19:** Jem 5:1-3

yäpmäkta nadäwätäk nämo täneŋ. Kome täŋo tuŋum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaŋ ba gämäneŋ ärok täkaŋ. Ba kubo ämatä yot däpmäŋ äreyänpäŋ kubo täneŋ.

20 * Unita kunum täŋo tuŋum yäpmäkta epäni täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Kunum täŋo tuŋum nämo wak täkaŋ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaŋ ba u nämo gämäneŋ ärok täkaŋ. Kunum täŋo tuŋum uwä kubo ämatä täga nämo däpmäŋ äreyänpäŋ yäpneŋ.

21 Bureni-inik, imatäken tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uterakgän peŋpäŋ kuŋaren.

22 In nadäkaŋ? Dapunjin u gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, peŋyänjek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ.

23 Täŋ, dapunjin waneŋo uwä jide täŋpän imaka imaka täga kaŋpäŋ täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ urani gänaŋ irek. Täŋpakaŋ peŋyänjek bänepjin-ken itak unitä bipmäŋ urani täŋpeko uwä bipmäŋ urani pähap gänaŋ api itneŋ.

Gup täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täneŋ

Luk 16:13, 12:22-31

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täŋ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkaŋ kubäta gaŋani nadäwek. Ba kubä täŋo epän täŋkaŋ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monen tuŋum terak bok täga nämo peŋpeŋ kuŋatneŋ.

25 * Unita ŋode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ŋode nämo täneŋ; Ketem depän näŋpet? Ba tek

* 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 * 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7

depäj tänpäj kuŋaret? yäj nämo nadäneŋ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneŋ.

26 * In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäj nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta yabänpäj-nadawut! U ketem nämo piŋpäj puget täkaŋ ba pugetpäj kämita nämo pek täkaŋ. Upänkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä yabäj yawatpäj yepmäŋ towik täyak. Imaka äpani udewani yabäj yawatpäj yepmäŋ towik täyak u tänpänä imata äma inta udegän nämo tabäj täwatpäj tepmäŋ towiwek?

27 Nadawätäkjintä kome terak iritjin täga wädawän käron täwek? Nämo inik!

28 Unita gupjin täŋo tuŋumta imata nadawätäk täk täkaŋ? Päya irori bipiken it täkaŋ unita yabänpäj-nadawut! U inita tekta epäni nämo täk täkaŋ upänkaŋ yabängärip ikek.

29 * Bureni, imaka kubä täŋo kaŋgäriptä päya irori unitäŋo kaŋgärip u täga nämo irepmirek. Unitäŋo yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u yärepmit täyak.

30 U uwä Anututä ini tek gäripi nimek ude päya irori jopi unita uwäktäj yämik täyak. Tänpäkaŋ u kadäni keräpigän itpäj paot täkaŋ. Apiŋo ahäneŋopäj kwep ude äneŋi täreŋ mäneŋ. Eruk, päya irori unita yabäj yawat täyak upäj imata inta udegän täga nämo tabäj täwatpäj tamek? U

* 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kin 10; 2Sto 9

bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutuken kumän nämo pek täkaŋ?

31 Unita ketem ba ume deken yäpmanpäŋ näne yänkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Ba tek deken yäpmanpäŋ täne yänkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ.

32 * Nämoinik! U guŋ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yän tabänpäŋ-nadäk täyak unita api täŋkentän tamek.

33 * Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täŋpek. Nämo, Anututä intäjukun it tamiŋpäŋ tabän täwatta ba unitäŋo kädet siwoni u iwatta unitagän gäripi-inik nadänpäŋ epäni täk təkot. Ude täŋirä uyaku ketem tuŋumta wäyäkŋek epän tänayän täkaŋ u api taniŋ kirewek.

34 * Unita kwep täŋo irit kuŋat-kuŋat jidewani api itneŋ yän nadänkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kwep yänen täŋo bäräpi ini irirä apiŋo täŋo unitagän nadäwätäk täneŋ.

7

Äma yänpäŋ-yabän yäwat nämo täneŋ

Luk 6:37-38,41-42

1-2 * * Jesutä man äneŋi kubä pen ŋode yäwetkuk; In äma kubä yänpäŋ-kaŋiwat nämo täneŋ, Anututä in udegän yäpmän daniwekta nadänkaŋ. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadänpäŋ kuŋatnayän täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadän tamek.

* 6:32: Mat 6:8 * 6:33: 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

* 6:34: Kis 16:4,19; Mat 6:11 * 7:1-2: Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:1-2: Mak 4:24

3-4 Unita gäk imata täpun-täpun tañi dapunka-ken itak u nämo kañpäñ nadäñkañ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kañpäñ yokut gamayäñ iwet täyan? Täpüntäpun gäkña dapunka-ken itak u imata nämo kañpäñ nadäk täyan?

5 Gäk yäñ-yäkñarani äma! Intäjukunä gäkña dapunka-ken täpun-täpun tañi itak u yokutkan uyaku dapun täga ijinpäñ kañpäñ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen!

6 * Ude yäñpäñ yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkañ unita Anutu täño man kudupi u jop nämo yäwetneñ. Añtä äma yek täkañ udegän äma udewani uwä Anutu täño man unita bitnäñpäñ taniñ wärätneñ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkañ-ken tuñumka täga kubä jop nadäñ täga mañpi kuneñ? Nämo, buttä tuñumka u yeñ gatäñtän kuñkañ abäk täneñ. Äma uwä udegän täneñ yäk.

Anutu-ken yäñapiñtäko api nadäñ tamek

Luk 11:9-13

7 * Jesutä man ude yäñpäñ yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yäñapiñirä api nadäñ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpmäñ kuñtäñgän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäñ kuñirän yäma dät imeko ude.

8 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä yäñapik epän täñpäñä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpmäñ kuñtäñgän bureni kañ-ahäweko

* 7:6: Mat 10:11 * 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24

* 7:8: Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15

ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäñ imiñpäñ yäma dät imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemta yäñirän mobä täga imen? Nämö!

¹⁰ Ba tomta yäñapiñirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik!

¹¹ * Inä äma waki upäñkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähemi itak uken yäñapiñirä imaka tägatäga imata täga nämö tamek? Nämö, u gäripi nadäñ tamiñpäñ bureni-inik tamek yäñ täwetat!

¹² * Unita ñode täwetat; Kädet äma ätutä täñ nimut yäñ nadäk täkañ in udegän täñ yämineañ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yäñahäwani u ba бага man Mosestä yäñahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri

Luk 13:24

¹³ * In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumäñ-kumäñ kädet u tañi ba yämani udegän u tañigän. Kädet tañi uken ämawebe mäyaptä kuñ äbäñ täk täkañ.

¹⁴ * Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñi. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkañ.

Päya wakitä mujipi näñpani täga nämö wädäwek

Luk 6:43-44

¹⁵ * In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yäñahäk täkañ upäñkañ ämawebe täñyäkñatna

* **7:11:** Jem 1:17

* **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

* **7:13:** Jon 10:7,9

* **7:14:** Apos 14:22

* **7:15:** Mat 24:4,24;

Apos 20:29; 2Pi 2:1

yänkaŋ Anutu täŋo man siwoŋi nämo yänahäk täkaŋ. Äma udewanita ket nadänkaŋ kuŋatneŋ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkaŋ upänkaŋ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmän kuŋat täkaŋ.

16 * Unitäŋo irit kuŋat-kuŋariken bureni jide pewä ahäk täkaŋ u yabänpän-nadänkaŋ mebärini täga nadäneŋ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneŋ ba gupmom yen terak wäyan täga nämo wädäneŋ.

17 Nämo, päya mebäri täga terak bureni gäripi nitek wädäneŋ. Täŋ, päya mebäri wakitä mujipi näŋpani nämo wädäneŋ.

18 Päya mujipi näŋpani terak bureni waki wädakta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo näŋpani terak bureni näŋpani uwä täga nämo wädäneŋ.

19 * Täŋpakaŋ päya, bureni goret pewä ahäk täkaŋ uwä madänpän kädäp pewä ijik täkaŋ.

20 * U udegän, äma Anutu täŋo man jopjop yänahäwani unitäŋo mebärini nadäna yänpänjä irit kuŋat-kuŋari upän yabänpän-nadäneŋ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

21 * Unita ŋode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yän näwet täkaŋ upänkaŋ u kudup-tagän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api äronen. Nämo! Nana kunum gänaŋ unitäŋo mani buramik täkaŋ ämawebe unitägän api äronen.

* **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6

* **7:20:** Mat 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25

22 Äma mäyaptä kadäni pähapken ñode api näwetneñ; Ai! Ekäni! Gäkño biñam man ämawebe yäñahänpän yäwetkumän. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täñit mäjo yäwat kireñit täñkumän.

23 * Man ude yäñirä näkä ñode api yäweret; Waki-waki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

24 Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpän iwatnayänj täño uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek.

25 Täñpekopän iwän mänit täñirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek.

26 Eruk kadäni kubä äma guñ udewanitä yori mobä jirañ terak täñpek.

27 Täñpekopän iwän mänit täñirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek. Ude täñpänj yot uwä äneñ kwinit täñpän kunen. Bureni, u paot-inik täñpek! Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadänkañ nämo buramiñpän iwatnayänj täño uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guñ udewani.

28 Täñpäkañ Jesutä man päke u yän moreñirän ämawebe dubini-ken itkuño u man u nadänpän nadäwätäk pähap täñkuñ.

29 * Ñode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewni ämatä man yänpän-yäwoñärek täk täkañ ude bumik

* **7:23:** Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46

nämo yäyak yäk. Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yän nadänkuŋ.

8

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän tägaŋkuk

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

¹ Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkuŋ.

² Täñirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuŋpäñ gukut imäpmok täñpäñ iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentän namayäñ nadänpäñä näk täga nepmañpi kudupi iret yän nadätat.

³ Ude yäwänä Jesutä keru gupi terak penpäñ yänkuk; Täga täñkentän gamayäñ. Paräm ŋo paorut! yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpäñ säkgämän itkuk.

⁴ * Jesutä ude täñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ŋonitäño manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu täño bämop äma iwoñäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe kábäñi niked ijiñiri ämawebetä paräm tägakañ yän api gabänpäñ-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpän tägaŋkuk

Luk 7:1-10

⁵ * Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumañ äroñirän komi äma kubätä Jesuken ahänpäñ butewaki man ŋode iwetkuk;

⁶ Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap nadänpäñ kwäyähäneñ täñpäñ yotken pätak yäk.

* 8:4: Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14

* 8:5: Jon 4:47

7-8 Yäwänä iwetkuk; Näkä ärenkaᅇä yäpa täganayäᅇ yäk. Ude iweränä komi äma unitä ᅇode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotnaken täga kwen. Unita gäk ᅇogän itkaᅇä mangän yäᅇiri kaᅇ tägawän! ⁹ Ude täga täᅇ namen yäᅇ nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täᅇo gämori-ken itkaᅇä mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaᅇä. U kubäpän, Ku! yäᅇ iwerawä, man buramiᅇpän kwek. Ba kubä, Äbi! yäᅇ iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ᅇo tä! yäᅇ iwerawä u täᅇpek yäk.

¹⁰ * Man ude yäᅇirän Jesutä nadäwän inide kubä täᅇpöpän ämawebe iwarän täᅇkuᅇo u ᅇode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani ᅇodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kaᅇpän nadäk täyat!

¹¹ * Unita ᅇode täwetat; Ämawebe mäyap guᅇ äbotken nanik uken-uken naniktä abäᅇpän Juda täᅇo oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu täᅇo kaᅇiwat yewa gänaᅇ ärawa pähapken bok api itneᅇ.

¹² * Upänkaᅇä Juda ämawebe ätu Anutu täᅇo kaᅇiwat yewa gänaᅇ äronaᅇpän Anututä yäwat kireᅇpewän bipmäᅇ urani gänaᅇ äpmonkaᅇä konäm butewaki täᅇkaᅇä meni api jiwätpeᅇ itneᅇ.

¹³ Ude yäᅇpän komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi. Nadäkinikka täᅇo bureni ahäᅇ gamayän. Ude iwerirän uteragän komi äma täᅇo epän watä äma uwä tägaᅇkuk.

* **8:10:** Mat 15:28 * **8:11:** Sam 107:3; Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28

*Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ**Mak 1:29-34; Luk 4:38-41*

14 * Ude täŋkaŋä Jesu Pitatä yot gänaŋ äronpän kaŋkuk; Pita yepmani webe uwä gup kädäp käyäm täŋkaŋ parirän.

15 Kaŋpäŋ Jesutä kerigän injirirän käyäm u paotkuk. Täŋirän webe uwä akuŋpäŋ Jesuta ketem gwet imiŋkuk.

16 Täŋpäkaŋ bipäda ugän ämawebe mäjotä magärani mäyap yän-yäkŋat yäpmän Jesuken äbuŋ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peŋ yäwet-pewän ämawebe yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ. Käyäm ikek imaka, kudup yäpän tägaŋkuŋ.

17 Ude täŋirän profet Aisaiatä bian man ŋode kudän täŋkuko u bureni ahänkuk;

Nintäŋo käyäm-käyäm ba komi komi kumän niy-omägatpäŋ yäpmän kuŋkuk.

*Ais**53:4**Jesu iwat-iwat täŋo man**Luk 9:57-62*

18 Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäjinirä yabäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Eruk, gwägu kukŋi udude kända kuna! yäk.

19 Ude yäweränä Baga man yäwoŋärewni äma kubätä abäŋpäŋä Jesu iwetkuk; Yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma, gäkä deken kwayäŋ yäŋiwä näk imaka, api gäwarän täwet yäk.

20 * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ näwaren. Imata, tom ägwäri u pat-pat bägupi nitek. Barak udegän, bukäni nitek.

* 8:14: 1Ko 9:5 * 8:20: 2Ko 8:9

Upänkaŋ Äma Bureni-inik iwarayän yän yäyan uwä patpat bägupta wäyäkŋek täyak.

21 * Ude yänirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadän naminiri näk päŋku nana kumbänpän äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk.

22 Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täjiri, kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput.

Jesutä gwägu kenta mänit yänin bitnäŋkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

23 Eruk man ude yän paotpänä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude kända kuna yänkaŋ kuŋkuŋ.

24 * Kuŋtäko pengän mänit pähap piänirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmonkuk.

25 Jesu uwä gäpe mädeni kända parirän iwaräntäkiyetä yäwä kikuŋuränpän iwetkuŋ; Wära! Ekäni, täŋkentän nimiwä! Gwägu gänaŋ äpmonayän täkamän ŋo! yäk.

26 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin äreyäwani! Imata bänepjin bäräneŋ putärekaŋ? Ude yäwetkaŋ akuŋpäŋ mänit pähap ba gwägu tokätkuko u yabän yänpäŋ yänin bitnäŋpewän kwikinik itkumän.

27 Ude täjirän kaŋpäŋ iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap täŋpäŋ yänkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani? Mänit kenta gwägutä mani buramikamän ŋo! yän yänkuŋ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

* **8:21:** 1Kin 19:20; Jon 5:25 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9

28 Eruk kuñtäñgän gwägu kukni udude käda Gadara komeken ahänkuñ. Kome uken äma mäjäta magärani yarä, äma kumbani änenpani-ken it täñkumänonik. Unitä komita täñirän ämawebe umuntanjan uruñ kädagän yärepmitpeñ kuñ abän täk täñkuñonik.

29 * Eruk yarä unitä Jesu kanpäñ bäräñeñ päñku ahän imiñpäñ kähän yänpäñ ñode yänkumän; Ee! Anutu täño ironi gäk jide täñ nimayän abätan? Gäk kadäninin nämo täreñirän komi nimayän ba abätan?

30-31 Ude yänpäñ ban uduken but äbot pähap itkan ketem nañ irirä yabänkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; But äbot itkan udu yabätan? Niwat kirewayän yänpäñä niwat kireñpewi jopi-ken kunero. Niweri päñku but äbot itkan udu gänañ äpmona yäk.

32 Ude yäwänä Jesutä peñ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätänpeñ kumañ but gänañ äpmonkuñ. But u gänañ äpmonpäkan but päke unitä bäräñeñ kumañ geñi äriñpeñ gwägu gänañ äpmonpäñ kumän moreñkuñ.

33 Ude täñirä äma but watäni irani uwä metänpeñ kumañ yotpärare-ken päñku imaka umuri ahänkuko unitäño biñami yäwetkuñ.

34 Yäweräkan ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuñ. Eruk äbä kanpäñä Jesu butewaki nadän nimiñpäñ kome ño peñpeñ ku! yän iwetkuñ.

* 8:29: Mak 1:24; Luk 4:34,41

9

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ * Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude käda ini yotpärare-ken kuŋkuŋ.

² Kumaŋ paŋku yotpärare-ken ahäŋirä äma ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä garaŋ täŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yäŋ nadäŋpäŋä kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkaŋ!

³ Jesutä man ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä yänaŋipäŋ yäyak yäk.

⁴ * Ude yäŋirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ?

⁵ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känäyäŋ? Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret?

⁶ * Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ yotka-ken kuyi!

⁷ Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk.

⁸ Kuŋirän ämawebe päke unitä u kaŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ Anututä kehäromi udewani äma keru terak

* **9:1:** Mat 4:13 * **9:4:** Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2, 5:8

penj yäminꞑkuko unita wäpi yäpmänꞑ akunꞑpäñ inin oretkuñ.

*Jesutä Matiyo ini iwaräntäкта imagutkuk
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Jesutä Kapeneam yotpärare penjpenꞑ kunꞑtängän Matiyo kanꞑkuk. Matiyo uwä takis monenꞑ yäpmäk-yäpmäk täño yot gänäñ irirän kanꞑpäñ iwetkuk; Gäk u penjpäñ näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buraminꞑpäñ akumañ iwatkuk.

¹⁰ Täñpäñ Jesu-kät ketem bok näna yänꞑpäñ ini yot gänäñ yänꞑikꞑat yäpmänꞑ äronꞑkuk. Ude täñirän takis monenꞑ yäpani ämakät waki täñpani yänꞑ yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpäñ ketem nanꞑkuñ.

¹¹ * Nañ irirä Parisi äma ätutä yabänꞑpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ñode yäwetkuñ; Ai! Yäwonärewani ämajin u imata takis monenꞑ yäpani ba äma waki-waki täñpani-kät penta itpäñ ketem näyak?

¹² Man ude yänꞑirä Jesutä nadänꞑpäñ ñode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämö täk täkañ. Käyam ikek-kengän täk täkañ.

¹³ * Anututä bian ñode yänꞑkuk; Imaka imaka näk nanin oretta pek täkañ unita gäripi nämö nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwat täkañ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kunꞑkañ man yänꞑkuko unitäño mebäri kañ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwonꞑi yänꞑ nadäk täkañ unita nämö äput. Ämawebe inita näk momi täñpani yänꞑ nadäk täkañ unita yänꞑpäñ äput.

* **9:11:** Luk 15:2, 19:7 * **9:13:** Mat 12:7; Hos 6:6

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuŋ
Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 * Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbänpän iwet yabänkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadän iminpän kadäni ätuta nakta jop it täkamän. Upänkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadän iminkaŋ udewä täk täkaŋ ba?

15 * Ude yänjirä Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät ore-toret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpän nakta jop itneŋ? Nämoinik! Täŋpäkaŋ iwantä päbä äma uwä inŋit yäpmän kuŋjirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop itneŋ yäk.

16 * Jesutä ude yänpän iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yänpän man wärani yarä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek moräk kodakipän tek wewani uterak täga nämo penpän bipek. Ude täŋkaŋä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri täŋpänä biani yäpmän däknewek.

17 Udegän, äma kubätä wain umeni api täŋpanipän käbot tom gupipän täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehäromitä täŋpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumänpän wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Unita wain

* 9:14: Luk 18:12 * 9:15: Jon 3:29 * 9:16: Jon 1:17

umeni api tänpanipän käbot kodaki kehäromi gänañ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägañkuñ
Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Jesutä man ude yäñ irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahänpän Jesu kañpän gämori-ken gukut imäpmok tänpän ñode iwetkuk; Äpetna apigän kumäntak yäk. Unita gäkä päñku ketkatä iniriri äneñi kodak tañpän akwän!

¹⁹ Ude iwetpän imagurän yäpmän kuñirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuñ.

²⁰⁻²¹ * Kuñirä webe kubä käyäm mebari kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piñ yäpmän kuñirän obañ 12 ude täñkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpän Jesu täño tekgän inirira käyämna paorän yänkañ päñku mädeni-ken tekgän initkuk.

²² Ude inirirän Jesu äyänutpän webe u kañpän ñode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäño käyämi paotkuk.

²³⁻²⁴ * Ude täñkañ kuñtängän Jairastä yotken ahänpän nadäñkuk. Yäntäbätet yänpän konäm butewaki pähap täñit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piänit täñirä yabänpän Jesutä yäwetkuk; Penpen akumañ kut! Webe gubañ u nämo kumak. Jop döpmon pätak yäk. Yäwänä kañ-mägayänkuñ.

* **9:20-21:** Mat 14:36 * **9:23-24:** Jon 11:11

25 Ude tänpäkan yäj-yawat-pewän kudup aku-man kuñirä webe guban unitä itkuk-ken uken äronkuk. Äronpäjä kerigän injirirän akuñkuk.

26 Tänpänkan unitäjo biñamtä komeni komeni kuñat moreñkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän täganñkun

27 * Jesu yotpärare u penpen kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäñtäñ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimi! yäk.

28 Yäwän nadänkan Jesu yot kubä gänañ äronkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabänkuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik täkamäk.

29 * Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpäñ yäwetkuk; Nadäkinikjek täjo bureni ahäj tamän!

30 * Ude yäñirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñirä Jesutä yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Täñ tamitat ñonita äma kubä iwetdentawä!

31 Ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkuko upänkanñ mani nämo buramiñkanñ manbiñam u yäñahäñpewän yäpmäñ komeni komeni kuñatkuk.

32 Ude tänpäñ yepmanpäñ äma yarä u kuñirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yäj yäpmäñ äbuñ.

33 * Äbäñirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkanñ äma u man yäñkuk. Äma unitä man yäñirän ämawebe päke itkuño u kanñanñ kerä

* 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13 * 9:30: Mat 8:4

* 9:33: Mak 2:12

in̄pāṅ yāṅkuṅ; Imaka ṅodewani Isrel komeken nāmo ahāṅirān kaṅpāṅ nadāwani yāk.

34 * Ämawebetä ude yāṅirä Parisi ämatä ṅode yāṅkuṅ; U uwä mäjo täṅo intäjukun ämatä kehäromi imiṅirān mäjo yāwat kirek täyak! yāk.

Jesutä ämawebe yabāṅpāṅ butewaki nadāṅkuk

35 * Täṅpāṅ Jesu yotpārare taṅi täpuri kudup kuṅatkuṅ. Kuṅatkaṅ kābeyä yot ini-ini āroṅpāṅ Anututä intäjukun it yāmiṅirān gāmoriken irit täṅo Manbiṅam Täga u yāwetpāṅ yāwoṅārek täṅit, parām kāyām mebäri mebäri nitek yāpān tägaṅit täṅkuk.

36 * Ude täṅkaṅ ämawebe päke u yabāṅpāṅ butewaki nadāṅkuk. Ämawebe uwä nanak kodāṅani bu-mik, kehäromini nāmo, nadāwätäk terak kuṅarirä yabāṅkuk.

37 * Yabāṅpāṅ iwaräntäkiye ṅode yāwetkuk; Epān taṅi kubä ahāṅ nimiṅirān kāyat yāk. Epān it yāpmāṅ kukaṅ-ken uken ketem ahāṅ bumbum täkaṅ. Upāṅkaṅ ketem u yāpmäka epān äma yarägän.

38 Unita epān mähemi-ken yāṅapiṅirä ketem gämāneṅ itkaṅ u yāpmäka epān äma ätukät kaṅ pewän äbut.

10

*Jesu iwaräntäkiye täṅo wäpi tawaṅ
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16*

* 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mat 14:14; Nam 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 * 9:37: Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2

1 * Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäkñat pübä kubä-kengän yepmanpän mäjo yawat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nikek yäpä tägakta kehäromi yämiñkuk.

2-4 Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawan ñode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

Kubä Andru, Saimon monäni u.

Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.

Kubä Filip.

Kubä Batorom.

Kubä Tomas.

Kubä Matiyu, takis moneñ yäpani u.

Kubä Jems, Alfias nanaki.

Kubä Tadius.

Kubä Saimon Selot.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak penkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

5 * Ude täñpän Jesutä äma 12 u epän man ñode yäwetkan yäniñ kireñpewän kuñkuñ; In kuñkan guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmän kukan-ken u kuneñtawä.

6-8 * * Isrel äma äbot kodäñani bumik, watä ämani nämo, itkan ukengän kuñkan man ñode yänahänpän kan yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkan yabän yawat epän täñpayän täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nikek yepmanpä täganit, paräm mebäri mebäri nikek komi nadän itkan u yäpä täganit, mäjo yawat kireñit ba äma kumbani yäpmän päñaku yepmanit kan täk täñput.

* 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:5: Apos 13:46 * 10:6-8: Jer 50:6;

Mat 15:24 * 10:6-8: Apos 20:33

Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kañ täñtäñ kut.

9-10 * * Kuroñjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Monen nämo yäpmäñ kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, gupjin terak itkañ unitagän kañ kut. U imata, epän täñayäñ täño unitäño kowata täga täñkentäñ tamiñäñi.

11 In yotpärare kubäken ahäñirä äma kubätä yori-ken yäñ-täkñat yäpmäñ ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotpäñ kome kubäken kañ kut.

12 * Täñpäkañ äma kubä täño yot gänañ äronkañä yot mähemi u ñode kañ iwerut; Anutu täño bänep iron gäkken pat täyon! **13** Ude iwerirä not täñ tamiñirän intäño man unitä uken bureni api ahäñ imek. Upänkañä not nämo täñ tamiñirän man iwetnayäñ täkañ unitä uken bureni nämo api ahäwek.

14 * Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täñ tamiñirä ba intäño manta gaña tawäwä mäde ut yämiñpeñ kañ kut! Täñpäkañ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yäñ nadäkta kugun kuroñjin terak nanik pewä mañpäpeñ kañ kut.

15 * Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayäñ täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

* **10:9-10:** Luk 10:4 * **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 * **10:15:** Mat 11:24; Jud 7

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneŋ
Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

16 * Ude yänpän yänkuk; In nadäkaŋ? Iwan bämopi-ken tanin kiretat yäk. Aŋ komitä but nanak dämpänpän nak täkaŋ in udegän api tadämpänpän näneŋ. Urita in ket kaŋiwatpän nadänit kaŋ kuŋarut. Upänkaŋ bänep kwini terak kuŋatpän waki kubä täkta nämo nadäneŋ.

17 * Bureni, in watäni ket itpän kaŋ kuŋarut! Äma ätutä manken tepmanit käbeyä yot gänaŋ kadätä api tadäpneŋ.

18 * Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkaŋ unita tämagut pänku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun äma inamiken api tepmaneŋ. Tepmanpöpän intäjukun äma u ba ämawebe guŋ äbotken nanik u näkŋo manbiŋam api yäwetneŋ.

19 Kadäni uken yän-täkŋat yäpman manken kuŋirä man jide yäwetnayän nadänkaŋ nadawätäk nämo täneŋ. Kadäni uken man ahän taminjirän nadänpän ugänpän yäwetneŋ.

20 * Täŋkaŋ man yänayän täŋo uwä injinken man nämo, u Nanjin täŋo Munapiktä bänepjin-ken peŋirän api yänahäneŋ.

21 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ämatä ŋode api täneŋ; Tuänitä monäni iwan kerik-ken peŋirän kumän-kumän api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneŋ. Ba äperiye nanakiyetä minjiye naniye

* **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * **10:18:** Apos 25:23, 27:24 * **10:20:** Jon 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16

iwan täŋ yämiŋpäŋ manken yepmaŋirä kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ.

22 * Täŋpäkaŋ in näka nadäkinik täŋpäŋ näwat täkaŋ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadäŋ tamineŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpäŋ näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet.

23 * Täŋpäŋ yotpärare kubäken kuŋirä tadäpmäŋpäŋ täwatkirek täŋpäwä yotpärare kubäken metäŋpeŋ kuneŋ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmäŋ kuyak u nämo kuŋarä täreŋirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

24 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Jide nadäkaŋ? Netätä intäjukun itak? Yäwoŋärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkaŋ? Bureni, yäwoŋärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkaŋ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak.

25 * Unita yäwoŋärek ämata waki täŋ imineŋo uwä, nanakiyeta udegän täŋ yämiŋirä ŋode nadäneŋ; Täga! Ekäninin udegän äworekamäŋ yäŋ nadäne. Täŋpäkaŋ Bilisibap yäŋ näwetkuŋo unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneŋ? Nämo, u man wakiinik api täwetneŋ yäk.

Netätä umuntäne?

Luk 12:2-7

26 * Unita in äma udewanita nämo umuntaŋkaŋ

* 10:22: Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 * 10:23:

Mat 16:28 * 10:24: Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * 10:25: Mat

9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17

näkŋo man kwawak yāŋahāneŋ. Imaka tāj-
yejāmbani pätak u wari nāmo api pärek. Anututä api
tāŋkwawa täwek. Ba imaka kābop itak u wari nāmo
api irek. Kwawak api pewek.

²⁷ Jiap man niningān itkaŋ täwet täyat u äma äbot
gānaŋ kwawakgān kaŋ yāŋahāwut!

²⁸ * In ämata nāmo umuntāneŋ. Äma uwä
gupjingān täga awāhutneŋ, upāŋkaŋ mäjojin utta
api tāŋpä waneŋ. Unita in Anutu kubä unitagān
umuntāneŋ. Unitä uyaku äma täŋo gupi bok,
mäjoni bok täga awāhurek.

²⁹ Bureni täwetat; Ämata nāmo umuntāneŋ. Anu-
tutä watä säkgāmān it tamik täyak. Unita pakup
barakta nadāwut. Barak u äpani-inik, biŋami
nikek nāmo upāŋkaŋ Nanjintä udewanita ket
yabāŋ yāwat täyak. Kuŋat-kuŋari ba kumäk-kumäki
yabāŋpäŋ-nadäk täyak.

³⁰⁻³¹ * Upāŋkaŋ Anututä inta gäripi nadäk täyak
uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita
täga nāmo tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ
u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nāmo
umuntāneŋ.

Jesu wäpi yāŋahäkta nāmo umuntāneŋ

Luk 12:51-53, 14:26-27

³² Man ude yāŋpäŋ äneŋi ŋode yāŋkuk; Äma
kubätä ämawebe iŋamiken näk Jesuta nadäkinik tāj
imitat yāŋ yāwayāŋ täko uwä näkä udegān Nana
kunum gānaŋ nanik u iŋamiken äma uwä näkŋata
biŋam yāpmāŋtat yāŋ api yāŋahāwet.

³³ * Tāj, äma kubätä ämawebeta umuntaŋpäŋ näk

* **10:28:** Jem 4:12 * **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 * **10:33:** Mak
8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u inamiken äma ñonita nämo nadätat yän api iweret.

³⁴ In näka ñode nämo nadäneñ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäкта äpuk yän nämo nadäneñ. Näk bänep kwini pewa ahäкта nämo äput. Nämo inik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäкта äput.

³⁵⁻³⁶ Näk ämawebe yäpmän danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän täñkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api täñ imineñ. *Mai 7:6*

³⁷ * Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi täñi nadän yämiñkan näka täpuri nadän namayän täko uwä äma udewani näka biñam nämo api täñpek. Täñpäkan meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi täñi nadän yämiñkan näka täpuri nadän namayän täko uwä näka biñam nämo api täñpek.

³⁸ * Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayän täro udegän nadäкта umuntanpän nämo näwarayän täko uwä näka biñam nämo api täñpek.

³⁹ Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadänpän nadäkinik täñpeñ kuñarayän täko uwä irit kehäromi nämo api kan-ahäwek. Täñ, kubätä näka

* **10:37:** Lo 33:9 * **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25

nadäkinik täñ naminpäñ kome ñonitänjo irit kuñat-kuñat mäde ut imayän täko uwä irit kehäromi api yäpek.

⁴⁰ * Täñpäkañ äma kubätä orañ tamayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk nanin kireñkuko u udegän api orañ imek.

⁴¹ Täñkañ kubätä Anutu täño man yänahäwani äma kubätä nadän imayän täko uwä gwäki Anutu täño man yänahäwani ämatä yäpmäk täkañ udegän api yäpek. Täñpäkañ äma kubätä äma siwoñi kuñarani kubä kañ-ahänpäñ ñode nadäwek; A! Äma uwä siwoñi kuñarani unita täñkentän ima yän nadäwek. Äma ude nadäwayän täko uwä gwäki äma unitä yäpayän täko udegän api yäpek.

⁴² * Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kañ-ahänpäñ U Jesu täño iwaräntäki kubä yän yänpäñ ume gwetpäñ imayän täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täño mebäri nadäkta man pewän kuñkuñ

Luk 7:18-35

¹ Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän tärenjirän kome u penpen Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñpayän yotpärare ätu tuän ittän kuñkuñ-ken uken kuñkuk.

² * Kuñirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkañ Jesutä epän täk täñkuko u binjam

* **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

* **10:42:** Mat 25:40

* **11:2:** Mat 14:3

nadänjuk. Biŋam u nadänpäŋ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päŋku Jesu iwet yabäk ɳode täŋkuŋ;

3 * Äbäktä biŋam yäwani uwä gäk ɳo ba? Ba kubäta itsämne? yäk.

4 Ude iwet yabäwäwä Jesutä ɳode yäwetkuk; Inä äyänutpäŋ päŋku imaka nadänjit kaŋit täkaŋ ɳo, unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iverut.

5 * Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki tokŋewani tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak taŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ.

6 * Ba äneŋi kubä ɳode kaŋ iverut; Äma näka yänpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä bänep oretoret terak kuŋat täkaŋ yäk.

7 * Ude yäweränkaŋ Jon täŋo iwaräntäkiye u äneŋi äyänutpeŋ kuŋirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ɳode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känäyän nadänpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipäŋ känäyän kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piänpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ, äma udewani känäyän kuŋkuŋ?

8 Ba ima känäyän kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänaŋ it täkaŋ.

9 * Unita näwerut! Äma jidewani u känäyän

* **11:3:** Mal 3:1 * **11:5:** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **11:6:** Mat 13:57, 26:31 * **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76

kuŋkuŋ? Profet kubä käwep kănyăŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upăŋkaŋ Jon uwă profet inipărik kubă.

10 * Tăŋkaŋ Anutu tăŋo man ŋode kudăn tăwani uwă Jonta kudăn tăwani;

Năŋŋo biŋam yăŋahăwani âma kubă ŋo yăk.

Intăjukun kădet tăwit gamikta api iniŋ kirewet yăk. *Mal 3:1*

11 Unita năk bureni tăwetat; Jon tăŋo wăpi biŋamtă âma it yăpmăŋ âbuŋo unităŋo wăpi biŋam yărepmit moretak. Upăŋkaŋ âmawebe âpani Anutută intăjukun it yămiŋpăŋ yabăŋ yăwat tăyak unităŋo wăpi biŋamtă Jon tăŋo wăpi biŋam irepmitak.

12 * Jon intăjukun âbă Anutută yabăŋ yăwat epăn tăk tăyak unităŋo manbiŋam yăŋahăŋ yăpmăŋ âbuk. Apiŋo udegăn năhă manbiŋam ugănpăŋ yăŋahăk tăyat. Upăŋkaŋ âma waki âtută mannata bitnăŋpăŋ Anutu tăŋo kaŋiwat yewa gănaŋ âronpăŋ itta kădet ukăt-pipinayăŋ tăk tăkaŋ.

13 Moses ba Profet biani kuduptă manbiŋam ŋode yăŋahăŋ yăpmăŋ âbuŋ; Anutu tăŋo iwoyăwani âma ahăŋpăŋ Anutu tăŋo yabăŋ yăwat epăn api yăput pewek yăk. Manbiŋam u yăŋahăŋ yăpmăŋ abăŋtăko Jonken tăreŋkuk.

14 * Ba man kubă ŋode yăŋahăŋkuŋ; Profet kubă Elaija udewani api ahăwek! yăŋ yăŋkuŋ. Unita năk man tăwetat ŋo nadăkinik tăŋput! Profet Elaijată âbăkta yăŋkuŋo uku Jon âbătak ŋo.

* **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28 * **11:12:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

15 Äma jukuni nikektä näkņo man ņo ket nadäwut! yäk.

16 Ämawebe äbot itkaņ ņonita jide yäwet? Uwä ironironi täņoret bägup-ken itkaņ kowat yäwän ņode täk täkaņ ude bumik;

17 Niwerä oretoret kap teņitna gukut nämo tokät täņkuņ.

Ba niwerä butewaki kap teņitna, konäm nämo kotkuņ yäņ yäk täkaņ.

Täņpäkaņ in uwä udewani, nadäk siwoņi kubägan nämo peņkaņ ņode täņkuņ;

18 * Jon uwä äbäņkaņ ketem äma ätutä nak täkaņ ude nämo naņkuk ba wain ume imaka, nämo naņkuk. Täņirän intä kaņpäņ yäņkuņ; U mäjotä kotawani!

19 * Täņ, Äma Bureni-iniktä äbäņpäņ ketem naņit wain ume naņit täņkuk. Täņirän intä kaņpäņ yäņkuņ; Äma ņo kawut! Nak ämäņ täņpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis monē yäpani täņo noripaki! yäņ yäņkuņ. Upäņkaņ in nämo nadäwä tumbäkaņ ude yäk täkaņ. Äma yarä unitä Anutu täņo nadäk-nadäk siwoņi iwatpäņ täk täkamän. Täņpäkaņ nadäk-nadäk u iwatpäņ täktäki siwoņitä Anutu täņo nadäk-nadäk kwawak pewän ahäņirän ämawebetä kaņpäņ nadäwä bureni api täneņ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

20 Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täņit kudän kudupi imaka täņit täņ yäpmäņ äbäņirän kaņpäņ bänepi nämo sukurenkuņo unita yabäņ yäņpäņ ņode yäņkuk;

* 11:18: Mat 3:4 * 11:19: Mat 9:14

21 * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ! Inken kudän kudupi täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahän yämiŋkuk yäwänäku mominita yäŋpän konäm butewaki täŋpän bänepi bian sukurewäm!

22 * Unita bureni ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahän yämayän täko u irepmitpän inä ärowani-inik api kaŋ-ahäneŋ!

23 * Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yäŋnikŋat yäpmän ärowek yän nadäkaŋ? Wära! Nämo inik! In kumän-kumän komeken api äpmon moreneŋ. Näkä kudän kudupi inken täk täŋkuro u Sodom komeken ahänkuk yäwänäku ämawebe momini peŋirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni karoni it yäpmän kuk täyek.

24 * Unita Juda äma in ŋode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneŋ. In Sodom naniktä yäpnayän täŋo u irepmitpän ärowani pähap api yäpneŋ.

Näkken äbänpän itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput

Luk 10:21-22

25 * Kadäni uken Jesutä nani ŋode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täŋo mähe mi gäka bänep täga nadän gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani

* **11:21:** Jna 3:6 * **11:22:** Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4

* **11:23:** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 * **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12

* **11:25:** 1Ko 1:26-29

nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan.

26 Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.

27 * Ude yänpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän mebärina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayäŋ yänpäŋä yäwoŋärenjira Nana täŋo mebäri täga nadäneŋ.

28 * Jesutä ude yänpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotaŋkaŋ nadäwätäk pähap täk täkaŋ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbäŋirä bäräpi ketäreŋ tamiŋjira itpäŋ-nadäk täkot.

29-30 * * Näkken äbäŋkaŋ epän tamakaŋ u bok tänpäŋ uyaku näkŋo mebärina nadäwä tärenayäŋ. Näk orakorak mäheŋi, näk bänep kwini ba äpani kuŋat täyat. Näkken äbänpäŋä nadäwätäk ikek nämo api kuŋatneŋ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

12

Jesu uwä Sabat täŋo mäheŋi
Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

* **11:27:** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15

* **11:28:** Jer 31:25 * **11:29-30:** Jer 6:16 * **11:29-30:** 1Jo 5:3

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikä*t* iwaräntäkiye säguom epän gäna*ŋ* ku*ŋ*atku*ŋ*. Ku*ŋ*attä*ŋ*gän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom wenpän na*ŋ*ku*ŋ*.

2 * Wenpän na*ŋ*irä Parisi äma ätutä u yabänpän Jesu iwetku*ŋ*; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täka*ŋ* uwä nämo täna*ŋ*ipän täka*ŋ*. U nintä*ŋ*o бага man irepmitpän täka*ŋ* yä*k*.

3 * Iweräwä Jesutä kowata *ŋ*ode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän tä*ŋ*ku*ŋ*o unitä*ŋ*o manbi*ŋ*am Anutu tä*ŋ*o man terak nämo dani*ŋ*pän nadä*k* täka*ŋ*?

4 * Uwä *ŋ*ode tä*ŋ*ku*ŋ*; Devit u noriye-kät Anutu tä*ŋ*o yot gäna*ŋ* äronpän käre*ŋ*a kudupi yä*ŋ* yäwani u yäpmänpän na*ŋ*ka*ŋ* noriyeta imaka, yämän na*ŋ*ku*ŋ*. Tä*ŋ*ka*ŋ* käre*ŋ*a uwä bä*m*op äma-tägän näna*ŋ*ipän na*ŋ*ku*ŋ*. Äma jopitä ude*w*ani nakta yä*j*i*w*ärani upänka*ŋ* Devit u noriye-kät na*ŋ*ku*ŋ*.

5 * Tä*ŋ*pän in Baga man terak kudän täwani *ŋ*ode imaka nämo dani*ŋ*pän nadä*k* täka*ŋ* ba? Bä*m*op äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gäna*ŋ* äronpän Sabat tä*ŋ*o бага irepmitpän epän tä*k* täka*ŋ*. Baga irepmit täka*ŋ* upänka*ŋ* waki tä*k* täka*ŋ* yä*ŋ* nämo yäwet täka*ŋ*.

6 * Unita näkä *ŋ*ode täwera nadäwut; In*ŋ*amjin-ken itat *ŋ*onitä kudupi yot irepmitat.

7 * Anututä man kubä yänkuko uwä *ŋ*ode kudän täwani;

* 12:1: Lo 23:25

* 12:2: Kis 20:10

* 12:3: 1Sml 21:1-6

* 12:4: Wkp 24:5-9

* 12:5: Nam 28:9-10

* 12:6: Mat 12:41-42;

Luk 11:31-32

* 12:7: Hos 6:6; Mat 9:13

*Gupe ijik-ijik näk nanin oretta pek täkañ unita gäripi
nämo nadäk täyat.*

*Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku
gäripi-inik nadäk täyat. Hos 6:6*

In man u nadänpän yäwänäku näwaräntäknaye mo-
mini nämo no man nämo yäweräm.

8 * Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täno
mähemi.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägañkuk

9-10 * Ude yänpän penpen kumañ käbeyä yot
gänañ äronpän äma kubä kerikukni tängurän täwani
uken irirän kañkuk. Kawänä Juda täno ekäni
ätutä Jesu u goret kubä tänpän kañpän manken
tena yäñkañ iwet yabäñkuñ; Sabat kadäni-ken äma
kubätä käyäm ikek yäpän täganeño u бага irep-
mirek ba nämo irepmirek?

11 * Ude yäñirä Jesutä kowata nođe yäwetkuk;
Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä
awañ gänañ äpmonjirän Sabat unita yänpän
kañäwaräkuk täñpek? Nämo, topmänpän wädäwek!

12 Täñkañ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma
uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täñkentäk
epän uwä täga tänpän.

13 Ude yänpän äma kerikukni tängurän täwani u
iwetkuk; Ketka täñ-siwonta! yäk. Ude iweränä
kerikukni täñ-siwon täñirän tägañpän kerikukni täga
udegän itkuk.

14* Täñirän Parisi ämatä u kañpänä penpen päñku
käbeyä tänpän Jesu kañ utna yäñ yänpän man
topuñ.

* 12:8: Mat 8:20

* 12:9-10: Luk 14:3

* 12:11: Luk 14:5

* 12:14: Jon 5:16

15 * Tänpäkaŋ Jesu Baga man nadäwanitä man topuŋo u nadänpäŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe mäyap iwarän täŋkuŋo u gänaŋ käyäm ikek u kudup yäpän tägaŋkuŋ.

16 * Ude tänpäŋ ämawebe päke unitä mebärini yänahäkta yäjiwät-inik täŋkuk.

17 Ude täŋirän Profet Aisaiatä man bian ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

18 * *Nowä epän ämanata näkŋa iwoyäŋkut yäk.*

Nowä näkŋaken bänepna gämäni. U kaŋpän gäripi nadäk täyat.

Uterak Munapikna peŋ ima täŋkentäŋ imiŋirän ämawebe Anutu täŋo äbot nämo täŋpani kuduptagän näkŋo kädet siwoŋi iwatta yäwetpän yäwoŋärek api täŋpek.

19 *Uwä yänawät-awät ba yabän kärakŋek nämo api täŋpek. Ba mani kotäk kädet miŋin-miŋin gera yänpän yäk täŋirän nämo api nadäneŋ.*

20 *Bänep kwini terak api kuŋarek.*

Uwä tepäran kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri ijiŋirän nämo döpän kumneŋ.

Tänpäkaŋ epäni täŋ yäpmän kuŋirän kädet siwoŋi säkgämän api ahän morewek.

21 *Tänpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani kuduptagän bänepi wäpi biŋam terakgän api wohutneŋ yäk. Ais 42:1-4*

Jesu mäjotä magärirän epän täk täyakyän iwetkuŋ Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22 * Tänpäkaŋ kadäni uken äma kubä mäjotä magärani kubä Jesuken yäpmän äbuŋ. Äma uwä

* 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17 * 12:22: Mat 9:32-33

mäjotä magärrirän dapuri tumbänpäñ guñ tañkuk. Guñ tañpäñ man imaka, nämo yäk täñkukonik. Eruk äma upäñ Jesuken yäpmäñ äbäkañ yäpän tägañ-pewän dapun ijinjit man yänjit täñkuk.

²³ Ude täñjirän ämawebe päke itkuño u kañpäñ kikuñtupäñ jäkjäk yänkuñ. Täñpäñ yänkuñ; Wära! Devit täño orani äbäкта yänkuño ukeño ño käwep yäk.

²⁴ * Ude yänjirä Parisi ämatä nadäñpäñ ñode yänkuñ; Jop yäkañ! Mäjo täño äma ekäni wäpi Bilisibap unitä magärrirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

²⁵ Ude yänjirä Jesutä bänepi-ken yabäñpäñ-nadäñkañ yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duñ-wewek täñpäñä kehäromi itneñ ba nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duñ-wewek täñpäwä tägawek ba nämo? Ba ini buaptä duñ-wewek täñpäñ ämik täñpäwä tägawek? Nämoinik!

²⁶ Unita ñode täwetat; Satantä iniken ämaniye yäwat kireweko uwä jide täñpäñ Satan täño äbot kehäromi nitek irek? U täga nämo irek!

²⁷ Intä Näkä Satan täño kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat yän näwetkañ upänkañ näkä ude bureni täyat u täñpäwä intäño ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yäwat kirek täkañ yän täga nämo yäneño unita jop täñ-näkñatkañ unitäño mebäri kwawak ahätak!

²⁸ * Näk Anutu täño Munapiktä täñkentän namiñirän täk täyat unita ñode nadäneñ; Anututä

* **12:24:** Mat 9:34, 10:25 * **12:28:** Apos 10:38; 1Jo 3:8

intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño bureni inken ahatak ɲo.

29 * Näk Satan täño kehäromi yäpmän äpäk täyat unitäño man wärani kubä ɲode täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänañ irirän äma kubätä siwani yänkañ päro tuñumi täga yomägarek? Nämö! Äma komi u bäyañ injitpäñ yentä keru kuroñi pädät täñpäñ penkañ uyaku tuñumi täga yomägarek.

30 * Nadäkañ? Äma not nämö täñ namik täkañ uwä iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño epänta watä nämö it täkañ uwä epäna yäpawak täkañ.

31 * Unita ɲode täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yänjähok man mebäri mebäri näk näwet täkañ unitäño momi u täga penañi. Upänkañ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yänjähok man iwereko uwä momi u penañi nämö.

32 Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yänjähok man yäwayän täko uwä momini u täga ärut imek. Täñ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänjähok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api ärut imek. Nämö, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yänjahatak

33 * Täñpäñ Jesutä äneñi ɲode yäkgän täñkuk; In päya kubäta täga yän nadänpäñä burenita udegän täga yän nadäneñ. Ba päya kubäta waki yän nadänpäñ burenita udegän waki yän nadäneñ. Päya täño mujipi kañpäñ nadänpäñ päya uwä täga ba waki yän nadäneñ.

* 12:29: Ais 49:24; 1Jo 4:4 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 * 12:33: Mat 7:16-20

34 * Wa! Gämok täño äbotken nanik in jide tänpän man täga kubä yäneñ? Nämö, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ.

35 Äma täga tänpäni u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täñ, äma waki tänpäni u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ.

36 Upänkañ näk ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yän yäpmän äbuño unita yänpän Anututä manken api tepmanpek.

37 In kome terak kuñatkan man yän yäpmän kunayän täño uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneñ. Waki tänpänä manken api tepmanpek. Täga tänpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayän yänkuñ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

38 * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani äma ätu itkuño unitä Jesu man kowata ñode iwetkuñ; Yänpän-yäwoñärewani! Kudän kudupi kubä mebärika kañpän nadäkta täñjiri këna! yäk.

39 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki tänpäni ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkañ? Upänkañ kudän kudupi mebäri kubä nämö täñjira känayän! Ñodegän api

* **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39:** Mat 16:4

käneŋ; Kudän bian profet Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneŋ.

40* Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänaŋ patkuk. Udegän Äma Bureninik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänaŋ api pärek.

41* Tänpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäniken inkät bok api itneŋ. Ämawebe uwä intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpäŋ bänepi sukurenkuŋ. Upänkaŋ äma Jonatä tänkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

42* Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäniken kome umude käda nanik täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu injamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk ärowani yänahänjirän nadäkta gäripi nadänkuko unita kome ban naniktä kädet käronji-inik äbuk. Tänpäkaŋ äma Solomontä tänkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

Ämawebe äbot u waŋ morenkuŋ

Luk 11:24-26

43 Tänpäŋ Jesutä man äneŋi kubä ŋode yäwetgän tänkuk; Äma äbot ŋowä ŋode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätänpeŋ päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkneŋtäŋ kuŋareko upänkaŋ nämo kaŋ-ahäwek.

* 12:40: Jna 1:17 * 12:41: Jna 3:5 * 12:42: Mat 12:6; 1Kin 10:1-10

44 Nāmo kaŋ-ahānpāŋä yāwek; Bian itkut-ken äyāñutpeŋ kwa yāŋ yāwek. Ude yānpāŋ äyāñutpeŋ pāŋku kāwek; Irit bāgup biani uwä ärutpāŋ ket urani, mähemi nāmo.

45* Ude kaŋpāŋä noriye 7 ini bumik nāmo, waki-inik, yāmagurānkaŋ äbä ukengän itneŋ. Tänpākaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopāŋ mäden waki inikinik tänpāŋ irek yäk. Eruk, äma äbot waki ŋo äbot udegän api itneŋ.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

46* Tänpāŋ Jesu man pen yāwet irirän miŋi-kät noriye man iwetnayāŋ äbä yāman umu itsāmbuŋ.

47 Täŋirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye man gāwetnayāŋ yāman itkaŋ gumo yäk.

48 Yāwänä Jesutä ŋode yāŋkuk; Meŋna netä? Ba notnaye u netä?

49 Ude yānpāŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken u kāda ketsiwon taŋpāŋ yāŋkuk; Yabāwut! Näkŋo meŋnaye notnaye ŋo!

50* Ämawebe Nana kunum gānaŋ nanik täŋo man buramik tākaŋ uwä näkŋo meŋnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujiipi pikpik täŋo man wārani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Kepma ukengän Jesu yot gānaŋ naniktä äpāmaŋ pāŋku gwägu gägäni-ken maŋit itkuk.

² * Maŋit irirän ämawebe äbot pähap ahānpāŋ

* **12:45:** 2Pi 2:20 * **12:46:** Mat 13:55 * **12:50:** Jon 15:14; Rom 8:29 * **13:2:** Luk 5:1-3

toknewä yabänpänä gäpe terak äronkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuḅ.

³ Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkaḅ man wärani kubä ḅode yäwetgän täḅkuk; Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken päḅku mujipi täḅ-irähuttäḅ kwek.

⁴ Täḅ-irähuttäḅ kuḅirän mujipi ätu kädet miḅin mäneḅ. Kädet miḅin mäneḅo uwä baraktä yabäḅ ahänpäḅ naḅ paotneḅ.

⁵⁻⁶ Täḅkaḅ mujipi ätuwä kome taḅi nämo, gänaḅ umu mobä, uterak maḅ tädotneḅ. Kome u pidämigän, gänaḅ umu mobä unita jäwäri punin itkaḅ bäräneḅ tädotneḅ. Bäräneḅ tädotneḅo upäḅkaḅ edaptä yeḅpewän kubit täneḅ.

⁷ Täḅ, mujipi ätuwä mup waki gänaḅ mäneḅ. Mup waki gänaḅ maḅirä mup waki unitä äronpäḅ uwäk täḅpipiḅ-pewä waḅpäḅ bureni nämo pätnē.

⁸ Täḅpäkaḅ mujipi ätuwä kome gakaḅi nikekken mäneḅo uwä täga äroneḅ. Äronpäḅ bureni ätu ähan pätnē. Ätuwä taḅi bumik pätnē. Täḅ, ätuwä bumta pätnē.

⁹ Jesutä ude yäḅpäḅ yäḅkuk; Äma jukuni nikektä näkḅo man ḅo ket nadäwut!

*Jesu imata man wärani yäḅpäḅ-yäwoḅärek täḅkuk?
Mak 4:10-12; Luk 8:9-10*

¹⁰ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ḅode iwet yabäḅkuḅ; Imata man wärani terak yäwet täyan?

¹¹ Yäwäwä ḅode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaḅ yabäḅ yäwat epän täk täyak unitäḅo man-

biŋam kăbop irani u injingän nadäkta yăwani unita in-gănpäŋ täwetat. Äma ätukät nadäkta nămo.

12 * Unita ket ƚode täwera nadăwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yăpmăŋ kuŋarayăŋ tăko uwă yăpurărătpăŋ bumta imikta yăwani. Tăŋ, äma ätuwă nin imaka udewani nikek yăŋ nadăk tăkaŋ upăŋkaŋ nămo! Tăŋpăkaŋ imaka injtkamăŋ yăŋ jop nadăk tăkaŋ uwă yăyomăgatta yăwani.

13 * Mebări unitagän man wărani terak yăŋpăŋ-yăwoŋărek täyat. Man wărani terak yăwetpewa dapurită kănayăŋ tăŋo upăŋkaŋ nămo api kawă tărewek. Ba jukunită nadănayăŋ tăŋo upăŋkaŋ mebări nămo api nadăwă tumneŋ.

14 * Man täwetat ƚo man profet biani Aisaiatä ƚode kudän täwani udegän;

Jukujin tăwă api nadăneŋo upăŋkaŋ bănepjintă nămo api nadăwă tăreneŋ.

Dapunjintă api ijineŋo upăŋkaŋ nămo api kawă tăreneŋ.

15 *Ämawebe äbot ƚo bănepi nămo imărani. Jukuni pik tăŋpani ba dapurita pimiŋ ijiwani.*

Bănepi sukurenjiră uyaku yăpa tăgawăpăŋ yep-măŋpam.

Upăŋkaŋ ude tăneŋtawă yăŋkaŋ năkă tăŋpewa dapurită nămo kawă tărek tăkaŋ ba jukunită nămo nadăwă tărek tăkaŋ, ba bănepită nadăkinik nămo tăk tăkaŋ. **Ais 6:9,10**

16 * Aisaiatä äma äbot ƚonita ude yăŋkuko upăŋkaŋ Anututä nadăŋ tamiŋjirän ină dapunjintă

* **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * **13:13:** Lo 29:4

* **13:14:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **13:16:** Luk 10:23-24

kawä tärek täkaŋ ba jukujintä nadäwä tärek täkaŋ.

¹⁷ Näk bureni täwetat. Anutu täŋo kehäromi kak täkaŋ uwä profet biani ba äma siwoŋi kuŋarani mäyaptä u kakta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ.

*Mujiŋi pikpik täŋo man wärani unitäŋo mebäri
Mak 4:14-20; Luk 8:11-15*

¹⁸ Eruk notnaye, mujiŋi pikpik täŋo man wärani täwetkuro unitäŋo mebäri täwerayäŋ.

¹⁹ Mujiŋi täŋ-irähuttäŋ kuŋirän kädet miŋin mäneŋo u jidewani? Mujiŋi uwä ŋode; Äma kubätä Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokärok täŋo man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujiŋi piwani u yomägat yäpmäŋ kwek.

²⁰ Täŋ, mujiŋi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak mäneŋo u jidewani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkŋo manbiŋam kudupi nadäŋpäŋ ukengän gäripi nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarek.

²¹ Upäŋkaŋ bänepi-ken jäwäri nämo täŋpani unita kadäni keräpigän irek. Täŋpäkaŋ näkŋo manta yäŋpäŋ ämatä yäŋärok man iwerit iwan täŋ imiŋit täŋpäwä, nadäkiniki bäräŋeŋ putärewek.

²² * Täŋ, mujiŋi mup waki gänaŋ mäneŋo u jidewani? U äma kubätä näkŋo man kudupi u nadäŋpäŋ bänepi-ken daiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋareko uwä kome täŋo tuŋumta nadäwätäk täŋpäŋ moner tuŋum täŋbumbum unitäŋo gäriptä täŋikŋat-pewä

* **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

näkŋo man kudupi u utpewän kumäjirän bureni nämo täŋpek.

²³ Täŋ, mujipi kome gakŋiken piweko u jide-wani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkŋo man kudupi nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ täŋkehärom taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarek. Täŋpäkaŋ äma ätuken bureni ähan pätnəŋ. Ätukenä taŋi bumik pätnəŋ. Täŋ, ätukenä bumta pätnəŋ.

Mup waki täŋo man wärani

²⁴ Ude yäwet paotpäŋ äneŋi man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwarayäŋ täyak uwä ŋode bumik; Äma kubätä ketem mujipipäŋ yäpmäŋ päŋku epäni-ken piwek.

²⁵ Ketem mujipi piŋkaŋ päŋku parirän bipani ugän iwanitä epän uken päŋku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän täŋ-irähuttäŋ kwek.

²⁶ Ude täŋpeŋ kuŋirän mujipitä imätpäŋ kärük äbäŋirä mup mujip waki iwantä täŋ-irähuttäŋ kweko u bok tädotneŋ.

²⁷ Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabäŋpäŋ epän mähemi iwetneŋ; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tägagänpäŋ piŋkun yäk. Piŋkunopäŋ mup waki äbäkaŋ u jide täŋpäŋ bok ärokaŋ?

²⁸ Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piŋkukotä ärokaŋ. Yäwänä iwetneŋ; Mup waki u nintä dätne?

²⁹ Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämo! In mup waki dätna yäkŋat ketem mujipi piwani u bok dätneŋta yäk.

30 * Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kaŋ ärowut. Äronjirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakaŋ yäpmäŋ danipäŋ mup waki däpmanpäŋ kädäp gänaŋ pewä ijiwäkaŋ ketem bureni nakta yäwani ugänpäŋ yotna gänaŋ kaŋ pewut yäŋ yäwerek.

Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Ude yänpäŋ man wärani kubä pen ɳode yänjkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä epänken pik täkaŋ.

32 Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täŋo gämori-ken itkaŋ. Upänkaŋ tädotpäŋ äronkaŋ tokän ätu yärepmit täkaŋ, päya bumik ärok täkaŋ. Äronpäŋ taŋi tänpäŋ pähämi obät täk täkaŋ. U momi terak baraktä yori täk täkaŋ.

33 Ude yänpäŋ yänjkuk; Man wärani kubä ɳode. Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga tänpa yänkaŋ yis täpuri yäpmänpäŋ parawa taŋi-kät awähurek. Ude tänjirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ epäni täŋpek.

34 Jesutä man yäwet täŋkuko uwä man wäranigän yäwet täŋkuk. Man kwawak kubä nämo yänhänpäŋ yäwet täŋkukonik.

35 Ude tänjirän profet kubätä man ɳode yänjkuko u bureni ahänjkuk;

Näk ämawebe man yäwerayän nadänpäŋä man wäranigän api yäk täŋpet.

* **13:30:** Mat 3:12

*Man käbop kome ahəŋkuk-ken unitä it yäpməŋ
äbuko uwä api yəŋahäwet. Sam 78:2*

Mup waki täŋo man wärani unitäŋo mebäri

³⁶ Ude yəŋpəŋ eruk Jesutä äma yepmanpəŋ kuŋ moreŋirä yot gənaŋ äronkuk. Pəro irirän iwaräntäkiyetä iwet yabəŋkuŋ; E! Saguom epän gənaŋ iwantä mup mujip täŋ-irähuttəŋ kuŋkuko unita mebäri yəŋahäwi nadäna yäk.

³⁷ Ude iweräwä yəŋkuk; Äma säguom mujipi piŋkuko uwä Äma Bureni-inik.

³⁸ * Epäni uwä kome pähap ŋo. Ketem mujipi piŋkuko uwä ämawebe Anututä yabəŋ yəwat täyak. Täŋ, mup waki uwä äma waki Satan täŋo äboriye.

³⁹ Ba iwanä, epänken mup waki piŋkuko u Satan. Saguom yəpmäk-yəpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täŋpəkaŋ ketem bureni yəpani äma uwä Anutu täŋo aŋeroniye.

⁴⁰ * Mup waki dätpəŋ kädäp-ken pewä kuŋkuŋo uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek.

⁴¹⁻⁴² ** Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aŋeroniye yäwerän pəŋku komeni komeni ämawebe yabəŋ yəwat täyak u yəpməŋ daniŋpəŋ ämawebe kädət siwoŋi yəpəwak täŋpani ba ämawebe wakiwaki täŋpani yəpməŋpəŋ kädäp pähap gənaŋ yepmanpə api äpmonəŋ. Uken konäm butewaki pähap täŋpəŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ.

⁴³ * Täŋpəkaŋ ämawebe Anututä inita yəpməŋ daniwayəŋ täyak uwä yewani gənaŋ itkaŋ kudän

* **13:38:** 1Ko 3:9 * **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 * **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * **13:41-42:** Mat 8:12 * **13:43:** Dan 12:3

siwonji täŋ yäpmän äbuŋo unitä edap ude api ijiŋ-yäneneŋ. Eruk, äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Tuŋum säkgämän kaŋ-ahäwani täŋo man wärani

44 * Jesutä man ude yänpän man wärani kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Äma ätu Anutu täŋo yewa gänäŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuŋatkaŋ tuŋum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kaŋ-ahäwek. Kaŋ-ahänpän yäwek; Wisikna! Näkŋata korewayän nadätat yäk. Jide tänpän yäpet? Ude yänpän tuŋum u yäpmänkaŋ kome ini ukengän äneŋi käbop pewek. Eruk peŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kuduptagän ämata yämiŋpän moneŋ yäpek. Moneŋ yäpmänkaŋ kome, tuŋum säkgämän kaŋ-ahäweko u inita suwaŋkaŋ tuŋum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täŋo man wärani

45 Jesutä ude yänpän man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, äma ätu Anutu täŋo yewa gänäŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkŋek epän täŋpek.

46 Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kaŋ-ahäwek. Ude kaŋpän nadänkaŋ päŋku iniken tuŋum kudup ämata yämiŋpän moneŋ yäpmänkaŋ päŋku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täŋo man wärani

* **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7

⁴⁷ Jesutä ude yänpän man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yäminpän yabän yäwarayän täyak uwä ñode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänañ äpmonjirän gwägu tom mebäri mebäri u gänañ äpmonen.

⁴⁸ * Äpmonpän tokneñirä gägäni-ken wädän-pewä äbänjirän tom yäpmän daninpän gwägu tom näñpani gäpe-ken säkgämän penkañ waki, nämo näñpani äneñi ureñ tänpä gwägu gänañ äpmonen.

⁴⁹⁻⁵⁰ * Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täño añeroniyetä komeni komeni kuñatpän ämawebe yäpmän daninpän äma siwoñi kuñarani inigän penkañ äma wakiwaki täñpani kädäp pähap gänañ ureñ tänpä api äpmonen. Uken konäm butewaki pähap tänpän meni api jiwätpen itneñ.

⁵¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yäwet yabänkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkañ? Yäwänä yänkuñ; Nadäna tumänkañ yäk.

⁵² Ude yänjirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yänpän-yäwoñärek äma ude itkañ. Anututä yabän yäwat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mäheми kubä ude wani. Yot mäheми uwä yori gänañ äronpän tuñum käwut-ken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmänpän äbot kubä-kengän pewek. Tänpäkañ in udegän, Anutu täño man biani nadänjit, apiño Anutu täño man kädet kodaki täwetpän täwoñäretat u nadänjit täk täkañ.

* **13:48:** Mat 22:9-10 * **13:49-50:** Mat 13:42; Luk 13:28

*Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminķuņ**Mak 6:1-6; Luk 4:22-30*

53 * Jesu u man wärani mebäri mebäri yänķä yän paotpän yotpärare u penpen kuņkuk.

54 * Kumaņ päņku ini yotpärare-ken ahänpän käbeyä yot gänaņ äronpän Anutu täņo man yäwetpän yäwoņäreķ täņirän ämawebetä nadäwä inide kubä täņpäpän yänķuņ; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täķta kehäromi u de yäpuk?

55 * Unitäņo mebäri nadäkamän. U äma jopi, yot täņpani täņo nanak yäk. Miņi wäpi nadäkamän, u Maria. Noriye imaka, nadäkamän, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk.

56 Ba wanoriye ninkät penta it täkamän ŋo. Upänķaņ imaka kudän kudupi täķta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk?

57 * Ude yänpän nadäwä waņķuņ. Ude täņirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täņo epän äma oraņ yämik täķaņ upänķaņ ini komeken nanik ba noriye miņiye naniye u bitnäķ täķaņ.

58 Täņpäķaņ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täņķaņ bitnäwäpän kome uken kudän kudupi mäyap nämo täņķuk.

14*Jon ume ärut yämani kumän-kumän utkuņ**Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9*

¹ Kadäni uken Galili kome täņo äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täņo biņam nadäņķuk.

* 13:53: Mat 7:28

* 13:54: Jon 7:15

* 13:55: Jon 6:42

* 13:57: Jon 4:44

² Nadänpän epän ämaniye ñode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumän-kumän utkuropän äneñi käwep akuñkuko unita kehäromi nikek kuñatak yäk.

³⁻⁴ * * Herottä Jon u bian kumän-kumän utkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herot uwä noripaki Filip täño webeni wäpi Herodias yomäгатkuk. Ude täñirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomäгatan u goret täyan yän iweränpän Herottä kokwawak nadänpän epän ämaniye yäwerän kerikuronji pädat tänpän päñku komi yot gänañ teñkuñ.

⁵ * Herottä Jon kumän-kumän urayän nadänkukopän ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänkuño unita umuntañpän nämo utkuk.

⁶ Täñkukopän Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak tänpa yänpän äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmañpän irirä Herodias täño äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u inamiken kap, kuroñ tänpän teñirän kañkuñ. Kañpän gäripi nadänpän Herottä webe gubañ u man kehäromi ñode iwetkuk;

⁷ Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikañ u kubä nam yän yäwiwä api ganiñ kirewet yäk.

⁸ Ude yäñirän webe gubañ uwä miñitä peñ iwerirän ñode yänkuk; Gäk Jon kotäki madän täkñepän gwäki gäpe gänañ penkañ pengän namikañ wisik yän kañ yäwa! yäk.

⁹⁻¹¹ Ude yäñirän Herottä nadäwätäk täñkuk. Upänkañ Anutu inamiken ba äma itkuño u inamiken

* **14:3-4:** Mat 11:2 * **14:3-4:** Wkp 18:16; Wkp 20:21 * **14:5:** Mat 21:26

yänkehärom tañkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päñku Jon komi yot gänañ irirän kotäki madäñ täkñepän gäpe gänañ penpän yäpmän päbä imiñkuñ. Imäkañ webe gubañ unitä miñi Herodiasta imiñkuk.

¹² Täñpäkañ Jon u kotäki madäñkuñ-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmän päñku äneñkuñ. Äneñkañ päñku Jesu manbiñam iwetkuñ.

*Jesutä äma 5,000ta ketem yepmän towiñkuk
Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13*

¹³ Jesutä Jon kotäki madäñkuño unitäño manbiñam nadäñkañ gäpe gänañ äronpänä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayän nadänpän kuñkuk. Kuñirän ämawebe Jesu ude kuk yän nadäñkañ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni penpen Jesutä irayän kuñkuk-ken u päñku it kireñkuñ.

¹⁴ * Täñirä kome uken ahänpän gäpe terak naniktä äpä ämawebe äbot pähap u yabänpän bute-waki nadäñ yämiñkuk. Täñkañ käyäm paräm ikek yäpän tägañ moreñkuñ.

¹⁵ Ude täñ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Ño jopi-ken itkamän. Iritna kome bipayän täyak. Unita ämawebe ño yepmañpi ini komen komen kuñpän ketem yäpmänpän nañput yäk.

¹⁶ Ude yäwäwä Jesutä yänkuk; A! Imata kut yän yäwetkañ? Injin yepmän towiwurä!

¹⁷ Ude yäweränä yänkuñ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpän injtkamän yäk.

* **14:14:** Mat 9:36

18 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk.

19 * Ude yänpän ämawebe yäwet-pewän wädan gänañ manit yäpmän kuñkuñ. Täñirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmänpän kunum terak doranpän ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkan ketem u tokätpän yäpmän daninpän iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkan unitä yäpmänpän ämawebe päke unita yämiñtäñ kuñkuñ.

20 * Tänpäkan ämawebe kudup nañpä koki tänpäpän ätu jop peñkuñ. Tänpäkan jop patkuño u yäpmänpän yäk 12 ude daiwä tokñeñkuñ.

21 Ämawebe Jesutä yepmän towinukuko uwä 5,000 ude. Tänpäkan u äma ekäni-gänpän daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yenñtäñ kuñkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

22-23 * Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniñ kireñpewän gäpe terak äroman gwägu udude käda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe yepmanpän kuñ moreñirä Jesu inigän pom terak äronpän nani-kät man yänpän-nadäk täñkumän. Ude täñ irirän kome bipmänirän Jesu inigän-inik itkuk.

24 Tänpän kanjuk; Gäpe iwaräntäkiyeta yäpmän kuñkuño u kuman gwägu bämopi-ken ahänjuk. Ahänjirän gäpetä kwayän täñjuk käda mänit tañi pähaptä äbuk. Täñirän gwägutä tañi tokätpän gäpe

* 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

* 14:20: 2Kin 4:44

* 14:22-23: Luk 6:12, 9:28

gänaŋ äpmonŋpayäŋ täŋkuk. Ude täŋirän kuna yäŋŋat pipiri pähap täŋkuŋ.

25-26 * Bipani käronŋ pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋŋkuk. Yäŋewänä iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ kuŋirän bankentä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätak! yäŋ yäŋpäŋ kähän yäŋkuŋ.

27 Ude yäŋirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk.

28 Ude yäwänä Pitatä nadäŋpäŋ iwetkuk; Ekänina! Gäkŋa äbäŋpäŋä yäwikanä näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk.

29 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yäŋ iweränkaŋ Pitatä gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu terak yeŋtäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk.

30 Yeŋtäŋ kuŋtäŋgän mäniŋ pähap piäŋirän gwägu tokärän kaŋkaŋ umuntaŋpäŋ gwägu gänaŋ äpmonŋpayäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ gera yäŋkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäŋit yäk.

31 * Yäwänä uterakgän Jesutä kerä inŋitpäŋ iwetkuk; Gäk nadäk-nadäkka äreyäwani! Imata bänep yarä nitek peyan?

32 Ude iwetpäŋ inŋiränkaŋä gäpe terak äronŋirän mäniŋ u bitnäŋkuk.

33 * Täŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Täŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu täŋo ironŋi bureni-inik! yäk.

34 Eruk ude täŋpäŋ gwägu irepmitpäŋ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahäŋkuŋ.

* 14:25-26: Luk 24:37 * 14:29: Jon 21:7 * 14:31: Mat 8:26

* 14:33: Mak 4:39

35 Ahänpäj irirä ämawebe ätu Jesu kañpäj nadänpäj man pewä yäpmäj yotpärare it yäpmäj kuñkuño ude kuñatku. Kuñarirän ämawebe käyäm ikek yäj-yäkñat yäpmäj Jesuken äbuñ.

36 * Äbänpäj Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadäj yämiñiri tekka moräkigän inñirirä käyämi paorut yäj iwetkuñ. Ude iwerä nadäj yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän inñitkuño u kudup tägañ moreñkuñ.

15

Ketemtä bänepnin nämö tänpän wak täkañ

Mak 7:1-23

1 Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoñärewani äma ätutä Jesuken ahänpäj ñode iwet yabäñkuñ;

2 * Gäwaräntäkaye imata oraniye täño man kädet irepmit täkañ? U ketem näna yänpäj keru nämö ärutkañ jop yäpmänpäj nak täkañ yäk.

3 Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; In imata orajiye täño man kädet iwatpäj Anutu täño бага man irepmit täkañ?

4 * Anututä bian ñode yäñkuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumäj-kumäj utneñ.

5 Inä man bureni u nadäkañ upäñkañ u mäde ut imiñpäj ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubäta miñi nani täñkentäj yämikta yäwekopäj ñode yäwerek; No ekta tamiñañipäj ek jop irirän Anututa biñam peyat yäj yäwerek. Wa! Miñi nani

* 14:36: Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44

* 15:2: Luk 11:38

* 15:4: Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16

nämo nadäñ yämiñpäñ ude yäweko uwä in täga täyan yäj iwetneñ.

⁶ In ude täñpäñ Anutu täño man yäpmäñ äpäñkañ injinken man meham täk täkañ.

⁷ Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñirän ñode yäjñkuko uwä bureni ahatak;

⁸⁻⁹ *Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upäñkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.*

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadäñ yämik täyat. Ais 29:13

¹⁰ Jesutä man ude yäñpäñ ämawebe ätu yäj yäj-yäñjat päbä yepmañpäñ yäwetkuk; Man ket ñode täwera nadäwä tärewut;

¹¹ * Imaka mejin gänañ äpmok täkañ unitä bänepjin nämo täñpäñwak täkañ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämañ mejin-ken äbäk täyak unitä täñpewän bänepjin wak täkañ.

¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuñpäñ iwetkuñ; Gäk nadätan? Gäk man u yäjiri Parisi ämatä nadäñpäñ gäka kokwawak nadäkañ yäk.

¹³ Ude yäjirä Jesutä yäjñkuk; Päya kudup Nana kunum gänañ naniktä nämo piñkuko uwä däyamäñpäñ api buñärek.

¹⁴ * In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet yäwoñärek täkañ. Upäñkañ äma dapuri tumbani yarätä keru kowat injirän täñkañä kuñtängän awañ gänañ bok äpmoden yäk.

* **15:11:** Mat 12:34 * **15:14:** Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19

15 Jesutä ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäño mebäri yäwi nadäna yäk.

16 Yäwänä Jesutä yänkuk; Ai! In udegän, man yänjira nämo nadäwä tumäk täkañ.

17 Mebäri ñode nämo käwep nadäk täkañ; Mejintä imaka nañirä kokjin gänañ päpmo ini irani-ken itkañä käderi-kengän äpämañ kuk täkañ.

18 Täñpäkañ imaka waki bänepjintä nadäk täkañ unitä bänepjin täñpänwak täkañ.

19 * Äma bänepitä imaka wakiwaki ñode pewän ahäk täkañ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniñ wärät man, ba jop manman.

20 Imaka udewanitä Anutu inamiken täñpewän wak täyak yäk. Täñpäkañ ketjin nämo ärutkañ ketem piñitpäñ nak täkañ unitä bänepjin nämo täñpänwak täkañ yäk.

*Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñkuk
Mak 7:24-30*

21 Jesutä ude yänpäñ kome u peñpeñ Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuñkuk.

22 Päñku irirän guñ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera ñode yänkuk; Ekäni! Gäk Devit täño oranitä näka bute-waki nadäñ nam! Näkño äpetnawä mäjo kubätä kotawänkañ komi pähap nadäñ it täyak yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä nadäñpäñ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude täñjirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuñpäñ iwetkuñ; Gäk webe ño yän iwatpewi kwän! U yän-urukuruk yäñtäñ niwatak yäk.

* 15:19: Stt 8:21; Mat 12:34

24 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, peñ awähutpeñ kuñarani, ugänpäñ täñkentäktä näwerän äput yäk.

25 Täñpäkañ webe u ehutpäñ äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok täñpäñ yäñkuk; Ekäni, gäk jop waki täñkentäñ nam!

26 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpäñ aña yämiwä nämo tägawek.

27 Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upäñkañ aña mähemiyetä ketem nañkañ kokoki pewä mañirä jop waki nak täkañ yäk.

28 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka tañi! Unita näwet yabätan udegän täñ gamitat. Ude yäñirän uterakgän äperi tägeñkuk.

*Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuñ
Mak 7:31-37*

29 * Ude täñpäñ Jesu kome u peñpeñ Galili gwägu-ken päñku pom kubä terak päro mañit itkuk.

30 Mañit irirän ämawebe bumta Jesu känäyän äbuñ. U käyäm mebäri mebäri ñode täñpani yäñ-yäñkat yäpmäñ äbä Jesu dubini-ken yepmañkuñ; Kuroñi waki, dapuri tumbani, kwäyähäneñ täñpani ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmäñ äbäñirä Jesutä kudup yäpän tägañkuñ.

31 * Yäpän tägawäpäñ yepmañpäñ man nämo yäwanitä man yäñkuñ. Ba kwäyähäneñ täñpanitä kädet ini kuñatkuñ. Täñpäñ äma kehäromini nämotä kehäromi yäpuñ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijiñkuñ. Ude täñpäkañä ämawebe päke unitä

* 15:24: Mat 10:6

* 15:28: Mat 8:10,13

* 15:29: Mak 7:31

* 15:31: Mak 7:37

yabānpāṅ jākjāk yānpāṅ nadāwātāk pāhap tāṅkuṅ. Ude tānpāṅ Isrel nanik tāṅo Anutu bumta iniṅ oretkuṅ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmāṅ towiṅkuk

Mak 8:1-10

³² * Tānpākaṅ Jesu uwä iwaräntäkiye yāṅ-yākṅat pābä yepmanpāṅ yāwetkuk; Nāk ämawebe päke ṅonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yarakubä it yāpmāṅ abāṅkā nakta bumta yekaṅ. Tāṅirä jop yepmana pāṅku kädet miṅin nakta kumnen yānpāṅ nadāwātāk täyat yäk.

³³ Ude yāwänä iwaräntäkiyetä iwetkuṅ; Kome jopi-ken ṅodeken ketem deken yāpmānpāṅ äma äbot pāhap ṅodewani yepmāṅ towina naṅ tokṅenenṅ?

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yāwet yabāṅkuk; Injinken dākum jide itkaṅ? Yāwänä iwetkuṅ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerä nadāṅkaṅ ämawebe päke u yāwet-pewän maṅit yāpmāṅ kuṅkuṅ.

³⁶ Ude tāṅirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yāpmānpāṅ Anutu-ken bānep tāga man yānpāṅ iwaräntäkiyeta yāmiṅkuk. Yāmākaṅ unitä yāpmāṅ daniṅpāṅ ämawebe päke unita yāmiṅ yāpmāṅ kuṅkuṅ.

³⁷ Yāmākaṅä ämawebe päke u naṅpā koki tāṅpāpāṅ ätu jop peṅkuṅ. Jop patkuṅo u yāpmānpāṅ yäk 7 ude daiwä tokṅeṅkuṅ.

³⁸ Tānpākaṅ äma ketem naṅkuṅo u 4,000 udetä naṅkuṅ. Webe ironji-kät nämo daniwani.

* **15:32:** Mat 14:14

³⁹ Eruk ude täñkañ ämawebe u yepmanpän kuñirä Jesu ini uwä gäpe terak äromañ kuñtäñgän Magadan komeken ahänkuk.

16

Kudän kudupi kakta äneñi yänkuñ
Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

¹ * Eruk Magadan komeken ahänpän irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbänpän Jesutä goret kubä täñpän kañpän manken kañ tenayän nadänpän peñ iwetkuñ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täñiri kañpän Anututä gepmanpän äpun yän nadäna! yäk.

² Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täño kudän ñode yabänpän-nadäk täkañ; Bipäda kome gämäni iñiñirän kwep edap api ijiwek yän yäk täkañ.

³ Ba yänewänkañ tamimañ gubam kubiri gwägärrirän iwän tañi tawayän yän yäk täkañ. Täñpän in kome täño kudän jopi udewani yabänpän-nadäk täkañ upänkañ näk kudän kudupi täñ yäpmän äburo unitäño mebäri imata nämo kañpän nadäk täkañ?

⁴ * In nadäkañ? Waki täñpani ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäkta näwet yabäk täkañ. Upänkañ kudän kudupi mebäri kubä nämo täñira känayän! Nämo, kudän bian profet Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneñ.

Äma täño nadäk wakita dapun ket täk täkot
Mak 8:14-21

* **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 * **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29

⁵ Tānpāṅ iwarāntākiye kārāga dākum guṅ taṅpāṅ peṅpeṅ Jesu-kāt gāpe terak āronpeṅ gwāgu kukṅi udude kāda kuṅkuṅ.

⁶* Pāṅku itkaṅ Jesutā yāwetkuk; In Parisi āmakāt Satyusi ābotken nanik tāṅo yista ket nadānpāṅ kaṅ kuṅarut!

⁷ Ude yāwānā iwarāntākiyetā nāwetgāwet ṅode tānpāṅ yāṅkuṅ; Yista yāyak u imata yāyak? Kārāga guṅ taṅpāṅ peṅpeṅ ābāmāṅo unita kāwep nadānpāṅ niwetak yāk.

⁸ Man ude yāṅirā Jesutā nadānpāṅ yāwetkuk; Wa! Nadākinikjin kwini. In imata kārāga peṅpeṅ ābāṅo unita man yānpāṅ-nadāk tākaṅ? Unita nāmo yāyat.

⁹* Nākā imaka bian tāṅkuro unita tāṅguṅ tākaṅ ba? In imata guṅ taṅpāṅ nāwetgāwet tākaṅ? Nāk kārāga 5 upāṅ āma 5,000 ketem yepmāṅ towiwa naṅpā tāgawāpāṅ ketem jop patkuṅo u yāk jide daiwā tokṅeṅkuṅ?

¹⁰* Ba kārāga 7 upāṅ āma 4,000 yepmāṅ towiṅira naṅpā koki tāṅpāpāṅ ketem jop patkuṅo u yāk jide daiwā tokṅeṅkuṅ?

¹¹ Unita in imata nāmo nadāwā tārekaṅ? Nāk yis yāro uwā kārāgata nāmo tāwetat. Parisi āmakāt Satyusi ābotken nanik tāṅo kādet kuṅat-kuṅatta yānpāṅ yis terak utpāṅ tāwetat. Āma u nāmo yāwarān tāneṅ yānpāṅ man u tāwetat. Unitāṅo nadāk-nadāk waki unita ket kaṅiwatpāṅ kaṅ kuṅarut yāṅ ude nadānpāṅ tāwetat.

¹² Man ude yāwerānkaṅ eruk nadāwā tārewāpāṅ yāṅkuṅ; Bureni! Yis, kārāga-kāt awāhurani unita

* **16:6:** Luk 12:1 * **16:9:** Mat 14:17-21 * **16:10:** Mat 15:34-38

nämo niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täño man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kañiwatpäñ kañ kuñarut yäñ yäñpäñ niwetak yäk.

Pitatä Jesu täño mebäri yäñahäñkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

13 Jesutä ude yäñpäñ iwaräntäkiye yäñ-yäññat yäpmäñ Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtäñgän Jesutä kädet miñin iwaräntäkiye ñode yäwet yabäñkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yäñ iwet täkañ?

14 * Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäñ yäk täkañ. Ba ätutäwä profet biani Elaija yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yäñ yäk täkañ yäk.

15 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täñpäkañ injinä näkawä netä yäñ yäk täkañ?

16 * Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäño nanaki yäñ iwetkuk.

17 * Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Saimon, Jona täño nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämo ahätak. Nana kunum gänañ naniktä yäñkwawa täñ gamitak.

18 * Ude yäñpäñ iwetkuk; Bureni ñode gäwera nadä; Wäpka Pita yäñ gäwet täkañ u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmañpa kehäromi irirä äma waki täño kehäromitä nämo api däpek.

* **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69

* **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20

19* Tānpāṅ nāk Anutu tāṅo kaṅiwat yewa unitāṅo yāma dārani tāṅo ki api gamet. Ude tāṅkaṅä gākä imaka kubä kome terak nāmo yāniṅ kireṅiri Anututä kunum gānaṅ udegān nāmo api yāniṅ kirewek. Tāṅ, gākä imaka kubä kome terak yāniṅ kireṅiri Anututä kunum gānaṅ udegān api yāniṅ kirewek yäk.

20 * Ude yānpāṅ iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ṅode yäwetkuk; Intä näka Anutu tāṅo iwoyāwani äma Kristo yāṅ ämawebe nāmoinik yäwetneṅ.

Jesutä nāk api kumbet yāṅ yāṅkuk

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

21 Kadäni uken Jesutä yäput penpāṅ imaka ahāṅ imikta yāṅ imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Nāk komi pähap api nadāwet. Tānpākaṅ Juda tāṅo äma ekäni ba bāmop äma intäjukun tāṅpani-kät Baga man yāwoṅārewani ämatä mäde api ut namineṅ. Tāṅkaṅ nutpāṅ änenayāṅ tāṅopāṅ kepma yaräkubä täreṅirän kodak taṅpāṅ äneṅi api akwet.

22 Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yāṅikṅat pāṅku ibenpāṅ yāṅkuk; Ekäni, Anututä tāṅkentāṅ gamiṅirän imaka udewani nāmoinik api ahāṅ gamek yäk.

23 Yäwänä äyāṅutpāṅ Pita ṅode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet tāṅpipiṅ nameno! Nabä kätāṅpeṅ ku! Gäk man yāyan uwä Anutu-ken nanikpāṅ nāmo yāyan. Uwä äma gākṅaken mangānpāṅ näwetan yāṅ iwetkuk.

* **16:19:** Mat 18:18; Jon 20:23 * **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9

24* Tānpākaŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayāŋ nadānpāŋä iniken bānep nadäk-nadäki mäde ut imiŋpāŋ bārāpi näkä kotawayāŋ täyat udegän päya kwakäpi buramiŋkaŋ gwäk pimiŋpāŋ kaŋ näwarän.

25* Tānpākaŋ, äma kubätä säkgämän kaŋ irayāŋ nadāŋkaŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpāŋä u api paorek. Upāŋkaŋ äma kubätä näka yāŋpāŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayāŋ täko uwä irit täga api kaŋ-ahäwek.

26* Tāŋ, äma kubätä kome tāŋo imaka kudup peŋ bāyaŋpāŋ yāpmāŋ kuŋarayāŋ täko uwä kumāŋjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämo api tāŋkentāŋ imineŋ. Unita irit kehäromi kaŋ-ahäka imatäkenpāŋ täga suwawek? Nämoinik!

27* Jesutä ude yāŋpāŋ äneŋi ŋode yāŋkuk; Äma Bureni-inikä nani tāŋo epmäget kudän ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Äpāŋpāŋ ämawebe kuduptagän kädet jide jide tāŋpeŋ kuŋat täkaŋ uterakgän kowata api yämek.

28 Näk bureni täwera nadäwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumāŋjirä Äma Bureni-inik intäjukun äma tāŋo kudän ikek äpāŋjirän api kaŋpāŋ nadäneŋ yāŋ yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahāŋkuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

* **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9 * **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12

¹ Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmänj kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän-yäkñat yäpmänj pom kubä terak äronjuk. Uken päro inigän itkuñ.

² * Itpänj kanirä Jesu gupi inide kubä ahänjuk. Injami dapuntä edap dapuri täño penyänjek ude äworenjuk. Teki imaka paki inikinik tänpänj ägo wenjuk.

³ Ude ahänjirän yabänkuñ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahänpänj itkumän.

⁴ Yarä uwä ahänpänj Jesu-kät man yänpänj-nadäk tänjirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamänj ñonita oretoret takamänj yäk. Unita gäkä yäwikanj yottaba yaräkubä kanj tänpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

⁵ * Ude yänj irirän pengän gubam penyänjek ikek kubätä äpä uwäk tänpänj yepmanjuk. Uwäk tänpänj yepmanjirän gubam gänañ man kubä ñode ahänjuk; Nöwä näkño nanakna bureni-inik. U kanpänj gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kanj buramik tänpüt yän yäwetkuk.

⁶ Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadänpänj umuntanjanj kome terak päñku injami yäpä äpmonpöpänj patkanj bumta kwainkuñ.

⁷ Ude tänjirä Jesu dubini-ken kuñpänj yepmänjit tänpänj yäwetkuk; In umuntäneño! Akuwut!

⁸ Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpänj Jesu inigän irirän kankuñ.

⁹ * Ude täñkanj pom terak naniktä äpäñjit äpäñjit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kudupi

* **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 * **17:9:** Mat 16:20

käkaŋ unitäŋo manbiŋam äma ätu pengän nämo yäwetneŋ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akwänkaŋ kaŋ yäwerut yäk.

10 * Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewni äma imata ŋode yäk täkaŋ? Elaijata jukun ahäwänkaŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

11 Iweräwä Jesutä kowata ŋode yänkuk; Elaijata jukun ahäwänkaŋ Kristo mäden api ahäwek yän yäk täkaŋ u täga yäk täkaŋ. Unita bureni ŋode täwetat; Elaija uku ahänkuk. Ahänpäŋ Kristo ahäwayän täko unita kädet täwit iminük.

12 * Ahänpäŋ irirän nämo kaŋpäŋ nadänkaŋ kudän waki mäyap täŋ iminük. Täŋkuŋo Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täŋ imineŋ.

13 * Jesutä ude yäweränkaŋ nadäwä tumbuŋ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yän nadänkuŋ.

Iwaräntäkiyetä täŋpä waŋkuŋ

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

14 Eruk pom terak naniktä äpäŋpäŋ ämawebe itkuŋ-ken u ahänjirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjin äpmonpäŋ iwetkuk;

15 Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän imi yäk. U täŋguŋguŋ taŋpäŋ maŋ-patäbotkaŋ kädäp gänaŋ ba ume gänaŋ äpmok täyak.

16 Ude tänjirän nanakna yäpmän gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkaŋ täŋpä waŋ yäk.

* 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mat 11:14, 14:10 * 17:13: Luk 1:17

17 * Yäwänä Jesutä gaṇani nadänpäṇ ṇode yäṅkuk; Wa! In bänepjin gwäjin ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneṇ? Äma in udewani-kät wari kuṇatta nämo nekaṇ! Ude yäṅpäṇ äma u iwetkuk; Eruk, ironji uwä yäpmäṇ äbi!

18 Ude yäwänä ironji u yäpmäṇ äbänjirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpeṇ kuṅkuk. Kakätänpeṇ kuṅjirän tägaṇpäṇ itkuk.

19 * Täṅjirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuṅ; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpäṇ pemäṇ?

20-21 * Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita tänpä waṇ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ṇo ṇode iwetneṇ; Wädäṇ udu ku! Iweräwä man buramiṅpäṇ täga wädäṇ kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä tänpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

22 * Jesutä ude yäwetpäṇ päṅku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä tänpäṇ yäwetkuk; Kadäni käronji nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadäṇ äma keru terak api pewek.

23 Penjirän kumäṅ-kumäṅ utpäṇ äneṅjirä kepma yaräkubä täreṅjirän api akwek yäk. Ude yäwän nadänpäṇ iwaräntäkiye butewaki pähap nadäṅkuṅ.

Jesu takis moner pekta manbiṅam yäwetkuk

24 * Tänpäṇ äyänutpeṇ Kapeneam yotpärareken kuṅjirä kudupi yot täṅkentäкта takis moner

* 17:17: Lo 32:5,20; Jon 14:9 * 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21:

Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:22: Mat 16:21

* 17:24: Kis 30:13; Kis 38:26

yäpani äma ätutä äbänpäñ Pita ñode iwet yabänkuñ; Täwoñärek ämajintä kudupi yot täño takis monen pek täyak ba nämo pek täyak?

²⁵ Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yänpäñ yot Jesutä itkuk-ken u äronpäñ man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabänkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täño intäjukun ämatä iniken epän täñkentäktä takis monen yäpmäk täkañ u netä keriken nanik yäpmäk täkañ? Iniken mähemiye-ken nanik bok yäpmäk täkañ ba ämawebe gägäni täño-gänpäñ yäpmäk täkañ? Jide nadätan?

²⁶ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täño-gänpäñ yäpmäk täkañ, iniken mähemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkañ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähemiye uwä takis monen nämo pek täkañ. U jop it täkañ.

²⁷ Upänkañ ninta nadäwä wak täñ niminenjo udetä gwägu-ken kuñkañ gwägu tom kubä pengän wabiwayän täyan u wädänpäñ yäpmänkañ meni yäpmän anenpäñ monen kubä kañpäñ ninek-tagän yänpäñ monen u takis yäpani äma unita kañ yämi.

18

In nanak täpuri ude bumik kuñatneñ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹* Kepma uken Jesu täño iwaräntäkiyetä Jesuken kuñpäñ ñode iwet yabänkuñ; Anutu täño kañiwat yewa gänañ netätä intäjukun tänpän itak?

² Eruk ude yänjirä Jesutä nanak täpuri kubä yänpewän äbänpäñ bämopi-ken tenkuk.

* **18:1:** Luk 22:24

3 * Tenpän ɲode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani tänpäpän nanak täpuri ɲodewani bumik nämö kuɲatnayän täkaɲ uwä Anutu täño kaɲiwat yewa gänaɲ nämoinik api äroneɲ.

4 Tänpäkaɲ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmän äpänpän nanak täpuri bämopjin-ken itak ɲodewani bumik kuɲarayän täyak uwä Anutu täño kaɲiwat yewa gänaɲ intäjukun äma ude tänpän api irek.

5 * Tänpän äneɲi ɲode yäwetgän tänpük; In nadäkaɲ? Äma kubätä näka nadänpän nanak täpuri ɲodewani kubäta oraɲ imayän täyak uwä näka udegän api oraɲ namek.

6 * Upänkaɲ äma kubätä nanak ɲodewani nadäkiniki näkken pek täkaɲ u yän-yäkɲat-pewän momi täneɲo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmänpän ume gänaɲ maɲpä äpmonenjo u irepmirek.

7 Wära! Komen äma inta butewaki nadätat. Imata, äma waki ätutä tänp-täkɲat-pewä inken nanik mäyap api waɲ moreneɲ. Bureni, tänyäkɲarani äma udewani itkaɲ, upänkaɲ jide tänpän kowata api irepmitneɲ?

8 * Unita ketka ba kuroɲkatä wakiken gep-manpayän tänpänä u madän täkneɲpän kaɲ maɲpi kut yäk. Irit kehäromi kaɲ-ahäwayän nadänpänjä jop kwäyähäneɲ tänpän kaɲ it. Ude nämö tänpän

* **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:6:** Luk 17:1-2 * **18:8:** Mat 5:29-30

ketka kuroŋka bok yäpmäŋ kuŋarayäŋ täno uwä kädäp pähap gänaŋ api äpmonpen!

⁹ Ba dapunkatä wakiken gepmanpayäŋ täŋpänä dapunka dätpäŋ kaŋ maŋpi kut. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋjä ude täŋkaŋ dapunka tum-bani kaŋ kuŋat. Dapunka bok ijinkaŋ kuŋatpäŋjä geŋi täŋo kädäp pähap gänaŋ api äpmonpen.

Yawak kubä paotkuko unitäŋo man wärani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹ * * Man ude yäŋpäŋ äneŋi pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Inä kwikinik kuŋatpäŋ ironi täpuri täpuri ŋonita nadäŋirä äpani nämo täneŋ. Näk unita ŋode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo kuŋat täkaŋ. Nämo, u aŋeroniye nitek. Aŋero kunum gänaŋ Nana-kät bok itkaŋ unitä watäni it yämik täkaŋ.

¹² In jide nadäk täkaŋ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-tägän paoreko uwä ini paorän yäŋ täga yäwek? Nämoinik, yawaki 99 u yepmaŋkaŋ yawak paotpen kweko unita päŋku wäyäkŋewek.

¹³ Näk bureni täwetat. Äma uwä wäyäkŋeŋkä kaŋ-ahäŋpäŋjä oretoret 99 itneŋo unita nämo täŋpek. Nämo, paotpen kwanipäŋ kaŋ-ahäweko unita oretoret pähap täŋpek.

¹⁴ Täŋpäkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä ämawebe äpani ukeŋonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

Momi täŋpani yäpätägakta man

Luk 17:3

¹⁵ * Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Notkapak kubätä

* **18:10-11:** Hib 1:14

* **18:10-11:** Luk 19:10

* **18:15:** Wkp

19:17; Luk 17:3; Gal 6:1

waki tãŋ gamiŋirãn gãk kuŋkaŋ äma ukãt injekgãn itpãŋ waki tãŋ gameko u kwikinik yãŋ paiden. Tãŋkaŋ man yãwi gãkŋo man buramiwãnä äneni not tãŋpen kuŋatden.

16 * Upãŋkaŋ gãkŋo manta bitnãwãnä äma kubã ba yarã yãmagurikaŋ ukãt bok yãŋpãŋ yãpã-siwon tawãpãŋ tenen. Ude tãnenjo uyaku nadãŋ gamek.

17 * Tãŋpãkaŋ äma yarãkubã intãŋo manta bitnãwãnä äbot tãŋpani tãŋo kãbeyã-ken tãga tenen. Ba äbot tãŋpani kãbeyã tãŋo man unita udegãn bitnãwãnä äma u mãde ut imiŋirã guŋ äma, ba takis monen yãpani ude kuŋarek.

18 * Nãk bureni tãwetat. In imaka kubã kome terak nãmo yãniŋ kireŋirã Anututã kunum gãnaŋ udegãn nãmo api yãniŋ kirewek. Ba in kome terak yãniŋ kireŋirã Anututã kunum gãnaŋ udegãn api yãniŋ kirewek.

19-20 * * Ba äneni ŋode tãwetgãn tãŋpa nadãwut; Äma yarã ba yarãkubãtã nãka yãŋpãŋ kãbeyã tãŋirã nãk u bãmopi-ken api iret. Unita inken nanik yarãtã imaka kubãtã bãnep kubãgãn penpãŋ Anutu-ken yãŋapiŋirãn kunum gãnaŋ Nanatã nadãŋ yãmiŋpãŋ mani api buramiwek.

Momi pekpek tãŋo man

Luk 17:3-4

21 Jesutã man ude yãŋirãn Pitatã iwetkuk; Ekãni! Notnapak kubãtã waki tãŋ namik tãŋirãn momini u kadãni kadãni pen imiŋ yãpmãŋ kuŋtäyiwã kadãni 7 ude tãrenjirãn äneni wari pen imettawã?

* **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17 * **18:17:** 1Ko 5:13 * **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 * **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:19-20:** Mat 28:20; Jon 14:23

22 * Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täño momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo peñ imen. Pen waki udegän täñ gamiñ yäpmän äronjirän gäk pen wakini pekpek kañ täñ yäpmän ku.

23 Täñpäñ man yänjkuko unita man wärani kubä ñode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwat täyak uwä ñode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täñpäkañ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuñum jop yäpmänkañ gwäki nämo pek täneñ.

24 Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuñum jop yäpani unitäño gwäki yäpa yänkañ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäñtäñ kuntängän epän ämani kubä kañ-ahäwek. Äma u tuñum jop yäpeko unitäño gwäki ärowani-inik.

25 Unita äma u gwäki tañi päke u jide täñpäñ pewa täreneñ yän nadänpäñ mähemi iwerek. Iwerirän mähemi unitä ñode yäwek; Imaka imaka it gamikañ u ba webe nanakaye kuduhtagän ämata yäniñ kireñpäñ gwäki yäpmänkañ kañ nam yän iwerek.

26 Ude iwerirän inita butewaki nadänpäñ mähemi dubini-ken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ butewaki man ñode yäwek; Butewaki nadän namiñpäñ kwikinik iriri kañ-ahänkañ waki kañ gama yäk.

27 Iwerirän mähemi u butewaki nadän imiñpäñ momini kudup peñ moreñ imiñkañ jop tewän kwek.

28 Eruk, tewän päñku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kañ-

* 18:22: Luk 17:4

ahänpän kotäkigän initkan näkno monen ukeno nam yän iwerek.

29 Ude täñirän noripak u inita butewaki nadänkan gwäjin äpmonpäñ node iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kan-ahänkan api gamet yän iwerek. Ude iweränä yäwek;

30 Kämi kan gamayän näwetan upänkan nämoinik yäk. Ude yänpäñ init yäpmän päñku komi yot gänañ tenkan iwerek; Monen nami tärenirän api gabä kätäwä äpamañ kwen yän iwerek.

31 Ude täñirän noriye epän penta täñpani unitä kankan kokwawak nadänpäñ päñku ekänini-ken manbiñam u iwetneñ.

32 Ude iweräwä äma ekäni unitä nadänpäñ epän äma unita yänpewän äbänpäñ iwerek; Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täñkunopän butewaki man näweriri näk gäkno momika kumän peñ gaminjut yäk.

33 Näkä ude täñ gaminjukropän gäk imata notkapahta udegän nämö täñ imitan?

34 * Ude yänpäñ kokwawak täñi nadän iminpäñ komi äma keritak peñkan yäwerek; Äma no komi imin yäpmän kuñirä näkken tunum yäpuko unitäno gwäki namänkan kan kakätäwut yän yäwerek.

35 * Jesutä man wärani ude yänpäñ yäwetkuk; Nana kunum gänañ naniktä inta udegän api täñ tamed. In mejin-tägän nämö yäneñ. Bänepjin nadäk-nadäkjin kuduptä notjiye täno wakini nämö peñ yäminpäñä komi api nadäneñ.

* **18:34:** Mat 5:25-26 * **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13

19

Ämatä webeniye yänyäwat täkaŋ unitäŋo manbiŋam

Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yäŋ paotpäŋ Galili kome penpen Judia kome Jodan ume kukŋi udude käda kuŋkuk.

² Uken kuŋirän ämawebe mäyap pähap iwarän täŋirä käyäm mebäri mebäri yäpän tägaŋ yämiŋkuk.

³ * Täŋ irirän Parisi äma ätutä ahäŋ imiŋpäŋ täŋ-ikŋatpena man kubä goret yäwänkaŋ manken tenayäŋ nadäŋpäŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadätan? Äma kubä täŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u täŋirän webeni u yäŋ iwareko uwä täga ba waki?

⁴ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Mosestä man kudän täŋkuko u nämo danipäŋ nadäk täkaŋ? Man kubä ŋode kudän täŋkuk; Anututä imaka imaka pewän ahäŋ moreŋirä äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk.

⁵ * Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ irirän tohari gupi kubägän api tädeŋ.

⁶ Mebäri unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdeŋta yepmaŋpanipäŋ ämatä täga nämo yäpmäŋ danineŋ.

⁷ * Yäŋirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yäyan upäŋkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayäŋ nadäŋpäŋä we-

* **19:3:** Mat 16:1 * **19:4:** Stt 1:27, 5:2 * **19:5:** Stt 2:24; Efe 5:31

* **19:7:** Lo 24:1-4; Mat 5:31

bekata yäñiwat-iwat man kudän keräpi kubä täñpän imiñkañ kañ yäñiwat yän yänkuk.

⁸ Ude yänirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Manbiñam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täño man irepmitkañ injinken gäripjin terak kuñat täkañ unita webejiye täga api yän-yäwatneñ yän yänkuk. Upänkañ pengän Anututä kädet ude täkta yäjiwätkuk.

⁹ * Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täñpekopän jop nadän yäñiwatpän webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude täñpek.

¹⁰ * Eruk ude yänirän iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Wäral Nädapi irit kuñat-kuñatta ude niwetan unita webe netätä yäpek?

¹¹ Yänirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ämawebe mäyaptä man u nadäwä bäräp täkañ upänkañ Anututä täñkentän yämiñirän ämawebe ätutä man u täga iwatneñ.

¹² In nadäkañ? Äma ätu webe täga nämo yäpneñ. Imata, miñiyetä inide bäyañ yepmak täkañ. Äma udewaniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkañ. Täñ, äma ätu yabäni dārani unita webe täga nämo yäpneñ. Ba äma ätuwä Anutu täño epänta yänpän webe nämo yäpmäk täkañ. Upänkañ äma kubä, webe yäpmäkta käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täño man täweraro u buramiwek.

Ironironji näkken äbut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

* **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10:** 1Ko 7:1-2,7-9

13 Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keru gupi terak penkaŋ nani-ken täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwän yäŋpäŋ Jesuken yäŋ yäpmäŋ äbuŋ. Yäŋ yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋ yäŋpäŋ yäwetkuŋ; Nanakjiye yäpmäŋ ämneŋo! Kut! yäŋ yäwetkuŋ.

14 * Yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Yäwat kireneŋo! Yabä kätäwä ironironi näkken yäpmäŋ äbäk täkot yäk. Nämö yäjiwätneŋ. Ämawebe ironironi ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabäŋ yäwat täyak.

15 Eruk Jesutä man ude yäŋpäŋ keru gupi terak penkuk. Ude täŋpäŋ tärewäkaŋ kome u penpen kuŋkuk.

*Äma gubanji tuŋum mähemitä Jesuken äbuk
Mak 10:17-31; Luk 18:18-30*

16 Täŋpakaŋ äma kubä Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewni, näk täga jide u täŋkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpet?

17 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähemi Anutu ini. Täŋ, irit kehäromi yäpayäŋ nadäŋpäŋä Anututä kädet pewani u iwarayäŋ täno uyaku api kaŋ-ahäwen.

18 * Yäwänä äma unitä yäŋkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämö uren, kubokäret nämö täŋpen, kubota nämö täŋpen, äma kubä manken tenkaŋ jop man-man nämö iŋaren.

* **19:14:** Mat 18:2-3 * **19:17:** Wkp 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

19 * Ba gäk menka nanka oran yämen. Täñkañ gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadäñpäñ iron täñ imen.

20 Ude iweränä yänkuk; Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmän äbätat. Upänkañ imaka ätu jide upän täñkañ irit tägawä kañ yäpet?

21 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoñi-inik kañ ira yän nadäñpäñä ñode kañ tä; Moneñ tuñum ba imaka it gamikañ u kudup ämata yäniñ kireñpäñ moneñ yäpmänkañ ämawebe jäwärita kañ yämiñ more. Ude täñpayän täno uyaku kunum gänañ tuñum tägagämän api korewen. Eruk, ude täñ moreñkañ äbä näk kañ näwat!

22 Täñpäkañ äma gubañi unitä man ude nadäñpäñ moneñ tuñum päke unita bänepitä nadän bäräp tañi täñtäñ kuñkuk.

23 Kuñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneñ ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kañiwat yewa gänañ ärokta api täñburut täneñ.

24 Unita jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiñ täwek. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwatta api täñburut täneñ.

25 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikñutpäñ yänkuñ; Wära! Anututä äma moneñ ikek bäräneñ nämo api yämagurek yän yäyan upän äma jopi nin ñodewani jide täñpäñ irit kehäromi api kañ-ahäne?

26 * Ude yäwäwä Jesutä yabänpäñ yäwetkuk;

* **19:19:** Wkp 19:18 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45;

Apos 4:34-37 * **19:26:** Stt 18:14; Jop 42:2

Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upänkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek.

27 Ude yänjirän nadänpän Pitatä kowata man ɲode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamän ɲonita kowata jide api yäpne?

28 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täŋpewän kome ba imaka imaka äneŋi kodak tänayän täkaŋ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabän yäwarek. Täŋpäkaŋ in näk näwaräntäk täkaŋ u imaka, näk dubina-ken itkaŋ Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma ude api itneŋ.

29 * Täŋpän äma kubätä näk näwarayän nadänpän noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironjiniye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ näk näwarayän täko uwä imaka peŋkuko u yärepmitpän kowata tägagämän api kaŋ-ahäwek. Täŋpän irit kehäromi imaka, api yäpek.

30 * Upänkaŋ äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yän yäwetkuk.

20

Äma wain epän täŋpani täŋo man wärani

* **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

* **19:29:** Hib 10:34

* **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

¹* Anututä intäjukun itkañ yabäñ yawat epän täk täyak uwä ñode bumik; Epän mähemi kubätä tami-manñ bipani akunpäñ wain epäna kañ täñ namut yäñ yänpäñ äma ätu yämagurayäñ kwek.

² Kuñkañ äma jop irani ätu yabäñ ahänpäñ yäwerek; Ai! In näkño wain epän täñ namiñirä gwäki K20 K20 tamayäñ yäk. Ude yäweränkañ äma unitä nadäwä täga tänpäpäñ wain epän mähemi u iwatneñ.

³⁻⁴ Eruk 9'kirok täñirän äneñi päñku äma mäyap namiñ-gamiñ bägup-ken jop irirä yabänpäñ ñode yäwerek; Ai, in päñku wain epän täñ namiñirä näk gwäki tamayäñ yäk.

⁵ Yäwerän nadänkañ wain epäni-ken kuneñ. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimañ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek.

⁶ Ätu itkañ kome bipayäñ täñirän äneñi päñku äma jop irani ätu irirä yabänpäñ yäwerek; In kepma käronñ päke ño ima täñ irirä kome bipmäñtak?

⁷ Yäwänä iwetneñ; Äma kubätä epän täñ imikta nämo nimagurako unita jop iramäñonik yäk. Yäwäwä yäwerek; Päñku wain epäna täñ namut yäk. Ude yäweränkañ kuneñ.

⁸* Epän mähemitä ude täñirän kome bipmäñirän watä ämani kubä iwerek; Gäk epän äma apiño yämaguraro u yäñ-päbä kubä-kengän yepmanpäñ epän täkañ unitäño gwäki yämi yäk. Tänpäñ epän äma mäden yämaguraro unita yämiñ päñku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk.

⁹ Ude täñkañ eruk mäden yäñ-yäkñat yäpmäñ äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneñ.

* **20:1:** Mat 21:33 * **20:8:** Wkp 19:13; Lo 24:15

10 Eruk, K20 K20 yämän yäpmanjirä intäjukun yämagureko unitä kanpäñ ñode nadäneñ; Tägagämän! yäk. Nintawä wädäñ päro punin käda käwep nimek yäñ nadäneñ. Ude nadänjirä watä äma unitä mäden ämneño unita yämeko uterakgän intäjukun ämneño unita udegän yämek.

11-12 Ude yämän kanpäñä epän mähemi yänpäñ-kanjwat tänpän iwetneñ; A! Mäden äbäño uwä epän jop inangän iwonären yäk. Nin uwä tamiman naniktä epän komi nadänpäñ täñ yäpmanjirä äbänitna bipmāntak. Tämāñopän imata gwäki mäden äbäño ukät bok uterakgän nimitan?

13 Ude iwerirä epän mähemitä epän äma u kubä ñode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo tänpa wakan. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäñ täwerat. Täwerira täga yäñ näwerañ yäk.

14 Unita gwäki tamitat udegän yäpmanjirä kukot. Näknawä in intäjukun äbäño-kät mäden äbäño ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk.

15 Tuñum näknä-kenpäñ ude ba ude tänpa yänkan täga nämo tänpet? Näk iron täga täropän imata bänepjin tänpä wakan? yäñ yäwerek.

16* Jesutä man wärani ude yänpäñ yänkuk; Unita ämawebe apiño mäden itkan unitä intäjukun api itneñ. Ba ämawebe apiño intäjukun itkan unitä mäden api itneñ.

Jesutä ini kumäkta man äneñi yänkuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

17 Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yänkan iwaräntäkiye 12 ugänpäñ yämagurän

* **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

yäpmän inigän kuñkuñ. Täñkañ kädet kuñit kuñit
 ɲode yäwetkuk;

18 * Ket nadäwut yäk. Nin kuñtängän Jerusalem
 yotpärare api ahäne. Ahänpänä Äma Bureni-
 inik uwä Baga man yäwoñärewani ba bämop äma
 intäjukun täñpani täño kerit terak äronjirän kumäkta
 man api topneñ.

19 Täñpäñ äma guñ äbotken nanik unita inin
 kireñirä yänärok man iwerit, kañ-mägayänit täñpäñ
 pärip-päriptä utpäñ päya kwakäp terak api ut-
 pewä kumbek. Kumbänpän äneñirä edap yaräkubä
 täreñirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yänkumän

Mak 10:35-45

20 Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka
 kubäta yänapiwa yänkañ nanakiyat wäpi Jems
 kenta Jon yän-yäkñat yäpmän päñku Jesu inamiken
 gwäjiñ äpmonpäñ itkuk. Täñjirän Jesutä iwetkuk;

21 * Jide näwerayän äbätan? Yäwänä yänkuk;
 Gäkä yäwikañ wäpka biñam ikek irayän täno uken
 nanaknayat ɲo dubika-ken kubätä käpmäk käda,
 kubätä bure käda kañ irun yäk. Ude täñpäñ wäpi
 biñam ikek gäkkät bok kañ irut yäk.

22 * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebari nämo
 nadänkañ yäkañ. Ume komi nitek näkä nänpayän
 täyat u ek udegän täga api nädeñ?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api
 näde! yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän.
 Komi nadäwayän täyat u in udegän api nadädeñ.

* 20:18: Mat 16:21; Mat 17:22-23 * 20:21: Mat 19:28; Luk 22:30

* 20:22: Mat 26:39; Jon 18:11

Upänkañ näk järaḡna kukñi kukñi itdayän yäkamän unita näkä täwetnañi nämo. Nanatä iwoyänkuko unitäḡän järaḡna kukñi kukñi bok api itneñ.

24 Ude yäwänkañ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpän noripak yarä unita nadäwäwak täñ yämiñkuñ.

25 * Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ḡode yäwetkuk; In nadäkañ? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täñ yämikta ḡäripi nadäk täkañ. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuñat täkañ.

26-27 * Upänkañ inä ude nämo täneñ. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpänä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpän intäño watä epän äma jopigän ude täñpeñ kuñarek. Intäjukun irayän nadänpänä noriye täño ḡämoni-ken kuñatpän unitäño watä äma ude irek.

28 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kireñpän kumänirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpän inita biñam yäpayän äpuk.

*Äma dapuri tumbani yarä äneñi dapun ijin̄kumän
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43*

29 Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare penpen kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ.

30 * Täñpäkañ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkañ Jesu äbätak yän yäwä nadänpän

* **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26-27:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48

* **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30:** Mat 9:27, 15:22

gera taŋi ŋode yänkumän; Ekäni, Devit täŋo orani, butewaki nadän nimi! yäk.

³¹ Ude yänjirän ämatä yabän yänpäŋ Wari yädeŋo! yän yäwetkuŋ. Yäniŋ bitnäŋkuŋo upänkaŋ gwäk pimiŋpäŋ gera pen yänkumän; Ekäni, Devit täŋo orani, nekta butewaki nadän nimi yäk.

³² Eruk ude yäntäkon Jesu kädet miŋin itkaŋ yänpewän dubini-ken äbänjirän yäwetkuk; Ima täŋ nimän yänpäŋ näkken gera yäkamän?

³³ Yäwänä ŋode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägaŋjirä ijida kut yänpäŋ yäkamak yäk.

³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadän yämiŋpäŋ dapuri-ken yepmäŋjirirän uterakgän dapun ijiŋpäŋ Jesu iwarän täŋkumän.

21

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äronkuk

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

¹ Kuŋtängän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahänkuŋ. Uken ahänpäŋ itpäŋä Jesutä iwaräntäki yarä ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwetpewän kuŋkumän;

² Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuŋkaŋ doŋki nanak yamiŋi topmäk terak itkamän u yabänpäŋ pitpäŋ wädän yäpmän äbun.

³ * Ektä ude täŋjirän äma kubätä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki ŋonita yäwänpäŋ äbä pitkamäk yän kaŋ iwerun. Ude iweränkaŋ taŋiŋ kirewayän yäk.

* **21:3:** Mat 26:18

4 Tənpəkaŋ doŋki topmāk terak irirən Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ɳode yənpəŋ kudən təŋkuko udegän ahəŋkuk;

5* *Pəŋku Jerusalem nanik ämawebe ɳode yäwerut;
Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini
təŋpanitä doŋki nanak terak maŋitkaŋ api äbek
yəŋ kaŋ yäwerut.* *Sek 9:9*

6-7 Tənpəŋ iwarəntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki nanak yamiŋi u pitpəŋ yəŋ-yəkŋat yəpməŋ äbəŋkaŋ iniken tek punin nanik yəŋopməŋpəŋ doŋki terak iriŋ imänkaŋ Jesu uterak äro maŋitkuk.

8* Təŋirən ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädət miŋin iriŋ wädəŋ yəpməŋ kuŋkuŋ. Ba ätutä päya pähäm tokätpəŋ kädət miŋin udegän peŋ wädəŋ yəpməŋ kuŋkuŋ.

9 Ude təŋkaŋ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuŋkuŋo u gera ɳode yəŋkuŋ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ɳonita iniŋ oretna!

Anutu ärowani kunum gənaŋ itak u iniŋ oretna! yäk.

10 Yəŋirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronirən ämawebe u naniktä yəŋtəbätək yəŋkuŋ. Tənpəŋ yəŋkuŋ; Wära! Äma äbätak ɳo netä?

11* Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuŋo unitä yäwetkuŋ; In nämo nadäkaŋ? ɳowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahəwani yəŋ yäwetkuŋ.

* 21:5: Sek 9:9 * 21:8: 2Kin 9:13 * 21:11: Mat 21:46

Jesu kudupi yot gānaŋ äronĵuk
Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

12 Täŋkaŋ Jesutä kudupi yot gānaŋ äronĵpäŋ yabāŋkuk; Ämatä monen ba barak imaka imaka kowat imän täŋ irirä. Yabāŋpäŋ yawat kirenĵpäŋ bukāni imaka, däpmāŋ äreyāŋ täŋpän kuŋ yāmiŋkuŋ.

13 * Täŋpäŋ yāwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näkŋo Yotta nadāŋirä yāŋapik man yot ude täŋpek. Upāŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak!

14 Ude yāwetkaŋ Jesu kudupi yot gānaŋ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähāneŋ täŋpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ äbāŋirä yepmanĵpän tägaŋkuŋ.

15 Ude täŋirän ironĵironĵi kudupi yot gānaŋ itkuŋo unitä kaŋpäŋ gera ŋode yāŋ itkuŋ; Devit orani äbāŋ nimitak ŋonita oretoret täŋ imina! yāŋ yāŋ itkuŋ. Täŋpākaŋ ironĵironĵitä Jesu wāpi biŋam yāpmāŋ akuŋirä nadāŋpäŋ bāmop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yāwoŋärewni äma ätu ukät nadāwä waŋkuŋ. Ba kudän tägatäga Jesutä täŋkuko u kaŋpäŋ nadāwāwak täŋ imiŋkuŋ.

16 Nadāwāwak täŋ imiŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ironĵironĵi gāka man yākaŋ u nadātan? Iwerāwä Jesutä yāwetkuk; Ei, nadātat yäk. Täŋ, in man ŋode kudän täwani u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba?

Ironĵironĵi ba nanak täpuri-inik nonoŋ-ken nanik täŋo
bānepi täŋpidäm taŋyāmiŋiri gāk ganiŋoret man
yākaŋyäk. Sam 8:2

* 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11

17 Jesutä ude yäwetpäñ mäde ut yämiñpäñ Jerusalem yotpärare penpeñ päñku Betani yotpärare-ken ahäñirän kome bipänpäñ u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nitek

Mak 11:12-14,20-24

18-19 * Patkuko yäñewänä Jesu akumañ Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpäñ wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronkuk.

20 Täñpäkañ iwaräntäkiyetä u kañpäñ keri inpäñ yäñkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpäñ bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

21 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nitek nämo penpäñ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäñ täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpäñ ugän nämo. In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänañ äpmo yäñ iweräwä manjin api buramiwek.

22 * Täñpäkañ nadäkinikjin nitek kuñatpäñ imaka u ba u unita yäñapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebärita iwet yabäñkuñ

23 * Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ man yäñpäñ yäwoñäreñ täñ irirän Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño watä äma ätutä ahäñ imiñpäñ

* **21:18-19:** Luk 13:6 * **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * **21:22:** Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * **21:23:** Jon 2:18

iwetkuŋ; Ai! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan?

²⁴ Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäŋ.

²⁵ Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täŋkuko u netä iweränkaŋ ume ärut yämik täŋkukonik? Anututä iweränkaŋ täŋkuk ba ini nadäŋpäŋ täk täŋkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nin Anututä iwerän täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä ŋode niwerayäŋ; A! Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ yäk.

²⁶* Täŋ, Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yäŋ nadäŋpäŋ ninta kokwawak nadäŋ nimineŋ yäk.

²⁷ Nadäŋ-bäräp yarä nitek ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Nin nämo nadäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkaŋ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

Tuäke monäke täŋo manbiŋam

²⁸⁻³⁰ * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täŋkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ŋode iwetkuk; Tuä, gäk kuŋkaŋ wain epän täŋ namisi yäk. Iweränä yäŋkuk; Nan, täga täŋpayäŋ yäk. Täga täŋpayäŋ yäŋkukopäŋ peŋawäk täŋpeŋ epän nämo täŋkuk. Täŋirän ätu itpäŋ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäŋkuk; Nämo

* **21:26:** Mat 14:5, 21:46 * **21:28-30:** Luk 15:11

tänpayän! yäk. Nämö tänpayän iwetkukopän mäden bänepi sukurenpan pänku epän tänkuk.

³¹ Jesutä man wärani u yäwet paotpan yäwetkuk; In jide nadäkan? Nanak netätä nan täno man buraminuk? Yäwänä iwetkun; Nanaki monänitä buraminuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki tänpäni, takis monen yäpäni äma ba kädet minin webe udewanitä in tärepmittpan Anutu täno kanjwat yewa gänä intäjukun api ärone.

³² * Jontä ahänpän siwonj kuḡat-kuḡat täno kädet täwonärenjirän inä unitäno man nadäka bitnäwäkan takis monen yäpäni äma ba kädet minin webetä nadänpän bänepi sukurenkun. Ude tänjirä yabänkuḡo upänkan gwäkjin nämö imätkun. Man Jontä yänkuko u nämö nadän iminpan bänepjin nämö sukurenkun.

Wain epän täno watä äma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ * Jesutä ude yänpan yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän tän morenpän yewa tänyäyänurek. Tänpän wain mujipi yen yäwatpan umeni yäpmäka komeni tänkan watä ämata yot kubä tänyämek. Ude tän morenpän wain epän u kanjwatta äma ätu yepmanpan irirä kome ban kubäken kwek.

³⁴ Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tänjirän mujipi ätu inita ketpan yäpmän imin äbäka epän ämaniye yäwerän kunen.

* **21:32:** Luk 3:12; Luk 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2; Mat 25:14

35 * Kuñirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäñitpän däpneñ; Kubä inñitpän päripneñ, kubäwä kumän-kumän utneñ, kubäwä mobätä utneñ.

36 Täñirä wain epän mähemitä nadänpän äneñi epän ämaniye mäyap yäwerän kuñirä udegän yepmäñitpän däpneñ.

37 Eruk mäden-inik ñode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päñku yäwänä orañ imiñpän mani api buramineñ yäk. Ude nadänpän iniken nanaki iwerän kwek.

38 * Eruk kwänkañ wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpän yäñpän-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ täñpän!

39 * Ude yäñpänä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän kumän-kumän utneñ.

40 Jesutä man wärani ude yäñpän ñode yäwetkuk; Jide nadäkañ? Epän mähemitä kuñpän watä äma u kowata jide täñ yämek?

41 Yäwänä bämop äma ba Juda täño watä äma uken itkuño unitä iwetkuñ; Imaka waki-waki täñkuño unita udegän kowata waki täñ yämiñirän paotneñ yäk. Täñpän watä äma biani yäwat kireñpän komeni-ken watä äma tägagänpän yepmañirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmän imik täneñ yäk.

42 * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo danñpän nadäk täkañ?

* **21:35:** Mat 22:6 * **21:38:** Mat 27:18 * **21:39:** Hib 13:12

* **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8

*Äma yot tänpänitä bek kubä kawä wawäpäñ peñkuño
unitä bek bämopi ude itak.*

*Anututä ude tänpewän ahäñirän kañitna gäripi
nikek täyak. Sam 118:22*

⁴³ Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño udewani. Unita Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta kädet tänpipiñ täwatkañ äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärip terak kuñatnayäñ täkañ unita kädet api peñ yämek.

⁴⁴ * Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä mañpäñä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpäñä äma u api däpmäñ jakñirek yäk.

⁴⁵ Jesutä man wärani ude yäñirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpäñ yäñkuñ;

⁴⁶ * Bureni! Man wärani wain epän terak utpäñ yäyak u ninta yäyak! Ude yäñpäñ inñitpäñ utnayäñ nadäñkuñopäñ ämawebeta umuntañpäñ peñkuñ.

22

*Äñnak-äñnak pähap kubä täño man wärani
Luk 14:16-24*

¹ Jesutä man wärani kubä pen ñode yäwetkuk;

²⁻³ Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayäñ täñirän u iniñ oretta äñnak-äñnak pähap täñpayäñ tuñum täñpek. Tuñum täñ itkañ ämawebe ätu ninkät bok kañ nänayäñ nadäñpäñ kadäni udeken api näne yäñ man pewän kuneñ. Eruk, äñnak-äñnakta tuñum täñ paotpäñ epän ämaniye yäwerän ämawebe

* **21:44:** Dan 2:44-45 * **21:46:** Mat 21:26

yämagutta kunen. Pänku yäwetneŋo upänkanjä äbäкта bitnäneŋ.

4* Bitnäŋirä biŋami nadänpän äneŋi epän ämaniye ätu ŋode yäwerek; In kuŋkan äma bitnäŋkan itkan u ŋode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmänpän peŋ tamitak yäk. Äŋnak-äŋnak mäheimitä man ude yäweränkan kunen.

5 Eruk epän ämaniye u pänku yäwetneŋo upänkan nämo nadän yämineŋ. Täŋpän ini-ini kuŋtäŋpä kunen. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä monen epäni-ken kwek.

6 * Ätuwä epän äma u yepmänitpän komi yämiŋpän kumän-kumän däpneŋ.

7 Täŋirä äma ekäni unitä biŋam nadänpän kok-wawak taŋi täŋpän komi ämaniye yäwet-pewän pänku äma kumän-kumän däpani u yori nitek wärämutpän äma u kudup däpmän paotneŋ.

8 Täŋpäkan mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmänpän pero ŋo jop itkan yäk. Äma pengän man pewa kuŋkuŋo u nämo ämnayän. Äŋnak-äŋnak täyat ŋo äma udewanita biŋam nämo täyat yäk.

9 Unita in pänku kädet moräk-ken ämawebe ittän kukan u yämagut yäpmän äbäkan ketem penta kan näna! yäk.

10 Eruk man ude yäwet-pewän pänku kädet miŋin ba itpän-nadäk täŋpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmanpä yot äŋnak-äŋnak täneŋ-ken u tokneŋ moreneŋ.

* 22:4: Mat 21:36 * 22:6: Mat 21:35

11 Ämawebe ude tokņeņ moreņpāņ irirä äma ekäni uwä u yabäwayāņ yot u gānaņ äronpāņ käwek; Äma kubä kadäni unitäņo tek nämo täņkaņ äbeko irirän.

12 Kaņkaņ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ņonitäņo tek nämo täņkaņ äbäno ņo maņit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek.

13 * Täņpänkaņ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ņo iņitpāņ yentä keru kuroņi pädät täņpāņ bipmāņ urani gānaņ maņpä kut! yäk. Bipmāņ urani gānaņ u itkaņ konäm butewaki terak meni kaņ jiwätpeņ it yäpmāņ ärowän yäk.

14 Jesutä man wārani u yāņ paotpāņ ņode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täņo mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upāņkaņ yarä-gāņpāņ inita biņam api yäpek.

Takis moneņ pene ba nämo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

15-16 * Parisi ämatä man Jesutä yāņkuko u nadāņpāņ Jesu kakätāņpeņ pāņku inigän itkaņ käbeyä täņkuņ. Täņpāņ Jesutä man goret kubä yäwän kaņpāņ manken tena yāņkaņ noriye ätukät Herot täņo ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuņkuņ. Pāņku ahāņ imiņpāņ bānep ärik-ärik man ņode iwetkuņ; Yäwoņärewani äma, nin gäkņo mebäri nadäkamāņ yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täņpāņ man bureniğän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmāņ daniņpāņ kuduptagän Anutu täņo kädet siwoņigän niwetpāņ niwoņärek täk täyan.

* **22:13:** Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 * **22:15-16:** Mak 3:6

17 Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ imikta nintäŋo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

18 Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yäŋnäŋatkaŋ?

19 Eruk, moneŋ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneŋ kubä imiŋkuŋ.

20 Täŋirä yäwet yabäŋkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak?

21 * Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk.

22 Ude yäwänkaŋ kikäŋutpäŋ nadäwätäk täŋpänä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23 * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk täŋkuŋonik.)

24 * Eruk abäŋpäŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe yäpmäŋpäŋ komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumāŋirän monänitä webeni kajat yäpmäŋpäŋ tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk.

* 22:21: Rom 13:7 * 22:23: Apos 23:8 * 22:24: Lo 25:5

²⁵ U nadänjiri manbiŋam kubä ɲode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋo uwä tuänitä webe kubä yäpmanpän yeri kubä nämo penkaŋ kumbuk.

²⁶ Täŋirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmanpän udegän yeri kubä nämo penkaŋ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpän korenpan udegän yeri kubä nämo penkaŋ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpän yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmanpän yeri kubä nämo penkaŋ kumän-tagän kumbuŋ.

²⁷ Täŋkaŋ äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk.

²⁸ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yän iwetkuŋ.

²⁹ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo kehäromita guŋ takinik täk täkaŋ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkaŋ!

³⁰ Ittäŋgän kumbani-ken naniktä akuŋpän ämawebe u nädapi nämo api täneŋ. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ.

³¹ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ɲode täwetat; Mosestä man bian kudän täŋkuko u nämo daninpan nadäk täkaŋ ba?

³²* Anututä Moses ɲode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itat yän yänkuk. Anututä ude iwetkuko unita ɲode nadäwut; Anutu u kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu. Unita inä ämatä kumänpen u kädagän kuk täkaŋ yän yäk täkaŋ uwä goret-inik yäk täkaŋ.

* **22:32:** Kis 3:6; Mat 8:11

³³ Jesutä man ude yäjirän ämawebe päke itkuņo unitä nadänkaņ kikuņutpäņ nadäwätäk pähap täņkuņ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

³⁴ Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkņepäņ kuņirä Parisi ämatä biņam u nadäņpäņ ämaniye yäņporiņ yäpmäņ Jesutä itkukken u ahäņ imiņkuņ.

³⁵ Ahäņ imiņpäņ noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuņ.

³⁶ Äma unitä Jesu ŋode iwet yabäņkuk; Yäwoņärewani äma, Anututä man kädet peņ ni miņkuko u jide unitä intäjukun itak?

³⁷⁻³⁸ * Iweränä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ŋode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-kengän pewen.

³⁹ * Ba kubä ŋode; Gäkņata nadäk täyan udegän notkayeta nadäņ yämen.

⁴⁰ * Man yarä ŋonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäņo doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabäņkuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Täņpäkaņ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ŋode yäwet yabäņkuk;

* **22:37-38:** Lo 6:5 * **22:39:** Wkp 19:18 * **22:40:** Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14

42 * In Anutu täño iwoyâwani Kristo unita jide nadâkañ? U netä täño orani? Yâweränâ iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yäj nadäk takamäj yäk.

43 * Ude yâwâwâ Jesutä yâwetkuk; Ude nämö. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubä, komen ämagän yäj yäk takañ upänkañ Devit imata Ekänina yäj iwetkuk? Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yäjnkuk;

44 *Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadäjnkut;*
Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam
gamiñkañ iwankaye yäpmanpäñ gämotka-
kengän api yepmanpet yäk. Sam
110:1

45 Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäj yäjnkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäj yäk takañ?

46 Jesutä ude yâwän nadäjnpäj Parisi ämatä kowata man kubä täga nämö iwetne yäj nadäjkuñ. Ba Jesu täño kehäromi täga nämö yäpmanj äpne yäj nadäjnpäj man wari nämö iwetkuñ.

23

Watä äma täño irit kuñat-kuñatta yâwetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Jesu Parisi ämakät man yäj morenpäj iwaräntäkiye-kät ämawebe päke itkuño u ñode yâwetkuk;

² In nadäkañ? Parisi ämakät Baga man yâwoñärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet takañ.

* 22:42: Jon 7:42 * 22:43: Mat 26:64

3 * Ude täwerirä man u nadänpän kañ buramik täñput. Upänkañ täktäki uwä täga nämo. Ude kañ täñput yän täwet täkañ upänkañ ini uwä nämo täk täkañ. Unita watä ämajin ätutä täñpeñ kuñat täkañ in udegän nämo täneñ.

4 Ude täk täkot yän täwet täkañ uwä yäk tuñum bäräpitä kehäromijin yäpmän äpäk täyak ude buramik. Ude täñ tamik täkañ upänkañ ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik täkañ.

5 * Ude yänpän yäwetkuk; Watä äma udewanitä kädet mebäri mebäri täk täkañ. Ämawebetä nibänpän siwoñi kuñarani yän nadäwut yänkañ ñode täk täkañ; Anutu täño man mujipi ätu pipa terak kudän tänpän uwäk täñkañ yentä topmänpän damani-ken peñpän pädat täk täkañ. Täpuri-inik, äma ätutä täk täkañ ude nämo täk täkañ. Nämo, tañi täk täkañ! Ba tek täk täkañ uwä, äma ätutä keräpi täk täkañ udewani nämo. Käronipän täñkañ ämawebetä nibäwut yänkañ imaka yabängärip ikek tek terak topä wädäk täkañ.

6 * Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe inamiken it täkañ. Tänpän käbeyä yot gänañ äronpän udegän täk täkañ.

7 Ba ämawebetä orañ nimiñpän wäpjin biñam ikek yän niwerut yänkañ ämawebe inamiken kwawak kuñat täkañ.

8 Täñ, inä kudän udewani nämo täneñ. Äma wäpi biñam ikek ude nämo kuñatneñ. Unita äma kubätä Ekänina yän gäweränä kañ inin bitnä. In injin

* 23:3: Mal 2:7-8 * 23:5: Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39

* 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7

buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak.

⁹ Tänpäkan kome terak ɲo in äma kubäta gäk nintäno intäjukun äma yänpän Nanin yän nämo iwetneɲ.

¹⁰ Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak.

¹¹ * Täɲ, notjinpak kubätä watä epän täɲ tamayän täyak, äma u uwä Anutu inamiken intäjukun-inik itak.

¹² * Tänpän äma kubätä ini wäpi biɲam yäpmän ärowayän täko uwä Anututä wäpi biɲam api yäpmän äpek. Täɲ, äma kubätä inita nadäwän äpani tänpänpäɲ kuɲarayän täko uwä Anututä api oran imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Jesutä ude yänpän Parisi äma Baga man yäwoɲärewani ämakät man kädäp ikek ɲode yäwetkuk; Wa! In kudup api waɲ moreneɲ! In jopman yänkan tänyäkɲarani täk täkan. In Anututä intäjukun it tamikta bitnänpän mani nämo buramik täkan. Ude täɲirä ämawebe Anutu täno kädet siwoɲi iwatta kädet tänpipiɲ yämiɲpewä Anutu täno kaɲiwat yewa gänaɲ täga nämo ärok täkan. [

¹⁴ Wa! In kudup api waɲ moreneɲ! Tänyäkɲarani äma intä webe kajattä yot gänaɲ äronkan tuɲumi yäyomägat täkan. Ude täɲkan mäyäk nämo nadänkan Anutu-ken yänapik man käroni jop yäk täkan.]

* **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

15 Wa! Tänyäkñarani äma in kudup api wañ moreneñ! In ämawebetä kädet nintä täk takamän ugän iwarut yänkañ yäwettän komeni komeni tuän ba ban kuñat täkañ. Täñirä äma kubätä intäño kädet u iwarayän täyak uwä in bumikgän genita biñam ude api täñpek.

16 * Jesutä ude yänpäñ äneñi yäkgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuñat täkañ. Dapunjin tumbani intä ämawebeta kädet täga nämo yäwoñäreneñ. In Anutu täño mebärini nämo nadänkañ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täñpäkañ imaka bureni tañi unita nadäwä äpani täk täkañ. Täñkañ in ämawebe man goret ñode yäwet täkañ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Upänkañ äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkañ uterak wohureko uyaku, bureni yän yäk täkañ.

17 In ude goret yäk täkañ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkañ u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkañ yot unitä bureni! yäk.

18 Ba kubä pen ñode yäk täkañ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkañ. Täñpäkañ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkañ.

19 In ude goret yäk täkañ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini?

* 23:16: Mat 15:14

Iron pek täkaŋ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täŋpek.

20 Alta uwä imaka alta terak itkaŋ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

21 Täŋ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täŋo mähemu Anutu u bok uwäk täyak.

22 * Ba äma kubätä kunum yänpän u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täŋo irit bägup unita Anutu täŋo wäpi uterak man wohurek.

23 * Jesutä ude yäwetpän äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Täŋyäkŋarani äma intä Nin Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkamän yän yänpän бага man täpuri täpuri iwatpän ŋode täk täkaŋ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmän daniŋpän moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Ude täk täkaŋ upänkaŋ Anutu täŋo man bureni pähap päke ŋodewani yärepmit täkaŋ; Äma täŋyäkŋarani nämo täŋpen. Bänep kwini iron kädet täŋpeŋ kuŋaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täŋpeŋ kuŋaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwat täkaŋ u bok iwaräpän uyaku tägawek.

24 Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpän man taŋi irepmitpeŋ kuŋat täkaŋ u ŋode bumik täk täkaŋ; Äma kubätä ume näŋpa yänkaŋ täpun-täpun yäpmän täŋpän kwäpän tom taŋi kubä nämo kaŋkaŋ ukät bok kämän kuneŋo in ude täk täkaŋ.

* 23:22: Ais 66:1; Mat 5:34 * 23:23: Wkp 27:30; Mai 6:8

25 * Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoṅärewani äma in kumän api waṅ moreneṅ. Tänyäkṅarani äma intä ketem peṅ-nakjin gupigän ärut täkaṅ upänkaṅ bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täṅo kaṅgärip upän nämo ärut täṅpä kuk täkaṅ.

26 Dapunjin tumbani! Inä gänaṅ umu jukun ärutpewä pak taṅirä eruk gupjin uwä kuräki api itneṅ.

27 * Wa! Tänyäkṅarani äma in kumän api waṅ moreneṅ. Kuṅat-kuṅatjin u ämatä äma kubä äneṅpäṅ punin simen täk täkaṅ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkaṅ gänaṅ umu kumbani täṅo kujari ba imaka taräki taräki unitä itkaṅ.

28 * Täṅkaṅ in udewanigän. Ämatä tabäk täkaṅ uwä täga upänkaṅ bänepjin-kenä tänyäkṅarani kädet waki mebäri mebäri unitä itkaṅ.

29 Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoṅärewani äma in kumän api waṅ moreneṅ. Tänyäkṅarani äma intä profet biani äneṅpani-ken säkgämän ket ut täkaṅ. Ba äma siwoṅi kuṅarani äneṅpani-ken imaka, mebäri ket ut täkaṅ.

30 Täṅkaṅ in ṅode yäk täkaṅ; Oranijetä bian itkuṅo ude itkamäṅ yäwänäku profet nämo däpmäk täkäne yäṅ yäk täkaṅ.

31 * Ude yäk täkaṅ upänkaṅ jopman yäk täkaṅ. Kudän täk täkaṅ unitä ṅode niwoṅärek täyak; In profet däpuṅo unitäṅo oraniye unita mebärijin kubägän.

32 Unita kädet waki orajijetä täṅkuṅo inä udegän api täṅ täreneṅ.

* 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Apos 23:3 * 23:28: Luk 16:15

* 23:31: Apos 7:52

33 * Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päñku api itneñ? Nämö! Momijin unita geñi-ken api äpmonen.

34 * In nadäkañ? Näkä profet ba siwoñi äma pen yäwetpewa äbänirä in ukät nanik ätu api däpmän täñpä kuneñ. Ba ätu uwä komi api yämineñ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneñ. Täñ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpäñ yäwat kirek api täneñ.

35 * Ude täñirä ämawebe siwoñi däpmän yäpmän äbuño u kudupta intä kowata api yäpneñ. Bianinik äma siwoñi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput penpäñ däpmän yäpmän äbäñtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täño alta dubini-ken urirä tärenkuk.

36 Unita apiño bureni ñode täwera nadäwut; Ämik ahän yäpmän äbuño unita kowata in itkañ ñonitä api yäpneñ.

*Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänkuk
Luk 13:34-35*

37 * O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäñ epän ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ.

38 * Unita Anututä tabä kätänjirän watä ämajiye nämö, jop api itneñ.

* 23:33: Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 * 23:34: 1Te 2:15; Mat 10:23

* 23:35: Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21 * 23:37: Apos 7:59; 1Te

2:15 * 23:38: 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5

39 * In nadäwut! Äneñi nämo nabänkañ it yäpmän ärontängän Anutu wäpi terak abatak unita iniñ oretna yän yänayän täño ugän api nabäneñ.

24

*Kudupi yot api däpmän äreyäneñ yän yänjuk
Mak 13; Luk 21:5-36*

1 Eruk Jesu kudupi yot gänañ naniktä äpämañ kuñirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kañkañ biñam yänpäñ Jesu iwonärenkuñ.

2 * Ude täñirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ño kañgärip täkañ upänkañ mädenä api tokät mänpek. Mobä uterak-terak itkañ uwä api eräñ mäneñ.

3 Ude yäweränkañ kumañ päñku Olip pom terak äronpäñ mañit itpäñ iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Yäno ukeñowä jidegän api ahäwek? Ba gäkño äbäkäbäk kadäni ba kome täño tärek-tärek kadäni keräp täñirän kudän jide ahäjirän api käne?

4 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peñ awähutneñta ket kañiwatpäñ kuñatneñ.

5 * Äma mäyaptä ahänpäñ näk wäpna yänpäñ Anutu täño iwoyäwani Kristo u näk yän jopman api täwetneñ. Ude yän-täkñarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneñ.

6 Kadäni uken ämik mämä ba ämik biñam nadänkañ Wära! Kadäni täretak yän nadänkañ nämo kikñutneñ. Kudän ude ahäkta yäwani upänkañ kadäni bäräneñ-inik nämo api tärewek.

7 * Nämo, kome täñi täpuri kowat ämiwän api

* 23:39: Sam 118:26; Mat 21:9 * 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 * 24:7: 2Sto 15:6; Ais 19:2

täneŋ. Tänpän kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenänŋ komeni komeni api kwaiwek.

⁸ Upänkaŋ kudän uwä bäräpi bureni ahänayän täño unitäño wärani. Bureni kämi api ahäwek.

⁹ * Kadäni uken näka yänpän ämawebetä iwan täŋ tamiŋpäŋ manken tepmaŋit, komi tamiŋit, kumaŋ-kumaŋ tadäpmaŋit api täneŋ.

¹⁰ Ude täŋ tamiŋirä äbot täŋpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaŋ iwan kowata kowata api täneŋ.

¹¹ * Tänpän profet jopi-jopi mäyap ahänpän täŋyäkŋarani täŋirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineŋ.

¹² Tänpän kädet wakiwaki ahän yäpmaŋ kuŋirän äma täño bänep iron api paorek.

¹³ * Upänkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpäŋ näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmaŋ kuŋarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet.

¹⁴ * Tänpäkaŋ Anutu täño kaŋiwat yewa gänaŋ ärokärok unitäño manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋirä ämawebe kudup komeni komeni itkaŋ unitä nadän moreŋirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ * Jesutä ude yänpän kubä pen ŋode yäwetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peŋawähut ikekta yänkuk. Imaka yänkuko u Anutu täño kudupi yot gänaŋ irirän api

* **24:9:** Mat 10:22; Jon 15:18 * **24:11:** Mat 24:5,24; 1Jo 4:1

* **24:13:** Mat 10:22 * **24:14:** Mat 10:18, 28:19 * **24:15:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11

käneŋ yäk. (Äma man ɲo kaŋpäŋä mebäri ket nadäkot.)

¹⁶ Täŋpäkaŋ kadäni u ahäwänä ämawebe Judia komeken nanik u bäräneŋ akumaŋ kome ɲo peŋpeŋ banken kaŋ kut.

¹⁷ * Äma kubätä yot yäman irayäŋ täko uwä tuŋumi yäpmäkta yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän!

¹⁸ Ba äma kubä ketem epänken irayäŋ täko uwä äneŋi äyähutpeŋ päŋku mäniŋ siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän!

¹⁹ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ!

²⁰ Unita in Ekäniken yähapiŋirä ämetpeŋ kukkuk kadäni u mäniŋ kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä!

²¹ * Bureni, imaka ahäwayäŋ täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahähkumän-ken umunitä päbä apiŋo umuri pähap udewani kubä nämo ahähkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek.

²² Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmäh täkneŋkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upähkaŋ Anututä ämawebe inita iwoyähkuko unita butewaki nadähpäŋ kadäni keräpigän api däpmäh täknewek.

²³ * Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ɲo ahätak! yäh täwerirä unita nadähirä bureni nämo täŋpek.

²⁴ * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop man-

* **24:17:** Luk 17:31 * **24:21:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * **24:23:**

Mat 24:5,11 * **24:24:** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14

man yäj-täkŋatpäŋ näk Kristo ba profet kubä yäj api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmäj daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yäjkaŋ käderi paränä epän pähap ude api täneŋ.

25 Täjkaŋ imaka udewani nämo ahäjirän intäjukun täwetat.

26 * Täjpäŋ äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yäj täwerirän in uken nämo kuneŋ. Ba kubätä Kristo u yot gänaŋ itak ŋo yäj täwerirän u nadäj imineŋtawä.

27 * In nadäkaŋ? Yäpä kwirirän äma deken deken kwawak kak täkaŋ udegän Äma Bureniniktä ahäjirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneŋ.

28 * Tom kubä kumäjkaŋ parirän baraktä u näna yäjkaŋ punin unu änok piäj kuŋarirä u yabäjpäŋ-nadäk täkaŋ. Udegän, kudän täwetat udewani kaŋpäjä Äma Bureninik ahätak yäj api nadäneŋ.

29 * Imaka umuri umuri u ahäjpäŋ paorirän uteragän ŋode api ahäwek;

Edap täŋo peŋyäjektä nämo ijiŋirän, komepak udegän api bipmäŋ urek.

Täjirän guk api täreŋ mäneŋ.

Ude ahäjirän imaka kehäromi nitek kunum gänaŋ it täkaŋ u kudup wareŋ api täŋ moreneŋ. Ais 13:10, 34:4

* 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mat 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10

30 * Ude ahäj irirä kudän kudupi kubä kunum gänañ ahäjirän kañpäñä Äma Bureni-inik äbäj itak yäj api nadäneñ. Ude nadäñpäñ ämawebe kuduptagän konäm butewaki api täneñ. Täñirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbäjirän ämawebe api käneñ.

31 * Kañ-yäpurirä äma unitä womat tañi piänkañ añero peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

32 Jesutä ude yäñpäñ man kubä pen ñode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki piriñän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäj nadäk täkañ.

33 Unita udegän, in imaka imaka api ahäneñ yäj täwetat unitä ahäjirä yabäñpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäj api nadäneñ.

34 * Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäj moreneñ.

35 * Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paot-deño upänkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneñi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

36 * Äma Bureni-inik äneñi äbayäj täyak unitäño kadäni äma kubätä nämo nadätak. Añero kunum gänañ itkañ u imaka, nämo nadäkañ. Ba Anutu

* **24:30:** Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13

* **24:31:** Ais

27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16

* **24:34:** Mat 16:28

* **24:35:** Mat

5:18 * **24:36:** Apos 1:7; 1Te 5:1-2

täŋo Nanak u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak.

37 * Täŋkaŋ Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayäŋ täyak-ken uwä Noa täŋo kadäni-ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ.

38 Kadäni uken gwägu nämo tokŋeŋirän ämawebetä nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketem naknak, kädet kuŋat-kuŋat, nädapi täktäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä Noa gäpe gänaŋ äronkuk.

39 * Nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ude täŋ irirä gwägu taŋi pähap tokŋeŋpäŋ ämawebe päke u däpmäŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ ämawebe udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-inik api äbek.

40 Kadäni uken äma yarä epän täŋ irirän kubä yäpmäŋkaŋ kubä ugän api tewek.

41 Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ irirän kubäwä yäpmäŋkaŋ kubä ugän api tewek.

42 * Unita in ket täŋpäŋ kaŋiwatpäŋ kuŋarut. In Ekäni udeken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ.

43 * In mebäri ŋode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäŋ, ude nadäŋpäŋ pidäm taŋpäŋ irirän kubo äma u yot gänaŋ täga nämo ärowek.

44 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpäŋ itkot.

45 Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebetä udegän täneŋ yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayäŋ

* 24:37: Stt 6:5-8 * 24:39: Stt 7:21-23; 2Pi 3:6 * 24:42: Mat 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15

unita epän watä ämanaye u watäni itpäñ ketem kadäni-kengän kañ yepmäñ towi yäñ iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yäñ iwerek?

⁴⁶ Epän watä äma u, yäñ imani ude täñpäñ irirän ekänini äneñi äyänutpeñ äbek. Äbänpäñ epän watä äma u orañ imek.

⁴⁷ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ iminpäñ tuñumi kuduhtagän watäni it imekta inin kirewek.

⁴⁸⁻⁴⁹ Täñ, epän watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämö api äbek! Ittäñgän kämiinik api äbek yäñ nadäwek. Ude nadäñpäñ epän watä noriye wanoriye ätu däpmänpäñ yäwat kireñit, ba täñguñguñ ume nanñkañ täñguñ täñpäñ irek.

⁵⁰⁻⁵¹ * Ude täñkañ ekäninitä guñ täñpäñ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbänpäñ waki täñ irirän kañpäñ epän watä äma u utkañ madäñ jukutpäñ täñyäkñarani ämatä kumänpeñ päñku irani-ken mañpän kuneñ. Ukät itkañ komi nadäñpäñ konäm butewaki täñkañ meni jiwätpeñ itneñ yäk.

25

Webe gubañi 10 unitäño manbinjam

¹ * Jesutä ude yänpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabän yäwat epän täñpayän täyak u ñode bumik; Webe gubañi 10 udetä ñode täneñ; Äma ekänini kädet miñin imagutta kuneñ.

* **24:47:** Mat 25:21,23 * **24:50-51:** Mat 8:12 * **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35

2 Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani.

3 Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpäŋ ijikta nämo nadäneŋ.

4 Täŋ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpäŋ ijikta nadäŋpäŋ yäpneŋ.

5 Täŋpäkaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ nämo äbäŋirän irä wawäpäŋ gurän täŋpäŋ döpmon patneŋ.

6 Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ŋode yäwek; Ekänijin äbätak! Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk.

7 Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikuŋutpäŋ päŋaku topäni yäpneŋ.

8 Täŋpäkaŋ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäŋ umeni yäpneŋo uwä ŋode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapäŋ kumaŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk.

9 Yäŋirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki peŋpäŋ kodaki yäput yäk.

10 Ude yäwäwä topän umeni suwanayäŋ kuŋirä äma ekäni u ahäŋpäŋ webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpäŋ yot gänaŋ äro yäma ukätpäŋ ketem naŋ itneŋ.

11 * Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbäŋpäŋ yäman umu itpäŋ yäneŋ; Ekäni, yäma dät nimi yäk.

* 25:11: Luk 13:25-27

12 * Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

13 * Jesutä ude yänpän ämawebe node yäwetkuk; Unita in udegän, tänpidäm-pidäm taŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yän kadäni nämo nadäkaŋ.

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam

Luk 19:12-27

14 * Jesutä ude yänkaŋ äneŋi Anututä yabän yäwat epän täk täyak u jidewani yän nadäkta man wärani kubä pen node yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yänkaŋ watä ämaniye yaräkubä yän-yäkŋat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmän daniŋpäŋ yämek.

15 * Ude tänpän epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek.

16 Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräneŋ päŋku epäni kehäromi tänpän moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabän ahäwek.

17 Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋirän äneŋi uwäk yarä kaŋ-ahäwek.

18 Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mäheŋitä imeko u yäpmän päŋku awaŋ äneŋpäŋ kome gänaŋ penpäŋ yejämbek.

19 Ude täŋirä äma ekäni u kadäni käreŋi ittän kuŋattäŋgän äneŋi äbek. Äbänpäŋ watä ämaniye

* 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:14: Mak 13:34

* 25:15: Rom 12:6

yaräkubä u äbot kubägän yepmanpänj monenji yämeko unita yäwet yabäwek.

20 Täjpänä äma monenj uwäk 5 imeko unitä monenj uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok penpänj yäwek; Ekänina, gäk monenj uwäk 5 namiŋkuno ukenjo epäni täntäyiwa änenji uwäk 5 ahänkuŋjo u ŋo yäk.

21 * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik täjpänj epän säkgämän täŋkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka burenita watä itta api gepmanpet yäk. Unita apiŋjo gäk näkkät itpänj oretoret terak itda yäk.

22 Ude yäwänä watä ämani kubä monenj uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk monenj uwäk yaräbok namiŋkun. U näkä epäni kehäromi täjira änenji uwäk yaräkät ahänkumän yäk.

23 Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka burenita watä itta gepmanpat yäk. Unita apiŋjo gäk näkkät itpänj oretoret terak kaŋ it yäpmänj äroda yäk.

24-25 Yäwänä mäden monenj uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebärika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkaŋ unitäŋjo bureni ahänjirä gäkä yäpmäk täyan yän nadänpänj umuntanĵut. Unita näk monenj uwäk kubägän namiŋkuno u awaŋ änenpänj penkuro u yäpmänj äbätat ŋo! yäk.

26 Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näka äma

* 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

udewani yäj nadänkañ imata näkño monen jop penkun?

27 Gäk ñode tänañi täñkun; Näkño monen gaminjkuro u monen äma keru terak penjiri uyaku täñpewä tañi ahänjirän äbänkañ yäpmäñtet yäk.

28 Ude yäñpäñ epän ämaniye ätu yäwerek; In monen uwäk yomägatpäñ uwäk 10 yäpmäñ kuñatak unita imut yäk.

29 * Nadäkañ? Äma kubätä imaka imani u yäpmäñ kuñarayän täko uwä ätukät bumtakin buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäj nadäk täkañ upänkañ nämo! Imaka inñtkamäñ yäj jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani.

30 * Ude yäñpäñ ekäni unitä yäwek; Watä ämana gañani ño bipmäñ urani gänañ pudät mañpä äpmonpäñ yäk. Uken konäm kähän yäj jiwätpeñ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmäñ daniwek

31 * Täñpäñ Äma Bureni-iniktä kunum täño epmäget kudän nitek añeroniye-kät äbänpäñ intäjukun äma ärowani pähap wäpi biñam ikek api irek.

32 * Täñjirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u inñamiken api itneñ. Äbä iräkañ yäpmäñ daniñpäñ äbot yarä api yepmañpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmäñ danik täkañ ude.

* 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

* 25:30: Mat 8:12

* 25:31: Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13

* 25:32: Rom 14:10; Ese

33 Tānpāṅ äma wakiwaki keru kǎpmǎk kǎda yep-manpāṅ äma tāgatāga keru bure kǎda api yep-manpek.

34 Ude tāṅkaṅ intājukun äma unitä ämawebe keru bure kǎda itnayāṅ tāṅo uwä api yāwerek; Nana inta nadāṅ tamitak unita nǎkken äbut yäk. Äbāṅkaṅ kome säkgāmān Anututä bian-inik kunum kenta kome pewān ahāwāpāṅ inta biṅam kome iwoyāṅkuko ṅo korewut yāṅ api yāwerek.

35 * Nǎk nakta neṅirä nepmāṅ towiṅkuṅ, ba umeta neṅirä ume gwet namiṅkuṅ. Ba nǎk äma kudupi ude kuṅarira nāmāgut yāpmāṅ yotjin-ken kuṅkuṅ.

36 Ba morāṅ irira tek tāṅ namiṅkuṅ. Ba kāyām tāṅjira watä it namiṅkuṅ. Ba komi yot gānaṅ irira nabāṅ tareṅkuṅ yäk.

37 Ude yāweränä ämawebe tāga unitä kowata ṅode api iwetneṅ; Ekāni, jidegān uken nakta geṅirä gepmāṅ towiṅkumāṅ? Ba umeta geṅirä jidegān uken ume gwet gamiṅkumāṅ?

38 Ba gǎk jidegān äma kudupi ude äbāṅjiri gāmāgut yāpmāṅ yotnin-ken kuṅkumāṅ? Ba jidegān morāṅ iriri tek tāṅ gamiṅkumāṅ?

39 Ba jidegān kāyām tāṅjiri watä it gamiṅkumāṅ? Ba komi yotken iriri gabāṅ gāwat epān jidegān uken tāṅ gamiṅkumāṅ?

40 * Ude iwerāwä intājukun äma unitä kowata ṅode api yāwerek; Nǎk bureni tāwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ṅo kubāta tāṅ imik tāṅkuṅo u nǎka tāṅ namik tāṅkuṅ yäk.

* 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41

41 * Tãñä ämawebe keru kãpmãk kãda itnayãñ tãño uwã ñode api yãwerek; Kewewut! Kãdãp äbot Anu-tutã äma waki Satan-kãt epãn ämaniye-kãtta yãñpãñ peñkuko uken äpmo api itneñ yãk.

42 Imata, in ñode tãñ namĩñkuño unita; Nãk nakta neñirã ketem nãmo namĩñkuñ. Umeta neñirã ume nãmo gwet namĩñkuñ.

43 Nãk äma kudupi ude kuñarira yotjin-ken nãmo yãñ-yãkñat yãpmãñ kuñkuñ. Ba morãñ irira tek nãmo tãñ namĩñkuñ. Kãyãm tãñira watã nãmo it namĩñkuñ. Ba komi yot gãnañ irira nãmo nabãñ nãwatkuñ.

44 Ude yãwerãnã ämawebe waki unitã kowata ñode api iwetneñ; Ekãni, jidegãn uken nakta geñirã nãmo gepmãñ towiñkumãñ? Ba umeta geñirã jidegãn uken ume nãmo gwet gamĩñkumãñ? Gãk äma kudupi ude äbãñiri jidegãn nãmo gãmagut yãpmãñ yotnin-ken kuñkumãñ? Ba jidegãn morãñ iriri tek nãmo tãñ gamĩñkumãñ? Kãyãm tãñiri jidegãn uken watã epãn nãmo tãñ gamĩñkumãñ? Ba komi yotken iriri jidegãn gabãñ gãwat epãn nãmo tãñ gamĩñkumãñ?

45 Ude iwerãwã intãjukun äma unitã ñode api yãwerek; Nãk bureni tãwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubãta nãmo tãñ imik tãñkuño u nãka tãñ namik tãñkuñ.

46 * Unitã ämawebe u komi tãrek-tãreki nãmoken api yepmanpãn äpmonen. Tãñkanã ämawebe tãga uwã irit kome säkgãmãn paot-paori nãmoken api yepmanpek.

* 25:41: Mat 7:23; Rev 20:10 * 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29

26

Jesu utta man topuŋ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹⁻² * Eruk, Jesutä man kudup yäwet morenpän iwaräntäkiye ɲode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Yänen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkaŋ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneŋ.

³ Tänpäkaŋ bämop äma intäjukun tänpäni-kät Juda täŋo ekäni ekäni ätutä bämop äma intäjukun tänpäni wäpi Kaifastä yotken käbeyä täŋkuŋ.

⁴ Käbeyä tänpän Jesu käbop injtpän utta man topuŋ.

⁵ Ude tänpän yänkuŋ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken tänpäna ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäni tägapän ärut imiŋkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶ Tänpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpän ketem bok naŋkumän.

⁷ * Ketem naŋ irirän webe kubätä ume käbäni säkgämän u gwäki ärowani penpän yäpuko upän yäpmän abuk. Yäpmän päbä Jesu ketem naŋ irirän gwäki-ken kudup piŋ ibatkuk.

⁸ Ude tänjirän iwaräntäkiye bok itkuŋo u kaŋkaŋ kokwawak nadänpän yänpän-nadäk ɲode täŋkuŋ; Wa! Mebäri imata moneŋ pähap ɲo jop awähutak?

⁹ Ume u ämata yämiŋpän moneŋ taŋi yäpmänkaŋ äma jäwärita yämiŋirän uyaku käna tägatek yäk.

* **26:1-2:** Kis 12:1-27; Mat 20:18 * **26:7:** Luk 7:37-38

10 Ude yäjirä Jesutä bäräneŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; In webe ɲo imata ibekaŋ? U iron säkgämän kubä täŋ namitak.

11* Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täŋ yämına yäŋpäŋä kaŋ täŋ yämut! Upäŋkaŋ näk inkät wari nämo api itne.

12 Näk kumbapäŋ api äneneŋo unita awaŋken kukta gupna ume käbäŋi nitek u ärut namitak.

13 Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yäŋahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän webe ɲonitä täŋ namitak unitäŋo man-biŋam bok api yäŋ yäpmäŋ kunaŋ. Ude täjirä ämawebetä webe ɲonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Judas Jesuta iwan täŋ imiŋkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

14-15* * Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kaŋ pewa yäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken päŋku ɲode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moner jide api naminer? Yäwänä siliwa moner 30 ude imiŋkuŋ.

16 Imäkaŋ Judastä päŋku iwan keru terak kaŋ pewa yäŋ nadäŋpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

Pasova Orekirit täŋo ketem naŋkuŋ

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

17* Täŋpäkaŋ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak u yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu

* 26:11: Lo 15:11 * 26:14-15: Jon 11:57 * 26:14-15: Sek 11:12

* 26:17: Kis 12:14-20

pänku ñode iwetkuñ; Nin apiño yot deken pänku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne?

18 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpän äma kädet moräk-ken itak u kañpän ñode iwerut; Yäwoñärewani äma ñode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänetä nadätat.

19 Ude yäweränkañ iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko udegän pänku yot mähemi u iwetkañ Pasova täñtuñum täñkuñ.

20 Ude täñkañ kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän pänku yot uken itpän Pasova ketem nañkuñ.

21 Nañ ittängän Jesutä man ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täñ na-mayän yäk.

22 Ude yänirän nadänpänjä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuñ; Ekäni, näka yäyan?

23 * Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keriken nepmanpayän.

24 Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkañ äma iwan keriterak nepmanpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

25 Ude yänirän Judas, Jesu iwan keriterak pe-wayän täñkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwoñärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayän yäk.

* 26:18: Mat 21:3 * 26:23: Sam 41:9

Bänep kubägän äŋnak-äŋnak yäput penjuk
Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

26 * Eruk ketem naŋ irirä Jesutä kārāga kubä yäpmanŋaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; Ŋo yäpmanŋpäŋ naŋput. Ŋowä näkŋo gupna yäk.

27 Ude yänpän wain ume yäpmanŋaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; In kudup ŋo naŋput.

28 * Ŋowä näkŋo nägätna, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta. Täŋpäŋ ämawebe mäyap täŋo momi awähuretta yänpän nägätna piwayän täyat.

29 Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmanŋ kuŋtäŋgän Nana täŋo yewa gänaŋ äronkaŋ wain ume mebäri kubä inkät bok api näne yäk.

30 * Ude yäweränkaŋ kap kubä tenpäŋ yot penpen kumaŋ Olip Pom terak äronkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän yänjuk
Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

31 * Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; Bipani ŋogän in kuduŋtagän näka mäde ut namiŋpäŋ ämetpen kuŋtäŋpä kunayän. Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtäŋpä
kuneyäk. Sek 13:7

* **26:26:** Mat 14:19 * **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Sek 13:7

32 * Upänkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpäñ Galili komeken näkä jukun päñku api it kirewet.

33 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gaminen, upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk.

34 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yänirän gäkä kadäni yarakubä ude wäpna käbop pewayäñ.

35 * Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpäñ man kehäromigän ñode yänkuk; Nämo! Gäk gutpäñ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yänkuñ.

Jesu inigän päñku yänapik man yänkuk

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Täñpäñ Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän Getsemane epän tobätken ahänpäñ yäwetkuk; In ñode irirä näk päñku yänapik man yäwayäñ yäk.

37 Ude yäwetkañä Pitakät Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäñ yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtängän nadäwän umuri pähap täñpänpäñ äma yarakubä u yäwetkuk;

38 * Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäñ namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabäñ näwatkot.

39 * Ude yänpäñ ätu nanak kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yänapik man ñode yänkuk; Nana, tänañi täñpäwä nadäjiri komi bäräpi nadäwayäñ täyat u närepmirän. Ude upänkañ näkño nadäk nämo, gäkño mantä kehärom tawän.

* 26:32: Mat 28:7,16 * 26:34: Mat 26:69-75 * 26:35: Mat 26:56

* 26:38: Jon 12:27 * 26:39: Hib 5:7-8; Mat 6:10

40 Ude yänpäj äma yaräkubä unitä itkuḅ-ken äyänutpen kuḅpäj yabäwän dāpmon pat itkuḅ. Dāpmon parirä yabānpäj Pita iwetkuk; In imata dāpmon pat itkaḅ? In kadāni kerāpi näkkät kodak täga nämo itneḅ?

41 * Tänyabäk-ken kwitanenḅta ket nadānpäj yānapik man yāḅ itkot. Bānepjintä näk näwatta pidām tākaḅ upāḅkaḅ kehāromijin nämo yäk.

42 Ude yāwetkaḅ änenḅi pāḅku nani ḅode iwetkuk; Nana, komi nadätat ḅo täga nämo närepmitnaḅi täḅpawä jop waki nadāḅ namiḅiri komi ḅo nadāwa tärenḅirān gākḅo mantä kehārom tawän yäk.

43 Man ude yāḅ paotpāj äyänut pābä äma yaräkubä u dāpmon pen parirä yabāḅkuk.

44 * Ude yabāḅkaḅ änenḅi pāḅku yānapik man yāḅkuko udegān yāḅirān kadāni yaräkubä täḅkuk.

45 Ude täḅkaḅ iwarāntākiyetä patkuḅ-ken u kuḅpāj yāwetkuk; Ai! In dāpmon pen pat itkaḅ? Kadāni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerī terak ärokārok kadāni kerāp täyak ḅo.

46 * Unita akwāpāj pāḅku yabāḅ ahāna! Äma iwan kerī-ken nepmakta yāwani uwäku äbatak ḅo yäk.

Iwantä Jesu inḅitkuḅ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

47 Jesu man ude yāwet irirān iwarāntākiye 12 u kubä wāpi Judas u pengān ahāḅ yāmiḅkuk. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuḅ. Iwan äma uwä bāmop äma intājukun täḅpani ba Juda täḅo äma ekāni ekāni unitä penḅ yāwet-pewä äbuḅ.

* 26:41: Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15

* 26:44: 2Ko 12:8

* 26:46:

Jon 14:31

48 Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä päñku äma u bayäñ imiñpäñ iniñ orerirä nabänkañ upäñ kañ inirut yäñ yäwetkuk.

49 Eruk Jesu ahän imiñpäñ iwetkuk; Yäwoñärewani ämana! Ude yäñpäñ bayäñ imiñpäñ iniñ oretkuk.

50 Judastä ude täñirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täñpayäñ nadänpeñ äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuñowä initpäñ kerigän topuñ.

51 * Ude täñirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpäñä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni painkuk.

52 * Ude täñpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täñpeko uwä kowata udegän ütneñ.

53 Ñodeta nämo nadätan? Nanaken gera yäñira añeroniye mäyap peñ yäwet-pewän äbä täga täñkentäñ namineñ.

54 Upänkañ täñkentäñ namineño uwä Anutu täño man kudän täwani u jide täñpäñ bureni ahäwek?

55 * Ude iwetpäñä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täñpani ude täñpapäñ kadä boham ikek nutnayäñ äbäkañ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuñ?

56 * Upänkañ in ñode täñ namiñirä Anutu täño manbiñam terak profet bianitä näka man

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Stt 9:6; Rev 13:10 * 26:55: Luk 19:47, 21:37 * 26:56: Mat 26:31

kudän täñkuŋo u bureni ahäwän! Ude yäwänkaŋ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätänpeŋ kuñtänpä kuñkuŋ.

Jesu manken teŋkuŋ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Täñpäkaŋ komi äma unitä Jesu imagut yäpmän bämop äma intäjukun täñpani wäpi Kaifas unitä yotken kuñkuŋ. Yot uken kuñpäŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni kuduptagän kubäken ugän itkuŋ.

⁵⁸ Irirä Pita mädengän käbop itpäŋ-yabäk täñtäŋ kumaŋ yot unitäño yewa gänaŋ äronkuk. Äronpäŋä Jesu jide täŋ iminayän yän yabänpäŋ-nadäкта yot täño watä ämakät bok maŋitkuŋ.

⁵⁹ Täñpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni u kuduptagän itpäŋ Jesu kumän-kumän utna yänkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ.

⁶⁰⁻⁶¹ * Ude täñirä äma mäyaptä Jesu imaka waki-waki ude täk täñkukonik yän jopman ude yänkuŋo upänkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadänkuŋ. Täñirä äma yarätä äbänpäŋ yänkumän; Äma ŋowä ŋode yänirän nadänkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämutkaŋ kepma yarakubä-tagän äneŋi täga täŋpet yän yänirän nadänkumäk yäk.

⁶² Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täñpani unitä akuñpäŋ Jesu iwet yabänkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayän? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak?

* **26:60-61:** Jon 2:19-21

63 * Yäjirän Jesutä kowata nämo yäjukuk. Man nämo yäjkaŋ kum irirän intäjukun äma unitä äneŋi iwet yabäjukuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yäjkehärom taŋpäŋ niwet! Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäktä iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täŋo Nanaki ba nämo?

64 * Yäwänä yäjukuk; Yäyan ubayäj. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täŋo keru bure kada ittängän kunum gänaŋ gubam terak äbäjirän api käneŋ.

65-66 * * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani u nadäwän wawäpäŋ iniken tek weŋ-gäjähutpäŋ yäjukuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yäjärok man iwetak unita in jide nadäkaŋ? Yäwänä äma päke itkuŋo unitä kumän-tagän ŋode yäjkuŋ; U kumäktä biŋam täyak! yäk.

67-68 * Ude yäwäkaŋ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täŋpipiŋkaŋ keru mugwäjiŋpäŋ utkuŋ. Ätutäwä keru pipiyäŋpäŋ bumumi-ken utkaŋ yäjärok man ŋode iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

69 Täŋpäkaŋ Pita yäman umu, man yot yewa gänaŋ maŋirirän yot unitäŋo watä webe kubätä ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuŋarani kubä gäk yäk.

* **26:63:** Ais 53:7; Mat 27:12 * **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * **26:65-66:** Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 * **26:65-66:** Wkp 24:16; Jon 19:7 * **26:67-68:** Ais 50:6, 53:5

⁷⁰ Yäwänä yänkuk; Gäk man jide yäyan? Yänjiri guñ täyat yäk.

⁷¹ Ude yänkañ äpämañ kwayäñ täñirän yäma-ken webe kubätä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu Nasaret nanik täño äbotken nanik kubä yäk.

⁷² Yäwänä äneñi äwo yänkuk.

⁷³ Eruk ätu itpäñä äma itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamañ! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamañ yäk.

⁷⁴ Ude yäwawä Pitatä yänkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yänjirän pengän purup gera yänkuk.

⁷⁵ * Yänjirän Pita u Jesutä man ñode iwetkuko u nadäwän tärenkuk; Purup man nämo yänjirän gäk kadäni yaräkubä näkño wäpna käbop pewayäñ yäk. Man u juku piñpäñ bänepi-ken jägämi pähap nadänpäñ äpämañ päñku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

¹ Eruk, kome yäñeñ pak täñirän bämop ämakät Juda täño ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkañ Jesu utpewä kumbekta yänkehärom täñkuñ.

² Ude yänpäñ keru pädat täñpäñ yäpmäñ päñku Pailat keru terak peñkuñ. (Pailat uwä Rom gap-mantä iwerirän Juda ämawebe yabäñ yäwarani.)

³ * Täñirä Jesu kumäñ-kumäñ utneñta yänin kirenkuko u nadänpäñ äma iwan keru-ken pewani Judas ini täñkuko unita waki nadäñkuk. Ini täñkuko

* **26:75:** Mat 26:34 * **27:3:** Mat 26:14-15

unita waki nadänpäj siliwa monej 30 ude yäpuko u porinj yäpmäj äma ekäni ekäniken äneņi kuņkuk.

⁴ Päjku yäwetkuk; Näk jopman yänpäj äma siwoņi kubä kumäkta taniņ kireņkuro unita nadäņira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuņ; Ninken imata yäyan? Gäkņa täņkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä monej u kudupi yot gänaņ ureņ tänpän äronkuņ. Tänpäj yepmaņpeņ kotäki topayäj kuņkuk.

⁶ Kuņirän bämop äma ekäni ekänitä monej kudupi yot gänaņ ureņ tänpän äronkuņo u butuņpäņ kubä-kengän peņpäņ yäņkuņ; Monej ŋo äma täņo nägät suwawani unita monej ŋopäj Anututa biņam kudupi yotken pekta бага mantä yäjiwät täyak yäk.

⁷ Ude yänpäj man yäntäj kuņtängän bänep kubägän tänpäj ŋode yäņkuņ; Monej ŋowä äma kubä wäpi Pota unitäņo epän tobät kaņ suwana yäk. Tänpäj kome suwaņkuņo u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpäj kumäņirä änenența iwoyänpäj peņkuņ.

⁸ Mebäri unita kome u wäpi “Nägät Kome” yäņ yäk täkaņ.

⁹⁻¹⁰* Ude täņkuņo unita man kudän profet Jere-maiätä bian ŋode kudän täwani u bureni ahäņkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täņirä monej gwäki täpuri siliwa monej 30 udegän peņkuņ. Ekänitä näwetkuko udegän monej upäj Pota täņo epän tobät suwaņkuņ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täņkuk
Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

* **27:9-10:** Sek 11:12-13

11 Jesu Pailat in'amiken irirän Pailattä ñode iwet yabänkuk; Gäk Juda täño intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk.

12 * Täñpäkañ bämop äma intäjukun täñpani-kät äma ekäni ekänitä Jesu yänpäñ-kañiwat man mäyap yänkuño upänkañ Jesutä man kowata kubä nämö yäwetkuk.

13 Jesu man nämö yänkañ irirän Pailattä äneñi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkanñ ñonita kowata imata nämö yäyan?

14* Ude yäwänä Jesu man kubä nämö iniñ yänkañ kum irirän Pailattä nadäwätäk tañi täñkuk.

*Pailattä Jesu kumbän yänpäñ yäniñ kireñjuk
Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16*

15 Täñpäkañ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täño watä ämatä ñode täk takanjonik; Ämawebetä äma komi yot gänañ irani kubäta gäripi nadänpäñ Rom gapman täño watä äma iweräwä äma ugänpäñ dät imän yäpmän kuk täñpani.

16 Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänañ irani.

17 Täñpäñ ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä täñpäñ irirä yäwet yabänkuk; Netäpäñ dät ima äpämañ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yän iw-erani u?

18 * (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ñode nadänpäñ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuño unita Jesu näkken pewä äbuk yän nadänkuk.)

* 27:12: Ais 53:7; Mat 26:63

* 27:14: Jon 19:9

* 27:18: Jon

11:47-48; Jon 12:19

19 Tāņpākaņ Pailattā man epān tāņ irirān weben-itā manbiņam kubā ņode pewān yāpmāņ ābuk; Āma siwoņi unita imaka kubā tāņ iminaņi nāmo yāk. Nāk bipani dāpmonken āma unitagān yāņpāņ nadāwātāk pāhap tāt yāk.

20 Pailattā manbiņam ude nadāņkukopāņ bāmop āma intājukun tāņpani-kāt Juda tāņo āma ekāni ekāni unitā āmawebe pāke u yāwetkuņ; Pailattā tāwet yabāk tāņpānā ņode kaņ yāwut; Barabas pit imiņ pewi kuņirān Jesupāņ kumākta kaņ tewi yāpmāņ āpān yāk.

21 Eruk Pailattā āmawebe pāke u yāwet yabāņkuk; Netāpāņ pit imiņpewa jop āpāmaņ kwek? Ude yāņirān gera terak yāņkuņ; Barabas u! yāk.

22 Yāwāwā yāwetkuk; Tāņ, Jesu, Kristo yāņ iw-erani unitawā jide tāņpet? Ude yāwet yabāwānā yāņkuņ; Pāya kwakāp terak utpewā kumbān! yāk.

23 Ude yāwāwā Pailattā yāņkuk; Waki kubā jide tāņkukta? Ude yāwānā āmawebe pāke unitā gera taņi terak ņode yākgān tāņkuņ; Pāya kwakāp terak kaņ kumbān!

24 * Ude yāņ ittāņgān Pailattā nadāņkuk; Nākņo man kumān yāpmāņ āpākaņ yāk. Pen yāņtāyiwa āmik pāhap ahāwek yāk. Ude nadāņpāņā ume yāpmāņpāņ āmawebe iņamiken kerī ārutpāņā yāņkuk; Āma ņonitā kumbayāņ tāyak uwā momi nākņo nāmo. Momi injinta biņam yāk.

25 * Ude yāwānā āmawebe pāke unitā yāņkuņ; Jop uken yāk. Kowata ba momi u ninkāt nintāņo nanakta biņam kaņ tāņpān!

* 27:24: Lo 21:6-9; Mat 27:4 * 27:25: Mat 23:35; Apos 5:28

²⁶ Ude yäwäkaŋ Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä päripmäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu utpäŋ täŋirek-irek täŋkuŋ

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

²⁷⁻²⁸ * Yämän yäpmäŋ kuŋpäŋä Pailat täŋo komi ämatä Jesu yänikŋat yäpmäŋ komi äma täŋo yot gänaŋ äronpäŋ komi äma ätuta yänpewä äbuŋ. Äbänpäŋä Jesu it gwäjiŋpäŋ teki yänopmäŋ imiŋpäŋä tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋkuŋ. ²⁹ Ude täŋ imiŋpäŋ gupmom yen kedonŋ täŋpäŋ gwäki-ken ähät imiŋkuŋ. Täŋpäŋ iwänap kujat, intäjukun ämatä inŋit täkaŋ udewani kubä imä keri bure kända inŋitkuk. Ude täŋ imiŋpäŋä sära man iwetpäŋ yänkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, gäk ganiŋ oretkamän! yäk.

³⁰ * Täŋpäŋ iwit ut ibatpäŋ iwänap kujat imä inŋitkuko ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ gwäki-ken ut täŋkuŋ.

³¹ Täŋirek-irek ude täŋ imiŋ paotpäŋä tek gwagäri ŋokeno yänopmäŋ imiŋpäŋ tek iniken upäŋ äneŋi täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋ imiŋpäŋä, eruk päya kwakäp terak utnayän imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³² Imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi Saimon kaŋ-ahänpäŋä komi ämatä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp bu-ramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ.

* **27:27-28:** Luk 23:11 * **27:30:** Ais 50:6

33 Kuŋtänğän kome kubä wäpi Golgota uken ahänkuŋ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.)

34 * Uken ahänpäŋä eruk, Jesu gupi kwitawän yänpäŋ wain ume jägämi iminkuŋ. Imäkaŋ bitnäŋkuk.

35 * Imä bitnäwänä komi ämatä teki yänopmən iminpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkaŋ teki yäpmäktä komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ.

36 Ude täŋkaŋ maŋit itkaŋ kaŋiwat itkuŋonik.

37 Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

NowÄ JESU, JUDA Ämawebe Täŋo INTÄjukun Äma.

38 * Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ.

39-40 * * Ude täŋkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yänärok iwetpäŋ ketsiwon täŋpäŋ yänkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wäramutkaŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yän yänkun yäk. Unita gäk Anutu täŋo nanak bureni täŋpäwä päya kwakäp terak naniktä ketärenpäŋ äpiwä!

41-42 * Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwonjärewani ämakät äma ekäni ekänitä udegän täŋ-irenpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yänkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentän yämik täŋkukopän ini gupi täŋkentäktawä täŋpän wakaŋ yäk. Ämawebetä äma ŋonita U Isrel ämawebe täŋo intäjukun äma yän yäk

* 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18 * 27:38: Ais 53:12

* 27:39-40: Sam 22:7; Sam 109:25 * 27:39-40: Mat 26:61; Jon

2:19 * 27:41-42: Jon 11:50

täkaŋ. Intäjukun äma bureni täŋpänä päya kwakap terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ imi-nawä!

43 * U Anutu terak yengäma pek täkaŋ yäŋ yäk täyak, ba Näk Anutu täŋo nanaki yäŋ yäk täyak unita itpäŋ käna yäk. Anututä käwep täŋkentäŋ imek yäk.

44 Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani yarä, kukŋi kukŋi däpuŋo unitä yäŋärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ urani it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk.

46 * Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yäŋkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan?)

47 Ude yäŋirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk.

48 * Ude yäŋirä äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät täŋkaŋ Jesuta imiŋirän noriye ätutä iwetkuŋ;

49 Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijata bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.

50 Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yäŋpäŋ kumbuk.

51 * Kumäŋirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini

* 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1 * 27:48: Sam 69:21

* 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20

wewän tärenkuŋ. Täŋirän kome imaka, kwaiŋjirän mobä imät täŋpä kuŋkuŋ.

⁵² Ba äma äneŋpani awaŋtä udegän tumäŋ eräŋirä äma mäyap Anututa nadäŋ imiŋpäŋ kumbaniä kodak taŋkuŋ.

⁵³ Kodak täŋpäŋ itkaŋ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneŋi akuŋjirän ämawebe kodak taŋkuŋo u awaŋ peŋpeŋ akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äroŋirä ämawebe mäyaptä yabäŋkuŋ.

⁵⁴ Kome kwaiŋkuko ba imaka imaka ahäŋkuko u kaŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kaŋ itkuŋo unitä umuntaŋpäŋ bärom täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Nŋowä Anutu täŋo nanak bureni-inik! yäk.

⁵⁵ * Täŋpäkaŋ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkaŋ kaŋkuŋ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän täŋpäŋ täŋkentäk epän täŋ imiŋ yäpmäŋ äbuŋo u.

⁵⁶ * Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täŋo miŋi, ba Sebedi täŋo webeni, Jems kenta Jon täŋo miŋi u.

Jesu äneŋkuŋ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷ Täŋpäŋ bipäda ugän äma tuŋum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täŋo manta gäripi nadäwani.

⁵⁸ * Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpmäŋ päŋku äneŋpayäŋ iwet yabäŋkuk. Iwet yabäŋjirän Pailattä nadäwän

* **27:55:** Luk 8:2-3 * **27:56:** Mat 20:20 * **27:58:** Lo 21:22-23

tägawäpäñ komi äma yäwet-pewän päñku Jesu täño komegup ketärenpäñ imiñkuñ.

59 Täñirä Josep Jesu täño komegup u yäpmäñpäñ tek paki säkgämän ärurani kubäpäñ uwäk täñpäñ yäpmäñ kuñkuk.

60 * Yäpmäñ päñku mobä awañ inita äneñpani u gänañ peñkuk. Awañ gänañ peñpäñ mobä tañi kubä pimiñ iwat-pewän päñku mobä awañ meni uwä yäput pipiñkuk. Ude täñkañ kuñkuk.

61 Täñpäkañ Jesu mobä awañ gänañ peñkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kañ iwarirän Jesu äneñkuk.

62 Eruk päñku patkuño kome yäñewänä Sarareken bämop äma intäjukun täñpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñkuñ.

63 * Kuñpäñ iwetkuñ; Ekäninin, man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkañ ñode yäñkuk; Näk kumäñkañ edap yarakubä täreñirän kodak täñpäñ api akwet yäk.

64 Ude yäñkuko unita komi äma yäweri päñku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yarakubä kañ tärewän yäñ yäñkuñ. Iwaräntäkiyetä päñku komegup yäpmäñ metäñpeñ kuñkañ kumbaniken naniktä akuñkuk yäñ ämawebe jopman yäkñatneñta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotäñ yäpmäñ kuñirä bureni yäñ nadänekta yäk. Udetä nadäwätäk täñpäñ gäwetkamäñ yäk.

65 Iweräwä Pailattä ñode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniñ kiretat u yäñ-yäkñat päñku injin

* 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21

nadäkanj ude yäweräkanj awañ meni watäni ket kanj irut.

⁶⁶ * Ude yäweränkanjä komi ämakät penta päñku awañ meni ket täñpäñ täñpipiñpäñ komi ämatä watäni itkuñ.

28

Jesu akunjuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

¹ Täñpäkanj Juda täño Sabat kadäni tärenjirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awañ gänañ äneñkuño u kända yänkanj kuñkumän.

² Täñpäkanj kadäni ukengän koñ pähap kwainjirän Ekäni täño añero kubätä kunum gänañ naniktä äpäñpäñ mobä awañ meni-ken täñpipiwani u yäpmäj kewenpewän päñku parirän uterak manjtkuk.

³ * Gupi inami dapun yäpätä kwinit täkanj ude. Teki u paki-inik.

⁴ Täñjirän komi äma u kanpäñ umun pähap nadäñpäñ kwainpäñ kumäj manpäñ pattäj kuñkuñ.

⁵ Täñjirä webe yarä unitä ahäwänä añerotä yäwetkuk; Ek umuntädeno yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuño u kädajäj äbäkamän yäk.

⁶ * Upänkanj ño nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumanj kuk. Ek abänkanj patpat bägupi ño kawun yäk.

* **27:66:** Dan 6:17 * **28:3:** Mat 17:2; Apos 1:10 * **28:6:** Mat 12:40, 16:21

7 * Tāŋkaŋä bäräŋeŋ kuŋkaŋ iwaräntäkiye ŋode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumaŋ kuk. Akumaŋ päŋku Galili komeken intäjukun it kireŋirän päŋku uken kaŋ kawut! yäŋ yäwerun. Aŋerotä ude yäwetkaŋ yäŋkuk; Man täwetat uba yäk.

8 Täŋpäkaŋ webe yarä uwä umuntaŋkumäno upäŋkaŋ awaŋ peŋpeŋ kuŋkaŋ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayäŋ bäräŋeŋ kuŋkumän.

9 Kuŋirän kädet miŋin Jesutä pengän ahäŋ yämiŋpäŋ tamimaŋ yäŋ yäwetkuk. Tamimaŋ yäŋ yäweränä gukut imäpmok täŋpäŋ kuroŋi injiträŋ iniŋ oretkumän.

10 * Ude täŋpänkaŋ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo! Kuŋkaŋ notnaye yäwerän päŋku Galili komeken kaŋ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiŋam yäwetkuŋ

11 Webe yarä u kuŋirän komi äma awaŋ watäni itkuŋo u ätutä bäräŋeŋ kumaŋ päŋku yotpärareken äroŋpäŋ imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋam bämop äma yäwetkuŋ.

12 Yäweräkaŋä bämop ämakät Juda täŋo ekäni ekänitä käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ komi äma awaŋ watäni itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ.

13 * Yämiŋkaŋ yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ yäwerut yäk. Bipaŋi nin dāpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋ yäŋ kaŋ yäwerut.

* 28:7: Mat 26:32 * 28:10: Hib 2:11 * 28:13: Mat 27:64

14 Pailattä jopman u nadänpän goret kubä täñ nimek yän nämo umüntäneñ. Nämo, nintä täga api iniñ bitnäne yäk.

15 Ude yänpän yäwerä komi äma uwä monen u yäpmänpän man yäwetkuño u buramiñkuñ. Täñkuño unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

16 * Tänpäkañ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuñ.

17 Äronpän Jesu ini kañpän ukengän gwäjiñ äpmon imiñpän iniñ oretkuñ. Upänkañ ätutäwä bänep yarä tänpän U Jesu nämo käwep yän nadänkuñ.

18 * Täñirä Jesutä dubini-ken äbänpän ñode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täño ba kome täño, näka namiñ moreñkuk yäk.

19 * Unita in komeni komeni kuñkañ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kañ täñ yepmanput. Näk näwaräntäknaye tänpäkañ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kañ ärut yämut.

20 * Tänpän man täwetpän täwoñärek täñkuro u kudup yäwetpän yäwoñärenirä kañ buramiñ morewut. Bureni ñode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ñonitäño kadäni api tärewek yäk.

* **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 * **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Anutu Täño Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source files dated 31 Aug 2023

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5